

ისტორიული გეგმვის რეკონსტრუქცია

სამეცნიერო-პოპულარული ჟურნალი, 2013 წ. ოქტომბერი, №10 (39), ფასი 3 ლარი

«პატრიოტ» გელაქელიძესა და «ურჩხულ» ბერიძეს

19

ჩიქაგოში გენოსიდის აღიარება არ იყო ისტორიული სამართლიანობის აღდგენა

4

კავკასიის
ომი და
13 საქარ-
თველს
ადგილი
ჩივიონის
გეოგო-
ლიტიკურ
სტრატეგიაში

რას
უნებან
გოგე-
გაგვილის
«დედა
16 ენას»?

იოსებ
სტალინი
ჯუგუარ
25 პატი-
ვილის
თვალთ

ღაო
ბოქარია –
თანამე-
დროვობის
გამოჩინილი
ქარდირ-
32 ქირურგი

ვარიკო
ანჯაფარიძე
– მოგნი-
ბლავი და
განუგო-
34 ჩიგელი

38 იული
სტრუვე –
საქარ-
თველოში
მოღვაწე
უემოქმედი

40 გელა
უღვა-
ვილი და
«განგაე»

გეროკო ანჯაფაროძე:

კაცზე რომ გაიგონებთ, „ბედის ნებეირაუ“, — ნუ დაიჯერებთ. ბედი არავის ანებეირებს, მამრამ იგი ბაჟილდობს დაუცხრომლობის, უღრეკობის, პათიონებისა და უანბარობისთვის, მით უფრო გულუსვად ბაჟილდობს, როცა ნაკლებად ფიქრობ დიდებაზე, რაც უფრო მეტად კოულკო ამ ჯილდოს თვით შრომაში.

სარჩევი

გეოლოგიური ინტერესები

- **საეხსნარო-პრაქტიკული კონფერენცია
„ჩრქვეზების გენოშიფის აღიარება: მიზანი და შედეგები“** 4

- **ვალერიან დოლიძე: ხდება ისტორიის ტოტალური
დამახინჯება და ამის შედეგია ის,
რომ არასწორი სტრატეგიები ჩამოყალიბდა რუსეთზე** 10

- **კავკასიის ომი და საქართველოს ადგილი რეგიონის
გეოპოლიტიკურ სტრატეგიაში** 13

- **„რა ენა ვახდეს“
რას უწინებენ გოგებაშვილის „დადა ენას“?** 16

- **სიმართლე
„პატრიოტ“ მაღლაკელიძესა და „ურჩულ“ ბერიძეზე** 19

- **წიგნის თარო
იოსებ სტალინი ჯუგუაძე კატიაშვილის თვალით** 25

- **ცნობილი ქართველები
ლევ გოქარია – თანამედროვეობის გამორჩენილი კარდიოქირურგი** 32

- **სცენის ოსტატები
ვერიკო ანჯაფარიძე – მომხიბლავი და განუყოვრებალი** 34

- **კულტურული ურთიერთობები
იული სტრუავე – საქართველოში მოღვაწე შემოქმედი** 38

- **ახალი თარგმანი
ბელა შალვაშვილი და „შაჰნამე“** 40

- **თბილისის ისტორია
თბილისი და მისი შემოგარენი** 42

- **ხელოვნება
ლადო გუდიაშვილი: მოსაკრული ვარ, როგორ
კიბარნეტიკის ინსტიტუტის მეხსიერს აქვს სიყვარული ხატვის** 48

გამომცემელი: არასამეწარმეო იურიდიული პირი „ისტორიული მემკვიდრეობა“
სარედაქციო კოლეგია
პასუხისმგებელი რედაქტორი ღარეჯან ანდრიაძე
მისამართი: თბილისი, დავით ბაქრაძის ქ. № 6 ტელ.: 234-32-95

საქართველო-პრაქტიკული კონფერენცია «ჩეჩენების გენოციდის აღიარება: მიზანი და შედეგები»

ჩეჩენთა გენოციდის აღიარება
არ იყო ისტორიული სამართლიანობის აღდგენა

ჩერქეზთა გენოციდის თემამ გასული საუკუნის 90-იანი წლებიდან წამოიწია — ხან მიჩუმდებოდა, ხან გააქტიურდებოდა. როდესაც საქართველოს ხელისუფლებამ საგარეო პოლიტიკის ძირითად მიმართულებად რუსეთთან კონფრონტაციის პოლიტიკა აირჩია, აქტიურად დაიწყო ამ თემის გამოყენება და მისით სპეკულირება და, რაც მნიშვნელოვანია, ეს არ იყო ისტორიული სამართლიანობის აღდგენის სურვილით გადადგმული ნაბიჯი.

საქართველოს პარლამენტის მიერ 2011 წლის მაისში ჩერქეზთა გენოციდის აღიარებიდან მცირედრო გავიდა და პირველმა რეაქციებმაც გადაიარა, მაგრამ კითხვები — რას მოუტანს კავკასიას ჩვენი, ქართველების, ეს ნაბიჯი — ეს აღიარება? შეიცვლება თუ არა დამოკიდებულება და მიდგომა თუ საქართველოს მიერ წარმოებულ კავკასიური პოლიტიკა უბრალო სიმბოლურობის ფარგლებს ვერ გასცდება? ზოგადად, რა მიზანი და პროცესებს უნდა ველოდეთ? — კვლავაც დისკუსიის საგანია. უმრავლესობა თანხმდება იმაზე, რომ ეს, გარკვეულწილად, სარისკო ნაბიჯი იყო, მაგრამ კონკრეტულად რაში გამოიხატება რისკ-

ფაქტორები, ამის დაზუსტებით თქმა მაინც საკმაოდ რთულია. შესაბამისად, პროგნოზებიც საფრთხილოა, ვინაიდან საქმე ჩვენი რთული რეგიონისთვის სათუთ თემას ეხება. თანაც, მიუხედავად ნაღჩიკში დემონსტრაციაზე გამოჩენილი თითო-ორი ქართული დროშისა, ჩერქეზებს რაიმე მკვეთრი პოზიცია არ დაუფიქსირებიათ.

25 სექტემბერს თბილისში, სასტუმრო BETSY'S HOTEL-ის საკონფერენციო დარბაზში არასამთავრობო ორგანიზაციამ „ისტორიული მემკვიდრეობა“ ჩერქეზების გენოციდის აღიარების მიზანსა და შედეგებს სამეცნიერო-პრაქტიკული კონფერენცია მიუძღვნა. კონფერენციის მონაწილეებმა მრავალი ურთიერთგამომრიცხავი ვარაუდი გამოთქვეს,

მაგრამ ხაზგასმით ითქვა, რომ ეს ჩვენი ქვეყნისთვის წამგებიანი პოლიტიკური სვლაა, რომლისგანაც მივიღეთ კიდევ ახალი „სიურპრიზები“ — თავსატეხი და თავშისაწყმი საკმაოდ დაგვიგროვდა.

კონფერენციაზე ქართველი მეცნიერები, საზოგადო და პოლიტიკური მოღვაწეები, პუბლიცისტები, ჟურნალისტები და არასამთავრობო სექტორის წარმომადგენლები მონაწილე სტუმრების წინაშე აღნიშნულ თემასთან დაკავშირებით მოხსენებებით წარსდგნენ. კონფერენციას უძღვებოდა ღონისძიების ორგანიზატორი, არასამთავრობო ორგანიზაცია „ისტორიული მემკვიდრეობის“ თავმჯდომარე ტარიელ გაგნიძე.

ტარიელ გაგნიძე:

„ჩერქეზების გენოციდის აღიარების შესახებ დადგენილება საქართველოს პარლამენტმა 2011 წლის 20 მაისს მიიღო. ძალიან ხელოვნურობის ელფერი კი დაჰკრავდა თავიდან ამ ყველაფერს,

«ამ თემის წამოწევის მიზანია აგრესიული ისლამისტების იდეოლოგიური საფუძვლის შექმნა, რათა შედეგოვანი განსჯის საფუძველზე ექსპანსიის რუსეთის ფარგლებს იმ ტერიტორიაზე, რომლებზეც არ არის ჩრდილოკავკასიური ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი წარმონაქმნები»

ხოლო, როცა ამის შემდეგ მსოფლიოში მნიშვნელოვანი პროცესები განვითარდა, ახლებურად დავინახეთ ე.წ. ჩერქეზული გენოციდი, მიმდინარე პროცესები და ისიც, თუ რა იდგა რეალურად ამ საკითხის უკან.

ჩემი ღრმა რწმენით, ამ თემის წამოწევის მიზანია აგრესიული ისლამისთვის იდეოლოგიური საფუძვლის შექმნა, რათა შემდგომში განახორციელონ ექსპანსია რუსეთის ფედერაციის იმ ტერიტორიებზე, რომლებზეც არ არის ჩრდილოკავკასიური ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი წარმონაქმნები; მაგალითად, ჩერჩენეთის ან დაღესტნის რესპუბლიკების მსგავსი. ასევე, ეს ყველაფერი, ვფიქრობ, უკავშირდება იმ გლობალურ პროექტს, რომელიც „ანაკონდას მარყუჟის“ ან „დაძაბულობის რკალის“ სახელითაა ცნობილი მსოფლიო გეოპოლიტიკაში და გულისხმობს რუსეთის ფედერაციის სამხრეთი და დასავლეთი საზღვრების გასწვრივ მუდმივი დაძაბულობის კერების შექმნას და მათით მანიპულირებას.

აქვე ერთი რამ მინდა ვთქვა: როდესაც საქართველოს ყოფილი ხელისუფლება ამ ავანტიურაში აბამდა საქართველოს, არ ვიცი, შეგნებულად, არ ვიცი, გაუცნობიერებლად, ისინი აბსოლუტურად არ ითვალისწინებდნენ შესაძლო შედეგებს. გავიხსენოთ თუნდაც ის ავადსახსენებელი პერიოდი საქართველოს წარსულიდან, რომელიც ლეკიანობის სახელითაა ცნობილი და რომელიც გამოწვეული იყო ჩრდილოკავკასიელი ტომების გამუდმებული თარეშით სა-

ქართველოში საუკუნეების განმავლობაში, რამაც ქვეყნის აბსოლუტური გაპარტახება გამოიწვია — ეს ერთი და მეორეც: **ბადაშავლოთი თვალი იმ პროცესებს, რომლებიც განვითარდა „არაბული გაზაფხულის“ ძვეყნებში, რა ბედი ეწიათ იმ მოსახლე ქრისტიანებს, კერძოდ, მართლმადიდებლებს, და იმ არსებულ ქრისტიანულ სინამდვილას — როგორ ამოწყვიტან ადამიანები და დაანებრიეს ყველაფერი. რადიკალური ისლამისტიები არ ცნობენ სახელმწიფოთა საზღვრებს და აცხადებენ, რომ ყველა მუსლიმანის დამცველები არიან. აქედან გამომდინარე, მათ ეძლევათ იდეოლოგიური საფუძველი, რომ თქვან, თითქოს რუსეთმა გენოციდი მოუწყო მათ კმებას და ამიტომ უნდა გადაუსადონ სამაგიერო.**

რაც შეეხება კონფერენციის მიზანს, ჩვენ გვინდა, კარგად გავი-

აზროთ და გავანალიზოთ საქართველოს როლი აღნიშნულ პროცესში და, თუკი ასე გაგრძელდება, რა ბედი ელის ჩვენს ქვეყანას. ამ გადასახედიდან **საქართველოს აღნიშნული პროცესებიდან სასარგებლო არაფერი ელოდება. 2011 წელს ჩრქეზების გენოციდის აღიარებით მავნიდელმა მთავრობამ საქართველო ქალიან ცუდ პროცესებში ჩართო.**

დღევანდელი კონფერენცია არის მცდელობა, ახლებურად გავანალიზოთ არსებული ვითარება და საქართველოს როლი ზემოაღნიშნულ პროცესებში“.

ვალერიან დოლიძე, თსუ-ს პროფესორი, ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი:
„საკამპილის ხელისუფლებამ 2008 წლის რუსეთ-საქართველოს ომის შემდეგ რუსეთის წინააღმდეგ იდეოლოგიური ბრძოლა და-

«2011 წელს ჩრქეზების გენოციდის აღიარებით მავნიდელმა მთავრობამ საქართველო ქალიან ცუდ პროცესებში ჩართო. დღევანდელი კონფერენცია არის მცდელობა, ახლებურად გავანალიზოთ არსებული ვითარება და საქართველოს როლი ზემოაღნიშნულ პროცესებში»

ინყო. ჩერქეზების გენოციდის აღიარებაც ამ ბრძოლის შემადგენელი ნაწილია. გახსოვთ, ალბათ, რომ საქართველოს პარლამენტში შეიქმნა ჯგუფი, რომელიც კავკასიელ ხალხებთან ითანამშრომლებდა. მათ რამდენიმეჯერ მიმართეს ჩრდილოკავკასიელი ერების პარლამენტებს ურთიერთთანამშრომლობის თხოვნით, მაგრამ პასუხი არ მიუღიათ. ამის შემდეგ აშშ-ში კონფერენციების გამართვა დაიწყო, საქართველოს პარლამენტს გარკვეულმა ჯგუფებმა გენოციდის აღიარების მოთხოვნით მიმართეს და ა. შ. თუმცა **აღნიშნულ აღიარებას ჩერქეზების მხრიდან ერთმნიშვნელოვანი რეაგირება არ მოჰყოლია — ზოგი თვლიდა, რომ საქართველოს ხელისუფლების ეს გადაწყვეტილება კარგი იყო, ზოგს იგი მხოლოდ პოპულისტურ გადაწყვეტილებად მიაჩნია, ზოგმა კი საქართველოს ბოდიშის მოხდისკენ მოუწოდა, რადგანაც ქართველები იმ დროს რუსეთის შეიარაღებული ძალების რიგებში იბრძოდნენ.**

ის, რაც ჩერქეზ ხალხს თავს დაატყდა, ნამდვილად ტრაგედია იყო, მაგრამ საკითხავია, შეიძლება თუ არა მას გენოციდი ვუწოდოთ. საამისოდ ჯერ აღნიშნული საკითხის დეტალურად შესწავლა უნდა მოხდეს. ეს ადვილი დასამტკიცებელი არ არის. გენოციდი არის იურიდიული ტერმინი, ეს არის დანაშაული. კონკრეტული ქმედება რომ დაკვალიფიცირდეს, როგორც გენოციდი, მას კვალიფიციური იურისტების უდიდესი მუშაობა სჭირდება. ჩერქეზების გენოციდის აღიარებას დეისტორიზაციასა და ისტორიის გათანამედროვეებას ვუწოდებდი, რაც არასწორია. **საქართველოს პარლამენტს არ ჰქონდა უფლება, პირდაპირ დაეკავალისფერებინა ჩერქეზების საკითხი. უზუსტური მონაცემები და მტკიცებულებები ჩერქეზი ხალხის განოციდაზე რეალურად არ არსებობს.** აქედან გამომდინარე, ნათელია, რომ ამ აღიარების უკან იმალებოდა სა-

ქართველოს მაშინდელი ხელისუფლების პოლიტიკური მიზნები, კერძოდ, აღიარება გათვლილი იყო იმაზე, რომ გაძლიერებულიყო ანტირუსული სეპარატისტული მოძრაობა“.

ირაკლი შილავა, ახალგაზრდა პოლიტოლოგთა კლუბის თავმჯდომარე:

„ბევრი ისტორიული წყარო არსებობს იმის თაობაზე, რომ ჩერქეზები წარმოადგენდნენ ჩვენი ისტორიული მტრების, ოსმალების, მთავარ დასაყრდენს კავკასიაში. ერთ-ერთი თურქი ისტორიკოსი პირდაპირ აღნიშნავს, რომ თურქებს სჭირდებოდათ ჩერქეზები დასაყრდენად და მათ მეომრებით ამარაგებდნენ. სწორედ ჩერქეზების დახმარებით თურქეთი ქმნიდა ბუფერს რუსეთის წინააღმდეგ. იმისათვის, რომ ოსმალეთი დასუსტებულიყო, რუსეთი იძულებული გახდა, მისთვის გეოპოლიტიკური დასაყრდენი მოეშალა, წმინდა რეალური პოლიტიკის თვალსაზრისით, ნებისმიერი იმპერია ამას გააკეთებდა. შესაძლოა, ეს არაჰუმანური იყო რუსეთის მხრიდან, მაგრამ, რეალური პოლიტიკის თვალსაზრისით, ადეკვატურ რეაქციას წარმოადგენდა. რაც შეეხება პრობლემის ქართული კუთხით შეხედვას, **საქართველოსთვის, ცხადია, მომგებიანი იყო ოსმალეთის იმპერიის დასუსტება, ეს მართლმადიდებლური იმპერიების აღმასვლის მაჩვენებელი იყო, რაც ხელს შეუწყობდა კავკასიის რეგიონში მაშინდელი მართლმადიდებელი**

ხალხების ერთიან კულტურულ სივრცეში მოქცევას, თვითმყოფადობის შენარჩუნებას და შემდგომში იმ ღირებულებებზე დაყრდნობით ერის და ნაციის ჩამოყალიბებას, რაც მოხდა კიდეც.

დღეს კი ამ კუთხით მუშაობს სხვადასხვა ინტელექტუალური ცენტრი, რომლებიც რუსეთის წინააღმდეგ სტრატეგიას ამუშავებენ. საქართველოს მიერ განოციდის აღიარება სწორად ამ ინტელექტუალური ცენტრების მიერ იყო „ზამოღან“ ნაპარნახევი და იგი რუსეთის დასულას ემსახურებოდა. როდესაც ამაზე საუბარი, ჩვენ გვავიწყდება ირანი, რომელიც მიძინებულ მდგომარეობაში იმყოფება. ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე, მიმაჩნია, რომ საქართველოს პარლამენტის 2011 წლის 20 მაისს მიღებული გადაწყვეტილება არის უპასუხისმგებლო და დადგა დრო, ვიმსჯელოთ ამ დადგენილების დენონსაციაზე“.

ნანა დავლარიანი, გლობალური კვლევების ცენტრის ხელმძღვანელი:

„ჩერქეზული საკითხის ისტორიული და პოლიტიკური კონტექსტი ბოლო დროს ძალიან „მოდაშია“ — ერეკლე მეორის დადანიშნულება, რომ არჩევანი ევროპის მიმართულებით კი არა, რუსეთისკენ გააკეთა. მოდით, გავიხსენოთ, რა ხდებოდა ევროპაში: ევროპის მთავარ სახელმწიფოებში ყველა მონარქი ან ჩამოახრჩეს, ან თავი მოაჭრეს, ან გააძევეს და ა.შ.

ხომ არ გვაგინყდება, რომ ერეკლე მეფე არ იყო რესპუბლიკური პარტიის ლიდერი — რომ ის იყო მონარქი და არ წავიდოდა იქით, სადაც მონარქებს ასეთ მდგომარეობაში აგდებდნენ.

გადავხედოთ ისტორიის ქრონოლოგიას: თუ ჩვენ ვაღიარებთ, რომ ტერმინი „გენოციდი“ შეიძლება გადავიტანოთ წარსულში თუნდაც ფიგურალურად და გამოვიყენოთ ის, როგორც მომხდარის აღწერილობა, მაშინ მე მოგიყვანთ რამდენიმე მაგალითს.

მოდით, ვნახოთ, რა მოხდა ამერიკელი ინდიელების შემთხვევაში და იყენებენ თუ არა თავად ამერიკული ფონდები ამ შემთხვევაში ტერმინ „გენოციდს“. **ევროპელი კოლონიზატორების მიერ 15 მილიონამდე ინდიელია განადგურებული და ამ ფაქტს ამერიკელი მკვლევარები და ანალიტიკოსები „დემოგრაფიულ კატასტროფას“ უწოდებენ. ძალიან სასაცილოდ გამოიყურება, როდესაც დღეს განვითარებული ევროპული სახელმწიფოების წარმომადგენლები ჭკუას არიგებენ ჩვენსაირ ქვეყნებს, რომ ქსენოფობია ცუდია, ჰომოფობია ცუდია, ტოლერანტული უნდა იყო და ა. შ. მაშინ, როდესაც მთელ მათ ისტორიას ოდნავ თითი რომ დააჭირო, სისხლი გამოჟონავს.**

დავუბრუნდეთ თანამედროვეობას და ვნახოთ, სად გაჩნდა პირველად ოფიციალურ დონეზე განცხადებები ჩერქეზთა გენოციდის თაობაზე — ეს არის 1992 წელს ყაბარდო-ბალყარეთის უმაღლესი საბჭოსა და 1994 წელს ადიღეის

პარლამენტის მიერ გამოყენებული ტერმინი, როდესაც ისინი აფიქსირებდნენ ჩერქეზი ხალხის მასობრივ განდევნას ტერიტორიიდან, მაგრამ აქვე არის ერთი სერიოზული მომენტი, რომელიც მიგვანიშნებს, თუ სად არის ჩვენთვის „შენელებული მოქმედების ნაღმი“, რადგან ამავე წყაროებში ნახსენებია, რომ, გარდა ჩერქეზებისა, საუბარია მონათესავე ხალხებზე — აფხაზებსა და სხვებზე. **აფხაზების აღნიშნულ განოციდზე მიზამ სრულიად არ არის შემთხვევითი, თუ ბავიხსენებთ იმ განცხადებასაც, რომ ქართველებმა აფხაზებისა და ოსების განოციდი მოაწყვეს, ჩვენ მიერ ჩერქეზთა განოციდის აღიარება ავტომატურად დღის წესრიგში აყენებს აფხაზებისა და ოსების განოციდის საკითხს.** მაინტერესებს, როგ-

ორ უნდა აღვიქვათ ეს, რომ ქართველები არ იყურებიან დოკუმენტებში, როგორც ეს მოხდა დსთ-დან გასვლის შემთხვევაში, თუ შეგნებულად გაკეთდა?! **თუ საქართველოს მასშინდელმა ხელისუფლებამ იცოდა ამ დოკუმენტების თაობაზე, მაშინ გამოდის, რომ მათ შეგნებულად მიაყენეს დარტყმა ჩვენი ქვეყნის ეროვნულ ინტერესებს.**

სამწუხაროდ, კოლონიზაციის მცდელობები თანამედროვე მსოფლიოში დღესაც ხდება, ოღონდ ამას აღარ ჰქვია კოლონია და მეტროპოლია, ამას ჰქვია დემოკრატიის დამყარება. არის ასეთი ახალი ანეკდოტი სოციალურ ქსელში — „ანტარქტიდაზე აღმოაჩინეს ბუნებრივი აირი და ნავთობი, სისხლისმსმელი პინგვინების რეჟიმს სულ მალე მოეღება ბოლო“. ყველაფრის უკან დგას რესურსების საკითხი, მეორე ადგილზეა საკუთარი ეროვნული ინტერესების გაგრძელება სხვადასხვა რეგიონში.

დღევანდელი ვითარებით, ჩერქეზეთში არანაირი ენთუზიაზმი არ შეინიშნება იმის გამო, რომ სააკაშვილის ხელისუფლებამ ეს ფაქტი გენოციდად აღიარა. ეს ყველაფერი იყო გარედან მართული. ის ხელისუფლება, რომელსაც 2008 წლის აგვისტოს ომის შემდეგ აღნიშნული აღიარებით რუსეთის გაბრაზება მო-

«დღევანდელ პოლიტიკოსებს თავისი სავარკველი უფრო უყვართ, ვიდრე ქვეყანა, პრობლემა ამაშია. მთელი ეს აღიარება ჩერქეზთა განოციდის შესახებ ამის ნათელი დადასტურებაა»

უნდა, ნამდვილად არ არის ადეკვატური.

დღევანდელ პოლიტიკოსებს თავისი სავარძელი უფრო უყვართ, ვიდრე ქვეყანა, პრობლემა ამაშია. მთელი ეს აღიარება ჩერქებთა გენოციდის შესახებ ამის ნათელი დადასტურებაა“.

გიორგი მელიკვაშვილი, მკვლევარი:

„რა სასიცოცხლო აუცილებლობას წარმოადგენდა ჩერქეზი ერის გენოციდის აღიარება? ეს შეიძლება აიხსნას იმით, რომ სააკაშვილის მთავრობა ცდილობდა ჩერქეზთა თემით მანიპულირებას:

1. ეს იყო ყოფილი ხელისუფლების უსუსური მცდელობა, წაგებული ომის სანაცვლოდ რაიმე სახის დიპლომატიური ზიანი მიეყენებინა რუსეთისთვის;

2. ჩერქეზთა გენოციდის აღიარებით წინა ხელისუფლებას რუსეთის იმიჯის შესუსტება ჰქონდა განზრახული ჩრდილოეთ კავკასიაში;

3. რუსეთის მოქალაქეების განწყობა საქართველოს წინააღმდეგ, რადგან აღნიშნული აღიარე-

ბა კავკასიის ერებსა და რუსებს შორის ისედაც დაძაბული ურთიერთობის კიდევ უფრო გაღრმავებას ემსახურებოდა“.

პეტრე მამრაძე, ედუარდ შევარდნაძის და მიხეილ სააკაშვილის პრეზიდენტობის დროს სახელმწიფო კანცელარიის უფროსი და საქართველოს პარლამენტის ყოფილი წევრი:

„მე მქონდა საშუალება, ამ პროცესებს შიგნიდან დავკვირვებოდი.

მე გამოვაქვეყნე წიგნი „08.08.08“, რომელშიც დეტალურად არის ასახული, თუ რა ჩაიდინა სააკაშვილმა 2008 წელს, მანამდე და მას შემდეგ. მიხეილ სააკაშვილი ჩემი რეკომენდაციით დაინიშნა კავსადის კომიტეტში (ადამიანის უფლებათა დაცვის სახელმწიფო კომიტეტი — რედ.) და ვიყავი ძალიან დაახლოებული მასთან, ამიტომაც პასუხს ვაგებ ყველა სიტყვაზე, რასაც ვიტყვი. პირველი, 2007 წლის შემოდგომის და 2008 წლის საპარლამენტო არჩევნების შემდეგ მის გუნდში არ არსებობდა ისეთი ადამიანი, რო-

მელსაც შეეძლო მისი ახირებების და სრულიად უაზრო, კონტრპროდუქტიული, მაგნე მოქმედებების შეკავება. ასეთ ვითარებაში რაციონალური აზრის ძიება იყო შეუძლებელი. მინდა გითხრათ, რომ აგვისტოს მეორე ნახევარში სააკაშვილმა გულში ჩაიდო რევანში რუსეთის წინააღმდეგ და იგი გეგმავდა, რომ ახალგორის რაიონში ჩაეტარებინა სამხედრო ოპერაცია, იქიდან განედევნა რუსი სამხედროები და დაებრუნებინა ახალგორის რაიონი. გთხოვთ, წარმოიდგინოთ ვითარება — ტანკები დგას იგოეთთან და ყველგან, ამ დროს კი სააკაშვილი წარმატებით ატარებს ოპერაციას ახალგორში, სადაც შეაგზავნიდა სპეციალურ რაზმს. ხომ წარმოგიდგენიათ, ამას რა მოჰყვებოდა?! მერე აღმოჩნდა, რომ იმავეს გეგმავდა კასპშიც. ჩვენი ჩარევით ეს არ მოხდა.

ამის შემდეგ მან 2008 წლის შემოდგომაზე დასახა რუსეთის დაშლის გეგმა. მან ეს გამოუცხადა უცხოელ დიპლომატებს, რამდენიმეჯერ თქვა საჯაროდ, ხოლო 2009 წლის თებერვალში პარლამენტში ბრძანა, რომ იგი „ცხვირიდან ძმარს ადენდა“ რუსეთს. სააკაშვილმა ვინრო წრეებში არაერთხელ განაცხადა, რომ იგი დაშლიდა რუსეთს და ამ პროცესს ჩრდილოკავკასიიდან დაიწყებდა. 2007 წლის ივლისში სააკაშვილი იჯდა თავის კაბინეტში რუკის ფონზე და ამბობდა, რომ ახლა აიღებდა ცხინვალს, 2 საათში აიღებდა ჯავას, გადაკეტავდა როკის გვირაბს და მერე ამერიკაც და რუსეთიც უნდა შეეგუონ ახალ რეალობას. ძალიან განანყენებული იყო ამერიკის შეერთებულ შტატებზე, რომელიც უკრძალავდა ამ გეგმის განხორციელებას. 2009 წელს ერთ-ერთმა ცნობილმა რუსმა მოღვაწემ მითხრა, რომ ამერიკელი პარტნიორები ყოველთვის აფრთხილებდნენ რუსებს სააკაშვილის მილიტარისტული აგრესიული მისწრაფებების თაობაზე. ასე მოხდა 2008 წლის ივლისშიც, კონდოლიზა რაისის ვიზიტის შემდეგ, ამე-

«საკაშვილმა ვინრო წრეებში არაერთხელ განაცხადა, რომ იგი დაშლიდა რუსეთს და ამ პროცესს ჩრდილოკავკასიიდან დაიწყებდა»

რიკელებმა რუსებს უთხრეს, რომ ისინი აფრთხილებდნენ სააკაშვილს შესაძლო შედეგებზეც და იმაზეც, რომ არ ჩაერეოდნენ ამ საკითხში, მაგრამ ამერიკელები გარანტიას ვერ იძლეოდნენ, რომ ეს ადამიანი არ დაინწყებდა საომარ მოქმედებებს აფხაზეთსა ან სამხრეთ ოსეთში.

სააკაშვილმა თავისი გეგმის განხორციელება მაინც დაიწყო. ჯეიმსთაუნის ფონდი მთლიანად დააფინანსა პრეზიდენტმა. მათ დაიწყეს პირდაპირი კავშირის დამყარება ჩრდილოკავკასიელი ხალხების იმ ჯგუფებთან, რომელთაც რუსეთიდან გამოყოფა უნდოდათ. ამ დავალებით საქართველოს პარლამენტიდან გაიგზავნა შესაბამისი წერილები, საიდანაც უარყოფითი პასუხები მიიღეს. ამას გარდა, დაიწყეს ჩრდილოკავკასიელი ხალხების დიასპორებთან კონტაქტების დამყარება, მათგან მერ ნახეს თანამოაზრეები. აამუშავეს ტელეკომპანია „პიკი“. სააკაშვილი ხშირად ამბობდა, რომ იგი რუსეთის დაშლას ამ ტელეკომპანიით აპირებდა, რამაც ასევე უკუშედეგი გამოიღო. შეერთებული შტატები ძალიან გააღიზიანა იმ ფაქტმა, რომ ჩრდილოკავკასიელი ხალხებისთვის უვიზო რეჟიმი იქნა დანერგებული. მაშინ პირველად ვნახე ამერიკის ელჩი საქართველოში, ჯონ ბასი, ასე გაცეცხლებული, რადგან მან საყვედური მიიღო საკუთარი ხელმძღვანელობისგან. გენოციდის აღიარებაც, რა თქმა უნდა, რუსეთის დისკრედიტაციისთვის იქნა მიღებული.

ლი. მე ვარ ცოცხალი მონწილეობის, რომ არ დარჩა ევროპელი დიპლომატი და ამერიკელი ჩინოვნიკი, რომელმაც ქილიკით არ მკითხა, თუ როგორ ვაპირებდით სომხეთისთვის აგვეხსნა, რომ მათი გენოციდი საქართველოს პარლამენტმა არ განიხილა. სააკაშვილს უნდოდა ერთი რამ, რომ როგორცმე გააღიზიანებინა პირადად პუტინი“.

ვიქტორ ცაბავა, გლობალიზაციის პრობლემების ცენტრის ხელმძღვანელი:

„ის, რომ გენოციდის აღიარება სააკაშვილის ხელისუფლების დიდი ავანტიურა იყო, ფაქტია. აღნიშნული დავალება სააკაშვილს დასავლეთში არსებულმა რეაქციულმა ძალებმა მისცეს, რომლებიც გეოპოლიტიკურ ბრძოლაში ჩრდილოკავკასიელი ხალხების გამოყენებით რუსეთის წინააღმდეგ აპირებდნენ მოქმედებას. ამას მიუთითებდა ტელეკომპანია „პიკის“ ამუშავებაც. **ის იყო კავკასიის აფეთქების გეგმა. ვიქტორცა, სანამ გვიან არ არის და სირიიდან ბარაკეული**

პროცესები საქართველოში არ გადმოსულა, ჩვენს ახალ მთავრობას უნდა მოვთხოვოთ ჩარევითა გენოციდის აღიარების დოკუმენტის დენონსაცია. თუ კავკასიელ ხალხებთან მეგობრობა გვინდა, ეს რუსეთის ჯიბრზე კი არ უნდა გავაკეთოთ, არამედ რუსეთთან ერთად უნდა გავაკეთოთ“.

აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით თავიანთი მოსაზრებები გამოთქვეს **გაზეთ „ილორის“ მთავარმა რედაქტორმა როლანდ ჯალალანიამ** და კონფერენციის სხვა მონაწილეებმა.

გაიმართა ფართო დისკუსია. ხაზი გაესვა იმას, რომ საქართველოს ეს ნაბიჯი შეიძლება შეფასდეს საერთაშორისო არენაზე ჩვენი ქვეყნის კიდევ ერთ ნაბიჯად მარგინალიზაციისკენ; ამასთან, **ჩრდილოკავკასიელი ხალხი საქართველოს ხელისუფლების პროვოკაციაზე წამოსაგებად არ უნდა გაიწიროს.** ეს ამკარა უპატივცემულობაა იმ ხალხის მიმართ, რომელმაც ათას განსაცდელს გაუძლო და დღემდე მოვიდა; და რომ ამას შესანიშნავად ხვდებიან ჩერქეზთა ღირსეული წარმომადგენლები და საქართველოს ამისთვის მადლობას ნამდვილად არ ეტყვიან.

თავის დროზე დიდი ილია ბრძანებდა, — საქართველოს ისტორია მარტო ომებისა და მეფეების ისტორიაა და ხალხი არსად ჩანსო. არც ახლა ჩანს ხალხი და მხოლოდ ხელისუფალთა ფიგურებია წამოწეული წინა პლანზე. არადა, დროა, ასპარეზი ხალხს დაეთმოს, გამოჩნდეს მისი სურვილი, მისწრაფება, მისი დამოკიდებულება ამა თუ იმ საკითხისადმი, ურთიერთობები, კავშირები... და ეს მანამ უნდა გავაკეთდეს, ვიდრე ჯერ კიდევ ცოცხალია ის თაობა, რომელსაც ამ მოძმე ხალხებს შორის პოზიტიური დამოკიდებულება შემორჩა მეხიერებაში; ვიდრე საბოლოოდ არ ჩაფერფლილა ის მბჟუტავი ნაკვერჩხალი ძმობისა, მეგობრობისა, პატივისცემისა, რომელმაც საუკუნეებს გაუძლო.

დარეჯან ანდრიაკი

«ის, რომ გენოციდის აღიარება სააკაშვილის ხელისუფლების დიდი ავანტიურა იყო, ფაქტია. აღნიშნული დავალება სააკაშვილს დასავლეთში არსებულმა რეაქციულმა ძალებმა მისცეს, რომლებიც გეოპოლიტიკურ ბრძოლაში ჩრდილოკავკასიელი ხალხების გამოყენებით რუსეთის წინააღმდეგ აპირებდნენ მოქმედებას»

ვალერიან დოლიძე:

სღაბა ისტორიის ტოტალური დაბახინჯება და ამის შედეგია ის, რომ არასწორი სტრატეგიები ჩამოყალიბდა რუსეთზე

XIX საუკუნეში რჩეულების მიმართ განხორციელებული ქმედება გენოციდის კრიტერიუმში შეყვანისკენ უნდა მივყავართ

ვალერიან დოლიძე

30 სექტემბერს თურქეთის დედაქალაქ ანკარაში სამეცნიერო კონფერენცია გაიმართა სახელწოდებით „კავკასიის ომი XIX საუკუნეში, რეალპოლიტიკა და ხსოვნის ომები“. ღონისძიების მიზანი, ძირითადად, გასული და იმის წინა საუკუნეების მნიშვნელოვან მოვლენათა სიღრმისეული ანალიზი იყო, თუმცა გამომსვლელთა შორის ზოგი თანამედროვე აქტუალურ საკითხებსაც შეეხო. კონფერენციაში მასპინძელ თურქეთთან ერთად რუსეთი, აზერბაიჯანი და საქართველოც მონაწილეობდა. სულ ორკაციანმა ქართულმა დელეგაციამ, რომელიც მეცნიერთა მრავალრიცხოვანი საზოგადოების წინაშე ვრცელი მოხსენებით წარსდგა, აქცენტი უფრო რეგიონულ პრობლემებზე გააკეთა. როგორც დელეგაციის ერთ-ერთი წევრი, ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი ვალერიან დოლიძე ჩვენთან საუბარში ამბობს, მისი მთავარი გზავნილი მეზობელ სახელმწიფოთა შორის მშვიდობასა და ერთმანეთის სუვერენულ უფლებათა პატივისცემას ეხებოდა. ღონისძიებას მეცნიერები საქართველოს კონფლიქტური რეგიონებიდან — აფხაზეთიდან და ოსეთიდანაც ესწრებოდნენ... კონკრეტულად რა საკითხები განიხილეს და რამდენად ნაყოფიერი იყო ეს შეხვედრა, ამაზე უფრო დეტალურად თავად ვალერიან დოლიძე გვესაუბრება.

— ბატონო ვალერიან, 30 ოქტომბერს ანკარაში გამართული სამეცნიერო კონფერენცია ქართულ მედიაში, ფაქტობრივად, არ გაშუქებულა. არადა, მსგავს ღონისძიებებს სახელმწიფოები ხელმძღვანელობის ან მათი წარმომადგენლების დონეზე ხშირად იყენებენ ხოლმე ქვეყნისთვის სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანი საკითხების მოსაგვარებლად. რამდენად კმაყოფილი დარჩით ამ კონფერენციით?

— ეს კონფერენცია ჩატარდა ორი მხარის — რუსეთისა და თურქეთის ერთობლივი ძალისხმევით. კერძოდ, მოსკოვის ლომონოსოვის სახელობის უნივერსიტეტის პოლიტოლოგიური ცენტრის — „ჩრდილოეთი-სამხრეთისა“ და ანკარის ეკონომიკისა და ტექნოლოგიების უნივერსიტეტის ერთობლივი ორგანიზებით. ღონისძიება იყო საკმაოდ წარმომადგენლობითი და მასში სიღრმისეულად იქნა განხილული XIX საუ-

კუნეში კავკასიის რეგიონში განვითარებული მნიშვნელოვანი მოვლენები. აქ ლაპარაკია ომზე, მის მიზეზებზე და იმაზე, თუ რა გავლენა იქონია ამ ყველაფერმა შემდგომ პროცესებზე. სხვათა შორის, ამ კონფერენციაზე ძალიან აქტუალური იყო საკითხი, რა მოდერნიზაცია განიცადა კავკასიამ ომის მერე. ნაწილს მეცნიერებისა მიაჩნდა, რომ ამან მოიტანა წინსვლა, ნაწილი კი პირიქით — ამბობდა, რომ ომმა რეგიონში გამოიწვია რეგრესი. რაც შეეხება ღონისძიების მთავარ მიზანს, მის ორგანიზატორებს სურდათ, განეხილათ რუსეთ-თურქეთის ურთიერთობები კავკასიის მაგალითზე და საბოლოო ჯამში, შეხვედრა ძალიან მაღალ დონეზე ჩატარდა.

— სულ რამდენი კაცი (დელეგატი) მონაწილეობდა კონფერენციაში?

— საქართველოდან მარტო მე და ახალგაზრდა პოლიტოლოგთა კლუბის თავმჯდომარე ირაკლი უბილავა ვიყავით. სხვები მოსკოვის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორები იყვნენ, ერთი დელეგატი მეზობელი აზერბაიჯანიდანაც იყო. კონფერენციაში ასევე მონაწილეობდნენ მეცნიერები ჩრდილოეთ კავკასიიდან: ჩერქეზეთიდან და ყაბარდო-ბალყარეთიდან. რაც მთავარია, იქ განხილულ იქნა ის მნიშვნელოვანი საკითხები, რომლებზეც დღესდღეობით ცოტა ვინმე თუ საუბრობს...

— ესე იგი XIX საუკუნის კავკასიის ომი თანამედროვე გეოპოლიტიკურ ინტერესთა ქრილში განიხილებოდა?

— თანამედროვე აქტუალურ საკითხებს, ცხადია, გვერდს ვერ ავუვლიდით, მაგრამ მხარეები მაქსიმალურად ცდილობდნენ, მწვავე თემებს ნაკლებად შეხებოდნენ. ეს იყო წმინდა სამეცნიერო კონფერენცია და არა დებატები, ამიტომ, ბუნებრივია, არ გვინდოდა, ღონისძიება პოლიტიკურ დისკუსიაში გადაზრდილიყო.

— ჯამში რამდენი მოხსენება გაკეთდა?

— როგორც გითხარით, ოთხი ქვეყანა მონაწილეობდა: მასპინძელი თურქეთი, რუსეთი, აზერბაიჯანი და საქართველო. სულ ოცი დელეგატი იყო და ამდენივე მოხსენება გაკეთდა. საბოლოოდ ყველაფერი ძალიან მაღალ დონეზე ჩატარდა.

— თქვენი მოხსენება რას ეხებოდა?

— ყურადღება თანამედროვე პროცესებზე გავამახვილე, უფრო სწორად, XIX საუკუნეში კავკასიის რეგიონში განვითარებულ მოვლენებზე თანამედროვე ქრილში. ვთქვი, რომ **საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობა, უწინარესად, შედის რუსეთის ინტერესებში, ამიტომ მან, პირველ რიგში, უნდა დაუჭიროს ამას მხარი. რაც შეეხება ჩერქეზების გენოციდის აღიარებას, ვთვლიდი და ახლაც მიმაჩნია, რომ ამით**

საქართველომ დაუშვა ძალიან დიდი შეცდომა. იმდენად დიდი, რომ მის შედეგებს, უარყოფითს, რა თქმა უნდა, შესაძლოა, მომავალში უფრო სერიოზულად გადავანყადოთ.

საერთოდ ჩვენს დროში ერთ-ერთ მთავარ პრობლემას წარმოადგენს ისტორიული მეხსიერება. ხდება ამ მეხსიერების წაშლა, დამახინჯება და სახეზე გვაქვს სურათი, როცა ისტორია იქცევა პოლიტიკური მიზნების მიღწევის საშუალებად. ზუსტად ამას უნდა ვებრძოლოთ მეცნიერებმა. ამისთვისაა საჭირო კონფერენციებიც და დისკუსიებიც.

— ისტორიის პოლიტიკურ ინსტრუმენტად გამოყენება ახსენეთ, როგორ ფიქრობთ, ვის ინტერესებშია ეს და რა გავლენას ახდენენ ამით საზოგადოებაზე?

— ინტერესები ვისიცაა, გასაგებია, ამის უკან დგანან პოლიტიკური ძალები. გავლენას რაც შეეხება, ამ დამახინჯებული ისტორიული მეხსიერების შედეგია ის, რომ დღესდღეობით საქართველოში აბსოლუტურად არასწორი სტერეოტიპებია ჩამოყალიბებული რუსეთზე. თავის მხრივ, რუსეთშიც პრაქტიკულად ანალოგიური მდგომარეობაა. ასე რომ, ამ მხრივ სამუშაო ძალიან ბევრია.

— როგორც ვიცი, თქვენს მოხსენებაში გარკვეული ნაწილი ჩერქეზების გენოციდს დაეთმო, კონკრეტულად რა კუთხით შეეხეთ ამ საკითხს?

— ეს ძალიან მტკივნეული და საფრთხილო თემაა, ამიტომ შევეცადე, ამაზე ისე მესაუბრა, რომ რომელიმე მხარის უკმაყოფილება არ გამომეწვია. უბრალოდ, **ამ ერთი რამ უნდა ითქვას ცალსახად და ერთმნიშვნელოვნად: ის, რაც XIX საუკუნეში კავკასიაში მოხდა, უზადურაბა იყო, ოღონდ უზადურაბა არა მხოლოდ ერთი რომელიმე ხალხისთვის, არამედ მთლიანად რეგიონისთვის, მათ შორის რუსეთისთვისაც. კი, იქ ტრაგედია დატრიალდა, მაგრამ გენოციდს მაინც ვერ უწოდებ ამას. საერთოდ,**

გენოციდს თავისი მკაცრი განსაზღვრებები და კრიტერიუმები აქვს, რაშიც ვერ ჯდება ეს ყველაფერი.

— ერთადერთი ქვეყანაა საქართველო, რომელმაც ჩერქეზების გენოციდი აღიარა. გასაგებია, რომ ეს წმინდა პოლიტიკური გადაწყვეტილება იყო, მაგრამ თქვენ კრიტერიუმები ახსენეთ და საინტერესოა, სააკაშვილის ხელისუფლება რა კრიტერიუმებით ხელმძღვანელობდა, როცა ამ დოკუმენტს იღებდა?

— როცა მსგავსი გადაწყვეტილება პოლიტიკური სარჩულით მიიღება, გასაგებია, რა კრიტერიუმითაც მოქმედებენ. მათ ნაკლებად აინტერესებდათ, ჯდება თუ არა ეს რეალურად გენოციდის განსაზღვრებაში, მიზანი სულ სხვა რამ იყო. მთავარი ისაა, რა მიიღო ამით საქართველომ, რა ნაბიჯი გადავდგით და რას მოგვიტანს ის მომავალში. ვფიქრობ, ძალიან უხერხულ მდგომარეობაში ჩავდექით. არანაირად ეს ჩვენს ეროვნულ ინტერესებში არ შედიოდა.

— რა სახით შეიძლება ამ გადაწყვეტილებამ ჩვენს ეროვნულ ინტერესებზე უარყოფითად იმოქმედოს?

— როდესაც სხვის ამოცანას ასრულებ და სხვისი ინტერესებით მოქმედებ, ეს უკვე თავისთავად არახელსაყრელი მდგომარეობაა, მაგრამ დავანებოთ ამასაც თავი, როცა რუსეთმა საქართველოს დამოუკიდებლობა აღიარა, თქვენ იცით, რომ ნალჩიკში ზარზეიმით ჩატარეს დიდი სახალხო დემონსტრაცია. ამას, რა თქმა უნდა, თავისი მიზანი ჰქონდა... **მე თურქეთში გამართულ კონფერენციაზეც ვთქვი და ახლაც გავიმეორებ, რომ ჩერქეზეთის დამოუკიდებლობა არავითარ შემთხვევაში ხელს არ შეუწყობს ჩვენს ტერიტორიულ მთლიანობას. ისინი არასოდეს გამოვლენ აფხაზეთისა და ოსეთის დამოუკიდებლობის წინააღმდეგ, იმიტომ, რომ ეს პირდაპირ უპირისპირდება მათ ინტერესებს. ყოველ შემთხვევაში, იქ ასე თვლიან. ამიტომ ამ სა-**

კითხვებთან დაკავშირებით ძალიან დიდი სიფრთხილეა საჭირო. ისეთმა ცალსახა გადაწყვეტილებებმა, როგორც წინა ხელისუფლებამ მიიღო, ერთ დღეს შეიძლება იმხელა დარტყმის ქვეშ დაგვყენოს, რომ სერიოზული კითხვის ნიშნები გაუჩნდეს სახელმწიფოებრიობას...

— როგორ ფიქრობთ, რა შეიძლება, მოუხერხდეს იმ დოკუმენტს, რომელიც 2011 წლის 20 მაისს მიიღო საქართველოს პარლამენტმა? გენოციდის აღიარებას ვგულისხმობ.

— ამაზე ხელისუფლებამ უნდა იმუშაოს და მიიღოს გადაწყვეტილება. ჩემი აზრით, აქ გამოუვალი მდგომარეობა არ არსებობს. შეიძლება საერთოდ გაუქმდეს ეს გადაწყვეტილება ან მიჩუმდეს. ყოველ შემთხვევაში ამით მანიპულირება არ უნდა გაგრძელდეს.

— და როგორია ამ მხრივ დღევანდელი ხელისუფლების პოლიტიკა?

— ესენი ჯერჯერობით არ იმეორებენ წინამორბედის შეცდომას და ეს ძალიან კარგია. ვნახოთ, რა იქნება მომავალში, პოლიტიკაში, მოგეხსენებათ, ზოგჯერ რადიკალური ცვლილებებიც ხდება.

— დასაწყისში გენოციდის კრიტიკურებზე ვსაუბრობდით და თქვენ თქვით, რომ პარლამენტის მიერ 2011 წლის 20 მაისს მიღებული გადაწყვეტილება სხვისი ინტერესებით იყო ნაკარნახევი. რა მიიღო ამით საქართველოს მაშინდელმა ხელისუფლებამ?

— თავისთავად ეს აღიარება იმდენად ალოგიკური ნაბიჯია, სიმართლე გითხრათ, არ ვიცი, ამის მიღმა რა ჩანაფიქრი შეიძლება იყოს. იდეაში, ალბათ, რუსეთის დაშლა უნდოდათ, მაგრამ რატომ ეგონათ, რომ ამ დოკუმენტის მიღება ამას გამოიწვევდა, არ მესმის.

— შესაძლოა, გათვლა კავკასიაში დესტაბილიზაციის გამოწვევაზე კეთდებოდა.

— გასაგებია, მაგრამ ლოგიკას ვერ ვხედავ ამ გათვლაში. კავკასიას მთლიანად რუსეთი აკონტროლებს, ეს მისი სივრცეა, შენ რომ აქ რაღაც ქაღალდს მოაწერე ხელი, ამას დესტაბილიზაცია როგორ უნდა გამოეწვიოს?

— გინდათ, თქვათ, რომ რუსეთისთვის ამ აღიარებას მნიშვნელობა არ ჰქონდა?

— მნიშვნელობა, რა თქმა უნდა, ჰქონდა; ბოლოსდაბოლოს საერთაშორისო საზოგადოების მიერ აღიარებული სუვერენული სახელმწიფო ვართ, მაგრამ ჩვენ ახლა კონკრეტული ნაბიჯის შედეგზე ვსაუბრობთ. თუ ჩანაფიქრი იყო რუსეთზე რაღაც პოლიტიკური დარტყმის განხორციელება და გრძელვადიან პერსპექტივაში მისი დაშლა, ამ კონტექსტში ეს გადაწყვეტილება ნამდვილად სასააცილოა. მეტიც, ამით არა თუ ვერაფერი მოიგო საქართველომ, თავი ჩაიყენა უხერხულ მდგომარეობაში.

— ისე, საინტერესოა, თვითონ ჩერქეზებმა როგორ მიიღეს ეს აღიარება?

— ყოველ შემთხვევაში, დიდი ენთუზიაზმით არ შეხვედრიან ამ გადაწყვეტილებას. პირიქით, იმ ზოგიერთმა თქვა, რომ ჩერქეზეთის პრობლემის გადაწყვეტა, ეს არის რუსეთის საკითხი და არა საქართველოსი. იყვნენ ისეთებიც, რომლებსაც უფრო რადიკალური პოზიციაც ეკავათ.

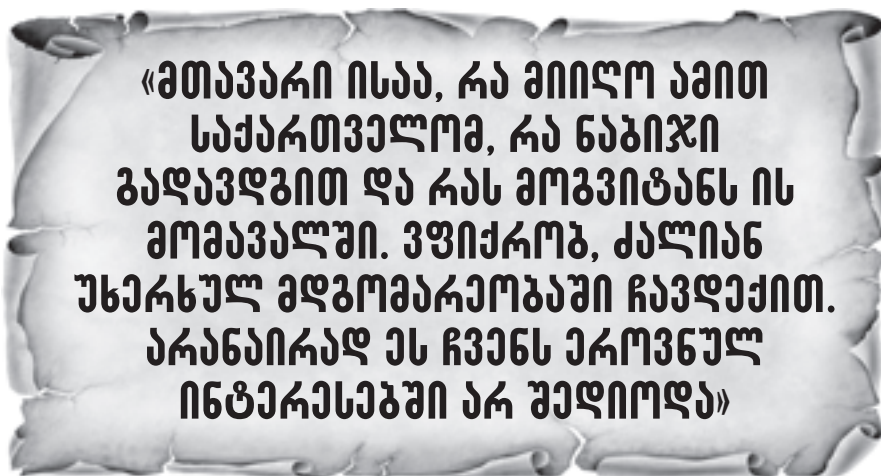
— კერძოდ?

— მაგალითად, ზოგი ამბობდა, რომ ვინაიდან ქართველები იბრძოდნენ კავკასიის ომში და ჩერქეზების წინააღმდეგ განხორციელებულ რეპრესიებშიც მონაწილეობდნენ, საქართველომ ბოდიში უნდა მოიხადოს. მოკლედ, ყველანაირად ჩვენ საწინააღმდეგოდ იმოქმედა ამ გადაწყვეტილებამ. გარდა ამისა, ეს პოლიტიკურადაც გაუმართლებელი იყო, თითქოს ქორორი ავუნდნით რუსეთს, მაგრამ რეალურად ვერაფერს მივალდით — არავინ აზრს ვერ ვხდით და ყველაფერი ძველებურადაა; ამ დროს ხელში შეგვრჩა დოკუმენტი, რომელიც ყელში გაჩხარდის ლუკმასავითაა.

— დასასრულს, ისევ კონფერენციაზე გკითხავთ: მომავალში თუ იგეგმება მსგავსი ღონისძიების ჩატარება და რამდენად შესაძლებელია, საქართველო იყოს მისი მასპინძელი?

— შესაძლებელი, ალბათ, არის, მაგრამ ჩვენ არ ვართ ამ კონფერენციის ორგანიზატორი, უბრალოდ, ვმონაწილეობთ. რაც შეეხება კითხვას, მომავალში იგეგმება თუ არა მსგავსი შეხვედრები, როგორც ვიცი, ორგანიზაცია „ჩრდილოეთი-სამხრეთი“ აპირებს რაღაცის ჩატარებას. სად და რა ფორმატით, ჯერჯერობით უცნობია. ნებისმიერ შემთხვევაში, ასეთი კონფერენციები მისასალმებელია და ვფიქრობ, საქართველოდან სულ უფრო მეტმა ადამიანმა უნდა მიიღოს მასში მონაწილეობა. ეს ნმინდა სამეცნიერო ღონისძიებაა, ძალიან მაღალი დონის და კარგად ორგანიზებული.

ესაუბრა ჯაბა ჭვანიანი

კავკასიის ომი და საქართველოს ადგილი რეგიონის გეოპოლიტიკურ სტრუქტურაში

ქართულ ისტორიოგრაფიაში საქართველოს ოფიციალური დაშლის თარიღად მიჩნეულია 1490 წელი. საქართველოს დაშლა-დასუსტების პროცესმა, როგორც ხდებდა ხოლმე გეოპოლიტიკაში, გამოიწვია ახალი დიდი მოთამაშეების გამოჩენა კავკასიაში. ამ პერიოდში რეგიონში გაბატონებისთვის იბრძოდა ორი დიდი იმპერია — ოსმალეთი და სპარსეთი, რომლებიც ერთმანეთის გეოპოლიტიკური ოპონენტები იყვნენ. ქართული ტერიტორიებისა და ზოგადად სამხრეთ კავკასიის გადანაწილება სხვადასხვა ფორმას იღებდა და კონკრეტულ მომენტში რეგიონში გააქტიურებული იმპერიების სიძლიერის შესაბამისი იყო. იყო პერიოდები, როდესაც საქართველო გადანაწილებულიც კი ჰქონდათ აღნიშნულ იმპერიებს, კერძოდ, 1555 წლის ამასიის ზავით. ეს ვითარება შენარჩუნდა დაახლოებით 1578 წლამდე, როდესაც მოხდა სპარსეთში შინაარეულობა და რასაც თავის მხრივ მოჰყვა ქვეყნის პოზიციების შესუსტება საგარეო ასპარეზზე, რაც შიდა პოლიტიკური კრიზისების თანმდევი მოვლენაა.

როგორც მოსალოდნელი იყო, ამ პროცესმა გამოიწვია რეგიონში ძალთა ბალანსის ცვლა ოსმალეთის სასარგებლოდ, რომელიც შეეცადა აღმოსავლეთ საქართველოს დაკავებას და მის გეოპოლიტიკურ მონინალმდეგეზე სტრატეგიული უპირატესობის მოპოვებას. პრინციპში, ასეთი ტიპის გეოპოლიტიკური გადანაწილებები და ორთაბრძოლები სპარსეთსა და ოსმალეთს შორის გრძელ-

დებოდა მანამ, სანამ კავკასია მათი ექსკლუზიური გავლენის სფეროში არ მოექცა და სანამ რუსეთი არ ჩაერთო მათ წინააღმდეგ ბრძოლაში კავკასიისთვის. სპარსეთ-ოსმალეთის ბატონობას და მათ აგრესიულ პოლიტიკას მართლმადიდებელი ქართველი ხალხების მიმართ, აუნაზღაურებელი ზიანი მოჰქონდა. მათი ბატონობა ემუქრებოდა როგორც საქართველოში დამკვიდრებულ

სოციალურ-პოლიტიკურ წყობას, ასევე მათ კულტურულ თვითმყოფადობას და ფიზიკურ განადგურებას უქადდა საქართველოს ტერიტორიაზე მცხოვრებ პოპულაციას. ზოგიერთს ეს გადამეტებულად შეიძლება მოეჩვენოს, მაგრამ აქ შეიძლება სტატისტიკური მონაცემების მოყვანა და შედარება, თუ როგორი იყო მოსახლეობის რაოდენობა ოსმალეთ-ირანის გაბატონებამდე და მის შემდეგ. პირველი ასეთი ტიპის აღწერა მონღოლების მიერ ჩატარდა 1254 წელს. თუ აღწერის შედეგებს დავეყრდნობით, ამ პერიოდისთვის საქართველოს სამეფოს მოსახლეობა დაახლოებით 5 მლნ ადამიანს შეადგენდა. აქვე არ უნდა დავგავიწყდეს, რომ მონღოლებმა მოსახლეობის აღწერა მხოლოდ აღმოსავლეთ საქართველოში ჩატარეს. ამის შემდეგ საქართველოს მოსახლეობა იწყებს კლებას გარე აგრესორებთან განუწყვეტელი ბრძოლების შედეგად, აგრეთვე, XV-XVI საუკუნეებში თურქეთისა და ოსმალეთის აგრესიული კოლონიზაციის, მოსახლეობის გადასახლებისა და გადინების

ნებისმიერი პატარა ერი, როგელსაც არ შეუძლია დამოუკიდებლად საკუთარი თავის დაცვა საგარეო აგრესიიდან, როგელს მას გაქრობით ემუქრება, კალას სისხულობს უფრო ძლიერისგან მასზე უფრო ძლიერი მონინალმდეგის შესაქვებლად. თან აქ არ უნდა დავვაპინყდეს, რომ ყველა ერი სდილობს, მოქავშირად შეარჩიოს ისეთი დიდი სახელმნიფო, როგელს მასთან კულტურულად ახლოს არის და როგელთანას მოქავშირეობა უზრუნველყოფს მისი კულტურული თვითმყოფადობის შენარჩუნებას.

შედეგად, XVIII საუკუნის ბოლოს საქართველოს დღევანდელ ტერიტორიაზე ცხოვრობდა 785 ათასი ადამიანი.

ასეთი დემოკრატიის პირობებში სრულიად ბუნებრივია პატარა ერისთვის ისეთი მოკავშირის ძიება, რომელიც დაიცავდა მას გარე აგრესიისგან, გადაარჩინდა ფიზიკური განადგურებისგან და შეუნარჩუნებდა კულტურულ თვითმყოფადობას. ქართველების ორიენტაცია რუსეთზე და თხოვნა დახმარებაზე სრულიად პრაგმატულ გათვლაში ჯდება. ნებისმიერი პატარა ერი, რომელსაც არ შეუძლია დამოუკიდებლად საკუთარი თავის დაცვა საგარეო აგრესიისგან, რომელიც მას გაქრობით ემუქრება, ძალას სესხულობს უფრო ძლიერისგან მასზე უფრო ძლიერი მონინააღმდეგის შესაკავებლად. თან აქ არ უნდა დაგვავინწყდეს, რომ ყველა ერი ცდილობს, მოკავშირედ შეარჩიოს ისეთი დიდი სახელმწიფო, რომელიც მასთან კულტურულად ახლოს არის და რომელთანაც მოკავშირეობა უზრუნველყოფს მისი კულტურული თვითმყოფადობის შენარჩუნებას. ეს არის აქსიომატური პოსტულატი პატარა ქვეყნებისთვის საგარეო პოლიტიკაში. სწორედ ამ მოტივებით იყო აქცენტი გაკეთებული რუსეთზე, რომელიც, როგორც მოგეხსენებათ, მართლმადიდებელი სახელმწიფო იყო.

რუსეთის შემოსვლით კი იწყება კავკასიური ომები, რომლებიც მიმართული იყო ისლამური სამყაროს წინააღმდეგ. მე შორს ვარ იმ აზრისგან, რომ რუსეთი კავკასიაში მხოლოდ ქართველების მო-

რუსეთის მეშვეობით მოხდა დაშლილი საქართველოს ეტაპობრივი გაერთიანება ერთიან პოლიტიკურ ნარეონაქონად და ერთიანი ქართველი ერის ფორმირებას. ამიტომაც რუსეთ-საქართველოს მოკავშირეობა რეალპოლიტიკის პრინციპებით იყო ნაპარსახევი და სრულად ჯდაბოდა კრავებატული საბარეო პოლიტიკის ფარგლებში როგორც ერთი, ასევე მეორე ქვეყნისთვის

თხოვნით და მათი ინტერესების დასაცავად შემოვიდა. ეს უფრო დაკავშირებული იყო, ალბათ, მისი სასიცოცხლო სივრცის გაფართოებასთან. სახელმწიფო, ზოგადად, შეიძლება განვიხილოთ, როგორც ცოცხალი ორგანიზმი, რომელიც ყოველთვის ცდილობს გაფართოებას, შესაძლებლობის ფარგლებში იზრდება. „Вместе с человеком государства постепенно распространились во все части Света и, по мере возрастания численности населения, увеличивались в числе и величине все более и государства. И как для всего живого, так и для государства условием жизни является его связь с землей: без земли немислим ни человек, ни величайшее его создание на земле – государство“ (ფრიდრიხ რასელი). რუსული სახელმწიფოს სამხრეთისკენ დრეიფიც, დიდი ალბათობით, სასიცოცხლო სივრცის ბუნებრივ გაფართოებას უნდა დავუკავშიროთ. ამიტომ რუსეთის მიერ წარმოებული ომები კავკასიაში ისლამური სამყაროს წინააღმდეგ მხოლოდ საქართველოს გამოსხნის დიად მართლმადი-

დებლურ მიზნებს არ უნდა დაგვუკავშიროთ. მე ვიტყვოდი, აქ უფრო ადგილი ჰქონდა ინტერსეთა თანხედრას ორ მართლმადიდებელ ხალხს შორის. ერთის მხრივ რუსეთი, რომელიც ბუნებრივ ზრდასთან ერთად ახდენდა გავლენის სფეროს გაფართოებას და მისგან გამომდინარე, საკუთარი ინტერესების დაცვას და, რომელსაც სჭირდებოდა მართლმადიდებლური დასაყრდენი სამხრეთში გეოპოლიტიკური მონინააღმდეგეების სტრატეგიული დასუსტებისთვის და მათი უკუგდებისთვის, ხოლო მეორე მხრივ — დაშლილი საქართველო, რომელიც ისლამური სამყაროს — ირან-ოსმალეთისა და კავკასიის მთიელი ხალხების ალყაში იყო მოქცეული, ხშირი თავდასხმებისა და აგრესიის მსხვერპლი იყო და რომლის ინტერესებშიც შედიოდა აღნიშნული ფაქტიც. რუსეთის მიერ აღნიშნულის მიღწევის შემთხვევაში, საქართველო თავისუფლდებოდა ირან-ოსმალეთის ინტერვენციისგან, მთიელი კავკასიელების თავდასხმებისგან და მართლმადიდებლური სამყაროს სივრცეში მოქცევით ქართველი ხალხი შეინარჩუნებდა კულტურულ თვითმყოფადობასაც, რაც მოხდა კიდევ. აქ არ უნდა დაგვავინწყდეს ერთი გარემოება, რომელიც ყველაზე მნიშვნელოვანია: რუსეთის მეშვეობით მოხდა დაშლილი საქართველოს ეტაპობრივი გაერთიანება ერთიან პოლიტიკურ ნარეონაქონად და ერთიანი ქართველი ერის ფორმირებაც.

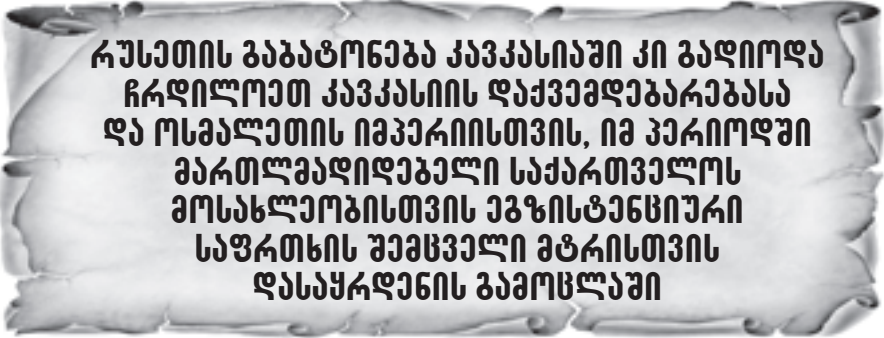
რუსეთის მიერ წარმოებული ომები კავკასიაში ისლამური სამყაროს წინააღმდეგ მხოლოდ საქართველოს გაუმსხნის დიად მართლმადიდებლურ მიზნებს არ უნდა დავუკავშიროთ. მე ვიტყვოდი, აქ უფრო ადგილი ჰქონდა ინტერსეთა თანხედრას ორ მართლმადიდებელ ხალხს შორის

ამიტომაც რუსეთ-საქართველოს მოკავშირეობა რეალ-პოლიტიკის პრინციპებით იყო ნაპარნახები და სრულად ჯდება პრაგმატული საბარეო პოლიტიკის ფარგლებში რომორც ერთი, ასევე მეორე ძველსთვის.

რაც შეეხება კავკასიის ომს, რომელიც თარიღდება 1817-1864 წლებით, რომლის შედეგად დასავლეთ კავკასიაში ჩერქეზეთის მოსახლეობის დიდი რაოდენობა ფიზიკურად განადგურდა და დაახლოებით ნახევარ მილიონამდე ადამიანი თურქეთში გადასახლებული აღმოჩნდა, **ომმა ბიჭი მისცა რეგიონის გეოპოლიტიკურ რეკონსტრუქციას და კავკასიაში ახალი რეგიონული წესრიგის დამყარებას.**

როგორც მოგეხსენებათ, ამ პერიოდისთვის კავკასიაში რუსეთის მთავარ გეოპოლიტიკურ მოწინააღმდეგეს წარმოადგენდა ოსმალეთის იმპერია (თუ არ ჩავთვლით ამ უკანასკნელის უკანმდგომ ინგლისსა და საფრანგეთს), რომელიც ყოველმხრივ ეწინააღმდეგებოდა მის დომინანტობას რეგიონში, რაშიც მას დიდ სამსახურს უწევდნენ მისი მოკავშირეები — ჩრდილოეთ კავკასიელი მთიელები და განსაკუთრებით — ჩერქეზები, რომლებიც წარმოადგენდნენ რეგიონში თურქეთის დასაყრდენს რუსეთის შეკავების საქმეში. ამაზე მიუთითებს თურქი ისტორიკოსის — ჯავდეთ-ფაშას სიტყვებიც: **„რაც შეეხება იმპერიას, რათა უზრუნველყო სიმშვიდე ანატოლიის საზღვრებთან, მას უნდა მიეზიდა კავკასიის ხალხები და ამ მეთოდით მიეღწია მისთვის საჭირო ძალისთვის, რათა წინ აღდგომოდა რუსებს“.** ამის საპირისპიროდ კი რუსეთს მოკავშირეობას უწევდა მართლმადიდებლური საქართველო, რომელიც ამ დროისთვის უკვე რუსეთის იმპერიის მფარველობის ქვეშ იმყოფებოდა. ამ რუსულ-თურქული დაპირისპირების ფონზე შეიძლება, ერთგვარი გეოპოლიტიკური ღერძების მოხაზ-

ვა: ერთის მხრივ, ოსმალეთის იმპერია-ჩრდილოეთ კავკასიის მთიელი ხალხები (განსაკუთრებით ჩერქეზები) და მეორე მხრივ, რუსეთის იმპერია-საქართველო.

ჩერქეზები დიდ სამსახურს რომ უწევდნენ ოსმალეთის იმპერიას კავკასიაში ბაზატიონებისთვის, ამაზე არაერთი ისტორიული წყაროც მიუთითებს. კერძოდ, ჩერქეზების დახმარება გამოიხატებოდა შემდეგში: მათ გააჩნდათ მყარი სავაჭრო ურთიერთობები თურქებთან, რაც მონებით ვაჭრობაში გამოიხატებოდა, ამით ოსმალელები ეკონომიკურ სარგებელს იღებდნენ და ასევე სამხედრო ძალითაც მარაგდებოდნენ, რაც თავისი სტრატეგიული მოკავშირის სამხედრო გაძლიერებასაც უწყობდა ხელს. „არსებულ გეოპოლიტიკურ სტრუქტურაში ადიღეელების წინ იდგა მკაფიოდ გამოხატული სამხედრო ამოცანა — საკუთარი უსაფრთხოების უზრუნველყოფა მფარველის გაძლიერებით და მისი მომარაგება „ცოცხალი საქონლით“.

ამ ფონზე რუსეთის პოლიტიკა ჩრდილო-დასავლეთ კავკასიის ტერიტორიაზე ადიღეური ტომების წინააღმდეგ სრულიად ჯდება პრაგმატული რეალპოლიტიკის ფარგლებში. არამარტო რუსეთის, არამედ ნებისმიერი სხვა იმპერიის ნაბიჯი იგივე იქნებოდა თავისი გეოპოლიტიკური მოწინააღმდეგის შესასუსტებლად. რაც უნდა არაპოპულარულად ჩაითვალოს ის, რაც გადახდათ ჩერქეზებს, რეალური პოლიტიკა ძალიან მკაცრია და მით უმეტეს — იმ ეპოქაში.

ალბათ, უპრიანია, ეს საკითხი უკვე ქართული კუთხითაც განვიხილოთ. როგორც უკვე აღვნიშნე,

იმ დროს, ინტერესთა თანხვედრიდან გამომდინარე, ქართველები რუსეთის იმპერიის მოკავშირეები იყვნენ ისლამური სამყაროს წინააღმდეგ ომებში. ისლამური იმპერიების აგრესიების შედეგად მიყენებული ზიანიდან გამომდინარე, სრულიად ლოგიკური იყო ქართველების რუსეთზე ორიენტირებული საგარეოპოლიტიკური ვექტორი. **რუსეთის დომინანტური პოზიცია კავკასიაში იმ პერიოდისთვის კი, ერთის მხრივ, გარანტი იყო ოსმალეთის იმპერიის უკუგდების და ქართველებით დასახლებული ტერიტორიებიდან მისი განდევნის, რაც დამანგრეველი შემოსევებისგან თავის დაღწევის საუკეთესო საშუალებას წარმოადგენდა, მეორე მხრივ კი, მთიელი კავკასიელების თავდასხმების აღკვეთის წინაპირობას წარმოადგენდა, რომელიც ლეკიანობის სახელით არის ცნობილი საქართველოს ისტორიაში და ქართველის ცნობიერებაში, რაც სისხლისგან ცლიდა და მის დემოგრაფიულ თუ სოციალურ-ეკონომიკურ მდგომარეობაზეც უარყოფითად აისახებოდა. რუსეთის გაბატონება კავკასიაში კი გადიოდა ჩრდილოეთ კავკასიის დაქვემდებარებასა და ოსმალეთის იმპერიისთვის, იმ პერიოდში მართლმადიდებელი საქართველოს მოსახლეობისთვის ეგზისტენციური საფრთხის შემცველი მტრისთვის დასაყრდენის გამოცლაში.** ამიტომაც კავკასიის ომის საბოლოო შედეგები, პრაგმატული თვალსაზრისით, სრულიად მისაღები იყო საქართველოსთვისაც.

ირაკლი უბილავა
ანკარა, 30 სექტემბერი, 2013 წ.

გიორგი გოგოლაშვილი: საქართველოში საკითხი ნუღაა იშის მიხედვით, თუ ვინ არის სახელმძღვანელოს ავტორი და ვის უკეთესი პატრონი ჰყავს. აღმოჩნდა, რომ გოგებაშვილს პატრონი არ ჰყავს...

რას უნუნებენ გოგებაშვილის «დედა ენას»?

უკვე რამდენიმე წელიწადია, საქართველოში ყველა იმაზე წუხს, რომ სკოლებში იაკობ გოგებაშვილის „დედა ენა“ სხვა სახელმძღვანელომ ჩაანაცვლა და მშობლიური ენა ახლა სხვა მეთოდით ისწავლება. სპეციალისტები და პედაგოგები ბევრს მსჯელობენ, ყველა ერთხმად აღიარებს, რომ ეს ცუდია, მაგრამ იაკობ გოგებაშვილის მხარდამჭერი ადამიანი არც ერთ მთავრობაში არ აღმოჩნდა. 2007 წელს საქართველოში იაკობ გოგებაშვილის საზოგადოება დაფუძნდა, რომელსაც სათავეში დეკანოზი კონსტანტინე გიორგაძე და პროფესორი, მეცნიერებათა დოქტორი გიორგი გოგოლაშვილი ჩაუდგნენ. დღეს ჩვენი სტუმარია ბატონი გომი გომოლაშვილი, რომელიც იაკობ გოგებაშვილის „დედა ენის“ არსის, მნიშვნელობისა და მასში ჩადებული სულის შესახებ ისე გვესაუბრება, რომ, ალბათ, ის ადამიანები, რომელთაც ხელუწიფებთ გოგებაშვილის საანბანე წიგნად დაბრუნება, აუცილებლად მიიღებენ სათანადო ზომებს.

— ის სამყარო, რომელსაც წიგნიერების სამყაროს ვუნოდებთ, ურთულესი სამყაროა. თუ იმას გავითვალისწინებთ, რომ ამ სამყაროში 5-6 წლის, ანუ ძალიან პატარა ასაკში იწყებს ბავშვი შესვლასა და გაცნობას, ძალიან რთული პრობლემის წინაშე დგება ის ადამიანი, რომელიც ამ საქმეს უნდა წარუძღვეს, — **გვიხსნის ბატონი გიორგი.** — მან უნდა შეძლოს, ბავშვი ამ სამყაროში ისე შეიყვანოს, რომ დაინტერესოს, მოაწონოს და შეაყვაროს ის, რასაც წიგნი და წიგნიერების სამყარო ჰქვია. ეს არ არის იოლი საქმე. ჩვენ ვიცით არა ერთი შემთხვევა, როდესაც ლიტერატურაში არას-

წორმა მეთოდმა, არასწორმა მიდგომამ როგორ შეაძულა ბავშვს სწავლა, სასწავლებელი. გავიხსენოთ გიორგი წერეთლის „პირველი ნაბიჯის“ პერსონაჟი. უდიდესი მნიშვნელობა აქვს იმას, თუ როგორი სახელმძღვანელო ექნება ბავშვს ანბანისთვის. სანამ იაკობ გოგებაშვილის „დედა ენა“ შეიქმნებოდა, მხედველობაში მაქვს „აი ია“-ზე აგებული დედაენა, ქართულ სინამდვილეში ათამდე სახელმძღვანელო არსებობდა. მაგრამ, როგორც კი ასპარეზზე გოგებაშვილისეული „დედა ენა“ გამოჩნდა, ყველა სახელმძღვანელო გვერდზე გაიწია. იაკობი იმ პერიოდისთვის ახალ-

გაზრდა კაცი იყო. მას ავტორიტეტი „დედა ენამ“ მოუტანა და არა იაკობის ავტორიტეტმა გახადა წიგნი პოპულარული. ის ავტორები, რომელთაც მანამდე სახელმძღვანელოები ჰქონდათ გამოცემული, ცხადია, იაკობს ებრძოდნენ, ცდილობდნენ, თავიანთი წიგნები დაემკვიდრებინათ, მაგრამ ეს არ გამოსდიოდათ, რადგან „აი ია-ს“ პრინციპზე აგებული სახელმძღვანელო უნიკალური იყო. **არსებობს ძალიან მნიშვნელოვანი დეტალი — შესაბამისობა ნერა-კითხვის სწავლების მეთოდსა და ქართული ენის ბუნებას შორის. „აი ია-ს“ პრინციპზე აგებული სახელმძღვანელო არის უნიკალური, რომელიც ზუსტად შეესაბამება ქართული ენის ბუნებას.** რა იგულისხმება ამაში? ევროპულ ენებში ნერა-კითხვას აწყებიან ერთი კონკრეტული სიტყვით, ჯერ ასწავლიან კითხვას, აჩვენებენ სიტყვას, ეტყვიან, რომ ამ საგანს ეს სიტყვა ჰქვია და შემდეგ, როცა კითხვას ასწავლიან, უბრუნდებიან წერის სწავლებას. ეს იმიტომ ხდება, რომ ევროპული ენების საანბანე სისტემა ქართულთან შედარებით ძალიან რთულია. იქ ერთი ბგერა შესაძლებელია 3-4 ასოთი გადმოიცეს, რაც მოზარდისთვის რთუ-

ლია. ამიტომ ბავშვი იმასხოვრებს სიტყვას, როგორც ნახატს, და შემდეგ ახდენს ანალიზს. **ქართული ენის ბუნება და დამწერლობის შესაბამისობა უნიკალურია. ყველა ბგერას თავისი შესატყვისი ასო და ერთი მნიშვნელობა აქვს**, ამიტომ ძალიან იოლია, ბავშვს უთხრა, რომ ეს არის ეს ასო და ამ ბგერას აღნიშნავს და, რაც ყველაზე მთავარია, მოიძებნა სიტყვა „ია“, რომელიც ყველა განზომილებით საოცარია, ზუსტი და უნიკალური. ის შედგება ორი ბგერისგან, ეს არის ორი ხმოვანი ბგერა და ორივე ხშირად გამოიყენება. საგანი, რომელიც ამ სიტყვით აღინიშნება, არის უაღრესად ესთეტიკური, ყველასთვის ნაცნობი, მასზე დაწერილია უამრავი ლექსი, სიმღერა. ორი ხმოვანი, რომელიც მარცვალს წარმოქმნის, იოლი სათქმელია, ორი მარცვლისგან იქმნება ორი სიტყვა. „აი ია“ არის ფრაზა, აქედან გამომდინარე, ბავშვს მარტო სიტყვის თქმა კი არ უხდება, ფრაზა ეძლევა, მინიატურული წინადადება, რომელიც მარტივად იბეჭდება მეხსიერებაში. ბავშვმა უკვე იცის, რომ ეს არის ორი ასო. ქართულ სინამდვილეში ამაზე დიდი აღმოჩენა, რაც „ია“-ს შემოტანით იაკობ გოგებაშვილმა გააკეთა, არ არსებობს. მინდა, ყურადღება მიექციოთ ერთ დეტალს: სანამ ბავშვის მეხსიერება და თვალი გაინაფება, მარცხნიდან მარჯვნივ წაკითხოს თუ პირიქით, არ იცის. „აი ია“ კი ის წინადადებაა, რომელიც ნებისმიერი მხრიდან ერთნაირად იკითხება — პალენტრომი.

1960 წელს ვენესუელაში მსოფლიო ენების საანბანე წიგნების გამოფენა-კონკურსი ჩატარდა და იქ გოგებაშვილის „დედა ენამ“ გაიმარჯვა. ეს იყო მეთოდის აღიარება. ასეთი სიმდიდრე გავაჩნია, ყველანი „აი ია-ზე“ გავიზარდეთ და არვის მიგვიქცევია ყურადღება, რა იოლად მოხდა და შემოვიდა ჩვენს ცხოვრებაში, არავის გვიფიქრია, რამდენი სიკეთეა ჩადებული ამ პირველ სიტყვაში. ახალ სახელმძღვანელოებში კი უარყოფილია „აი იას“ პრინციპი.

ერთ-ერთ გრიფირებულ სახელმძღვანელოში პირველ გაკვეთილზე „ა“-ს ასწავლიან სიტყვებით: არწივი, აკვარიუმი, აქლემი და უხსნიან, თავში რომ ასოა, ის არის „ა“. ამის მიზეზია ევროპული ენების წამხედურობა. ბავშვისთვის სიტყვები: აქლემი, აკვარიუმი ძნელი აღსაქმელია. ასწავლი პირველ ასოს და დანარჩენს აღარ ეუბნები, რითაც მოზარდს საქმეს ურთულეობს. ბავშვმა იოლად რომ შეითვისოს, რაც შეიძლება მარტივად უნდა მივანოდოთ.

იაკობ გოგებაშვილს ასეთი პრინციპი ჰქონდა: ერთ გაკვეთილზე — მხოლოდ ერთი სიტყვე. ასე რომ, მისი მეთოდი უნიკალური იყო. ქართული ანდაზა არსებობს ასეთი: „თურაშაულის პატრონი ტყეში ეძებდა პანტასაო“, ზუსტად ასე გვჭირს.

ჩვენდა სამწუხაროდ, უკვე წლებია, გვინევს ბრძოლა იმისთვის, რომ გოგებაშვილს თავისი ადგილი დაუბრუნდეს. შესაძლებელია, ალტერნატიული სახელმძღვანელოც არსებობდეს, მაგრამ ასეთ შემთხვევაში უნდა მოხდეს არჩევა, სპეციალისტებმა უნდა გადაწყვიტონ, რომელია იოლი და სასარგებლო, მაგრამ ჩვენთან ასეთი რამ არ ხდება. **საქართველოში საკითხი წყდება იმის მიხედვით, თუ ვინ არის ავტორი და ვის უკეთესი პატრონი ჰქვას. აღმოჩნდა, რომ გოგებაშვილს პატრონი არ ჰქვას.**

სწავლების ასეთი მეთოდით შესაძლებელია, ცუდი შედეგი დადგეს. ბავშვის გონება უაღრესად ფაქიზია. ჩვენ უნდა შევეცადოთ, რომ ამ ფაქიზ გონებაზე ზედმეტი ზემოქმედება არ მოვახდინოთ, ბავშვს იოლად უნდა მივალბინოთ ის ცოდნა, რაც მას შეუძლია. თუ ბავშვის გონებაში ძნელად შევალთ, პროცესი უფრო გართულდება. დაუშვათ, ბავშვმა წლის ბოლოს კითხვა ისწავლა, მაგრამ ვფიქრობთ კი იმაზე, რა დაუჯდა ეს მის გონებას, მის შესაძლებლობას, მეხსიერებას? გარეგნულად შეიძლება ვერ შევამჩნიოთ, მაგრამ შეუძლებელია, ამას უარყოფითი შედეგი არ ჰქონდეს. ძალ-

დატანებას ყოველთვის მოჰყვება უარყოფითი შედეგები. ამაზე ფსიქოლოგები და პედაგოგიკის სპეციალისტები საუბრობენ.

გოგებაშვილს ჰქონდა ასეთი მეთოდი: ბავშვს „ია“-ს როცა ასწავლიდა, შეჰქონდა ნახატი, სიმღერას ასმენინებდა. ის თვლიდა, რომ ნახევარი ცოდნა ნახატს უნდა მიეცა. თან ია ისეთი ლამაზი ყვავილია, რომ არა მგონია, აქლემმა უფრო დიდი ესთეტიკური სიამოვნება მიანიჭოს ბავშვს, როგორც იამ. თანაც აქლემი ჩვენი, ქართული სინამდვილე არ არის და შეიძლება ბევრმა ბავშვმა არც იცოდეს. ის, ალბათ, ზოოპარკში ეყოლება ნანახი და თანაც ყველას არა. პირველი კლასის მოსწავლეების დიდი ნაწილი, განსაკუთრებით რაიონებში, ზოოპარკიც არ ყოფილან. იაკობ გოგებაშვილი ყველაფერს დიდ ყურადღებას აქცევდა, ნახატი ზუსტი უნდა ყოფილიყო, მუსიკა უნდა ყოფილიყო სწორად შერჩეული, მან სახელმძღვანელოს ბოლოში ნოტებიც დაურთო, თურმე მუსიკა გონებრივ შესაძლებლობას ძალიან ავითარებს. ამაზე მთელი მსჯელობა და ტრაქტატი აქვს იაკობ გოგებაშვილს მიძღვნილი. ის თვლიდა, რომ სწავლა სასიხარულო პროცესი უნდა ყოფილიყო.

იაკობ გოგებაშვილს აკაკი წერეთელი დასავლური მეტყველების ექსპერტად ჰყავდა. როდესაც ტექსტს შეადგენდა, ნაკითხებდა აკაკის და ეტყოდა: „დასავლეთ საქართველოში მცხოვრები ბავშვისთვის ამ სიტყვებიდან რამე უცხო ხომ არ არისო“. ასე რომ, აკაკი მისი მარჯვენა ხელი იყო. გოგებაშვილი ფიქრობდა ყველაფერზე, ჩვენ კი — არაფერზე.

დღეს არსებობს სამი სახელმძღვანელო, რომლებიც გრიფირებულია. ამბობენ, გოგებაშვილის მიხედვითააო. გოგებაშვილმა ამ სახელმძღვანელოების შედგენით, ჩვენ უზარმაზარი საქმე გავიკეთა, მაგრამ უნდა ნახოთ განათლების სამინისტროს მიერ გრიფირებულ სახელმძღვანელოთა ნუსხა, სადაც ჩამოთვლილია: გამომცემლობა, ავტორი, წიგნის დასახელება. დედაენის ავტორები არ-

იან: ჩხენკელი და გორდელაძე, მალაკელიძეები, როდონია და ჯგუფი, არსად არ არის გოგებაშვილის ხსენება. არადა, სახელმძღვანელოს „დედა ენა“ ჰქვია.

ქუჩაში რომ ნებისმიერი ადამიანი გააჩერო, გეტყვის, რომ „დედა ენის“ ავტორი იაკობ გოგებაშვილია, მაგრამ სამინისტროს ნუსხაში იგი არასად ნახსენები არ არის, თუმცა წიგნები ხშირ შემთხვევაში, გადაკეთებული ვერსიებით, მაინც მისდევს გოგებაშვილს. ასეთ საქციელს ხვდის ინტელექტუალური ქონების მისაკუთრება ჰქვია.

იაკობ გოგებაშვილისეულ წერა-კითხვის ამ მეთოდს მიმდინარე წელს არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლის სტატუსი მიენიჭა. ეს ძალიან დიდი მნიშვნელობის ფაქტია. საქართველოში ასეთი სტატუსი სულ ხუთ ძეგლს აქვს: კახურ მრავალჯამიერს, ქალაქურ მრავალჯამიერს, ფერხულს, ბერიკაობას და დედა ენას.

გოგებაშვილის საზოგადოებამ კომისიას დეტალური ინფორმაცია მიაწოდა „დედა ენის“ შედგენის მეთოდის შესახებ. მასში ჩამოთვლილი იყო: პირველი საანბანე სიტყვის შემდეგ როგორ შემოდის ახალი სიტყვა, როგორ დგება ტექსტები, რომ ყოველ სიტყვას აქვს თავისი ტექსტი. რამდენად აწონილ-დაწონილია და გათვალისწინებულია მისი შემადგენლობა, მნიშვნელობა, საანბანე წიგნში შეტანილია უნიკალური თემატიკა, რომელიც პარალელურად ბავშვს ზნეობრივად ზრდის, მამულიშვილად; ყველა ტექსტში დევს ის მარცვალი, რომელიც მოზარდში ქართულ სულს გააღვიძებს. შრიფტების ზომას, რომელსაც თავად გოგებაშვილი დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდა, ბავშვის მხედველობისთვის უდიდესი მნიშვნელობა ჰქონდა. მისი აზრით, არ შეიძლება ბავშვის სახელმძღვანელო დაბეჭდილი იყოს ერთი და იმავე შრიფტით. შრიფტების ასეთ თამაშს დღევანდელი ოფთალმოლოგები მე-19 საუკუნის უდიდეს მიგნებად მიიჩნევენ.

იაკობ გოგებაშვილს ფერადი ბეჭდვის საშუალება არ ჰქონდა, მაგრამ დღეს, როდესაც „დედა ენა“ იბეჭდება, ფერებს უდიდესი მნიშვნელობა უნდა ენიჭებოდეს. ყურადღება უნდა მიექცეს სტრიქონებს შორის დაშორებასაც. იაკობ გოგებაშვილის აზრით, საანბანე წიგნში უმნიშვნელო დეტალსაც კი დიდი მნიშვნელობა აქვს. ის თავად კითხულობდა კორექტურას, ამ საქმისთვის დაქირავებული ჰყავდა შიო მღვიმელი. თურმე იმჟამად ქალაქის თავი ყოფილა ვინმე ვარლამ ჩერქეზიშვილი. მასზე გოგებაშვილი ამბობდა, რომ კარგი თვალი აქვსო და ქალაქის თავს აიძულებდა, წაეკითხა და კორექტურა აღმოეჩინა. ის თვლიდა, რომ სულ მცირე კორექტურასაც კი დიდი ზიანის მოტანა შეეძლო ჩვილი გონებისთვის. გოგებაშვილს ამ საქმისთვის პრიზიც ჰქონდა დაწესებული: ვინც შეცდომას აღმოაჩენდა, 5 კაპიკს უხდიდა, მაშინ, როდესაც წიგნის ღირებულება 10 კაპიკს შეადგენდა, ანუ წიგნის ფასის ნახევარს კორექტურის აღმომჩენს აძლევდა.

ჩემი დიდი სურვილია, საანბანე სახელმძღვანელოებისადმი სწორედ ეს დამოკიდებულება აღდგეს. წინა ხელისუფლება თვლიდა, რომ რაკი გოგებაშვილის წიგნის გამოცემიდან დიდი ხანი გავიდა, იგი მოძველდა. **თავად გოგებაშვილი ამბობდა: „როგორც კი სახელმძღვანელოს მოაკლდება გაუკეთესება, ის მოკვდება“. აქედან გამომდინარე, რალაცებს, შესაძლებელია, შეცვლა მართლაც სჭირდებოდა, მაგრამ ამისთვის საჭირო იყო, შექმნილიყო საგანგებო კომისია, რომელიც ამ საქმეს ხელს მოჰკიდებდა.**

ასო ბგერა „ჯ“-ს იაკობ გოგებაშვილი თავდაპირველად ასწავლიდა სიტყვით — „ჯარა“, რაც საქსოვ დაზგას ნიშნავს, რომელიც აქტუალური უკვე აღარ იყო, შემდეგ ეს შეიცვალა ჯოხით. დღეს ერთ-ერთ სახელმძღვანელოში არის „ჯამი“, ჯამის შეტანა არ შეიძლება, რადგან ამ სიტყვას მრავალი მნიშვნელობა აქვს. ჯამი ნიშნავს შეკრების შედეგად მიღებულ რიცხვს, ჯამი

ნიშნავს – საკულტო ნაგებობას, ნიშნავს იგივე თასს, ამიტომ არაფრით შეიძლება ისეთი სიტყვის გამოყენება, რომელსაც ამდენი მნიშვნელობა აქვს. ამ შემთხვევაში სიტყვას უნდა ჰქონდეს ერთი მნიშვნელობა, რომელსაც, როცა წარმოთქვამ, ბავშვმა იმ ნუთშივე საგანი წარმოიდგინოს. საგანს დანახებ თუ არა, სიტყვა უნდა თქვას. ასეთი სახელის სახელმძღვანელოში შეტანა მთლიანად ანგრევს იაკობ გოგებაშვილის „დედა ენის“ პრინციპს.

იაკობ გოგებაშვილმა თავისი „დედა ენა“ წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებას უანდერძა და დაიბარა, რომ მასში სისტემატიურად ცვლილება შეეტანათ. ამ ცვლილების მხარდამჭერი კი უნა ყოფილიყო წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების წევრთა 3/4-ის მთავრობა. ეს არ უნდა დაგვევიწყებინა. ამ საზოგადოების სამართალმემკვიდრე განათლების სამინისტროა და სწორედ იქ უნდა გადაწვეტილიყო სახელმძღვანელოში შესატანი ცვლილებები.

ერთი საინტერესო ფაქტიც: **სიტყვა „დედა ენა“ გოგებაშვილამდე არ იხმარებოდა. ეს სიტყვა დიდმა პედაგოგმა საგანგებოდ სახელმძღვანელოსთვის შექმნა. საქართველოს ყველა კუთხეში სასაუბრო ენა ერთია, მაგრამ ისინი დიალექტით საუბრობენ, მთავარი ენა კი სალიტერატურო ენაა და ამ მთავარ ენას გოგებაშვილმა „დედა ენა“ დაარქვა. ილია წერდა: „ქართველი მთავარ ქალაქს დედაქალაქს ეძახის, მთავარ აზრს — დედააზრს, მთავარ ბოდს — დედაბოდს“, ასე დაერქვა მთავარ სალიტერატურო ენასაც — დედაენა. ასე რომ, „დედა ენა“ საავტორო წიგნია და, ვისაც როგორ მოუნდება, მისი ისე გადაკეთების და გამოყენების უფლება არ აქვს. ასეთ შემთხვევაში სახელმძღვანელოს სახელი უნდა გადაარქვან. ეს ისეთივე შემთხვევაა, წიგნი რომ დაწერო და „ვეფხისტყაოსანი“ დაარქვა.**

საუბარი ჩაიწერა
ეკა ნასყილაშვილი

«პატრიოტ» მადლაკელიძეს და «ურჩხულ» ბერიას

დიდი სამამულო ომის ყველაზე ხანგრძლივი ბრძოლა — ბრძოლა კავკასიისთვის დაიწყო 1942 წლის 25 ივლისს და ზუსტად 70 წლის წინ — 1943 წლის 9 ოქტომბერს დასრულდა. ის გრძელდებოდა 482 დღე!

ჯერ კიდევ 1942 წლის იანვარში ჰიტლერმა დაამტკიცა კავკასიის დაპყრობის გეგმა — „ბლაუ III“. ეს შესაიდუმლო (ოღონდ არა სტალინისთვის) გეგმა, კავკასიის დაპყრობის გარდა, შორს მიმავალ მიზნებს ისახავდა, კერძოდ, ირანისა და ახლო აღმოსავლეთის ოკუპაციას, რომლის წარმატებით განხორციელების შემთხვევაში, ფაშისტური გერმანია ნავთობის გარეშე ტოვებდა როგორც საბჭოთა კავშირს, ისე დიდ ბრიტანეთსაც. სწორედ რომ „ბლაუ III“-ის დამტკიცებისას ჰიტლერმა წარმოთქვა საკრალური ფრაზა: „კავკასიური ნავთობის გარეშე ჩვენ ომს ვერ მოვიგებთ!“. დღეს ჩვენი სტუმარია საქართველოს დამსახურებული ყურნალისტი, ქართველი გენერალიტეტის მემკვიდრე, მეორე მსოფლიო ომის მკვლევარი, ისტორიკოსი, მრავალი პრემიის ლაურეატი, ღირსების ორდენოსანი **ლევან დოლიძე**.

— ბატონო ლევან, რა ხდებოდა 1942 წლის ზაფხულს?

— დავიწყებ იმით, რომ გერმანიის უმაღლესი სარდლობის 1942 წლის 23 ივლისის №45 დირექტივით დაიწყო გრანდიოზული ოპერაცია „ედელვაისი“, რომლის მიზანი იყო კავკასიის დაპყრობა.

1942 წლის გაზაფხული და ზაფხული უმძიმესი აღმოჩნდა საბჭოთა კავშირისთვის. მიუხედავად იმისა, რომ გერმანელები დიდ დანაკლისს განიცდიდნენ, მათ მოახერხეს საბჭოთა ჯარების მსხვილი შენაერთების დაუძღვრება და ასიათასობით ჯარისკაცის დატყვევება. ფაშისტებს ორჯერ ჩაბარდა ქალაქი ხარკოვი და ყირიმის ნახევარკუნძული. **საქართველოსთვის განსაკუთრებით ტრაგიკული აღმოჩნდა ყირიმის კატასტროფა. ფრონტის სარდლობის უხეში შეცდომების და, ზოგ შემთხვევაში, ღალატის გამო, ამ „ხორცსაკეპში“ დაიღუპა და დასახიჩრდა ათიათასობით ქართველი მებრძოლი, ძირითადად, ახალწვეულები!..** ამაზე ჯერ კიდევ 1975 წელს მიაბო

არმიის გენერალმა პავლე ივანეს ძე ბატოვმა. იგი ომის დროს მეთაურობდა 51-ე არმიას. სხვათა შორის, ბატოვი, რომელიც მსახურობდა თბილისში, ამიერკავკასიის სამხედრო ოლქში, 51-ე არმიის მეთაურის თანამდებობაზე, 1941 წლის დეკემბერში შეცვალა ჩვენმა თანამემამულემ, ძველმა თბილისელმა, გენერალ-ლეიტენანტმა ვლადიმერ ნიკოლოზის ძე ლვოვმა. იგი გმირულად დაიღუპა ყირიმულ სასაკლაოზე 1942 წლის 9 მაისს...

და, აი, ახალი, გაცილებით უფრო მასშტაბური კატასტროფა უახლოვდებოდა საქართველოს. კავკასიის მიმართულებით დაიძრა უზარმაზარი, თითქმის მილიონიანი ფაშისტური არმია — არმია „ა“-ს ჯგუფი, 62 წლის გენერალ-ფელდმარშლის — ვილჰელმ ლისტის (გარდაიცვალა 1971 წელს, 91 წლის ასაკში) სარდლობით. ეს კი იყო: 13 ფეხოსანთა, 4 მოტორიზებული, 5 სატანკო (სულ 1230 ერთეული) და 3 საცხენოსნო დივიზია. ამ უზარმაზარ ძალებს უფრო აძლიერებდა რამდენიმე სპეცდანიშნულების ქვედანაყოფი და 1640 სამ-

ხედრო თვითმფრინავი. ფაშისტების უპირატესობა ცოცხალ ძალებში და შეიარაღებაში ერთნახევარჯერ აღემატებოდა საბჭოურს. ყველა დაბრკოლების გადალახვის შემდეგ გერმანელები შემოიჭრნენ ჩრდილოეთ კავკასიაში და დაიკავეს სანჯაროს, ქლუხორის, მარუხის და სხვა უღელტეხილები. თბილისი, ერევანი, გაქო და სხვა ქალაქები პანიკაში მოიცვა. საქართველოს ისედაც მძიმე მდგომარეობა ღრმად დაეძვრა იმით, რომ საბჭოთა კავშირის ოკუპირებული ტერიტორიებიდან დევნილთა ნაწილმა ამ ნახა თავშესაფარი. მათ გარდა საქართველოში ევაკუირებული იყო სანჯაროები და დანახებულელები თავისი მუშა-მოსამსახურეებით. მთარი კი უკვე გუდაუთიდან 20 კილომეტრში იდგა.

ამის გარდა, ერთიმეორეს მიყოლებით, გერმანია აგზავნიდა ამიერკავკასიაში სადაზვერვო-სადივერსიო ჯგუფებს.

მონაცემები სსრკ-ის შინსახკომის არქივიდან

„მარტო 1942 წელს გერმანულმა სპეცსკოლებმა, რომლებიც ამზადებენ აგენტურას, დივერსანტებსა და ტერორისტებს, გამოუშვეს 7 ათასზე მეტი მზვერავი და დაახლოებით 2,5 ათასი დივერსანტი და რადისტები. მათი დიდი ნაწილი შემოგზავნილია კავკასიაში. ჰიტლერული აგენტურის განსაკუთრებულ ყურადღებას საქართველო იპყრობს. ამისთვის სპეციალურად იყო შექმნილი დივერსიული ორგანიზაციები „თამარ I“ და „თამარ II“. არმია „ცენტრ ა“ ჯგუფის შემადგენლობაში არიან კავკასიური ერ-

ოვნული ბატალიონები, შემდგარი ემიგრანტთა, ტყვეთა და მტრის მხარეზე გადასულთაგან. ქართულ ბატალიონს ხელმძღვანელობს ტფილისის ყოფილი გენერალ-გუბერნატორი, 46 წლის შალვა ნიკოლოზის ძე მალლაკელიძე, ვერმახტის მრჩეველი. სხვათა შორის, იგი ერთადერთი ქართველია, რომელიც გახდა მესამე რაიხის გენერალი“.

— ერთი წუთით, ბატონო ლევან! ეს ის მალლაკელიძეა, რომელიც დაჰპირდა ჟორდანიას, თბილისის დასაცავად 5 ათასს ჯარისკაცს გამოვიყვანო და მხოლოდ ხუთასი იუნკერით დასჯერდა?..

— ...და, აი, ზუსტად ამ მალლაკელიძემ ხუთასი საჯიშე ბიჭი, გამოუცდელი მეომარი, მეთერთმეტე არმიას კოჯრის მიდამოებში ჩაახოცინა!..

— ვერაფერს ვიტყვი, ბატონო ლევან, ვერმახტს კარგი მრჩეველი ჰყოლია!

— რაც მთავარია, „პატიოსანი“. ქალაქდზე არსებული ხუთი ათასი ჯარისკაცის საკვებასა და ტანსაცმელში, ალბათ, კარგი ფულიც გააკეთა...

ამ ძნელბედობისას, თურქეთის პრემიერმინისტრმა სარაჯოღლუმ, გერმანელ ელჩთან — ფონ პაპენტანს საუბარისას განაცხადა, რომ „იგი, რომორც თურქი, მთელი გულით და სულით ნატოლოზს რუსეთის განადგურებას. რუსეთის პროკლამის გადაწყვეტა გერმანიას ძალუძს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როცა რუსეთში ამოწყვეტს, სულ ცოტა, რუსი მოსახლეობის ნახევარს“. თურქული გენშტაბი კი, რომელსაც სსრკ-ის საზღვართან (საქართველო-სომხეთი) ჰყავდა 26 სრულფასოვანი დივიზია — ნახევარმილიონიანი არმია, არც მალაგდა თავის გეგმას: „თურქეთის ჩაბოძება იმის გარდაუვალია. ეს მოხდება იმ დროს, როდესაც თურქულ ჯარს ექნება საკმაოდ რაოდენობის შეიარაღე-

ბა, რის უზრუნველყოფას შეძლებს გერმანია, როცა ის ჩაიბოძებს ხელში ამიერკავკასიის მდიდარ სამხედრო და სხვა რესურსს. თურქული შეტევა დაიწყებოდა ირანის ზეგანის გავლით, ბაქოს მიმართულაბით“.

იოსებ სტალინის სტრატეგიული განიხ აქაც მწვერვალზე აღმოჩნდა. ბელადი დროულად იყო ინფორმირებული ჰიტლერის ჰებამონურ გეგმებთან დაკავშირებით და ელვისებური სისწრაფით 1941 წლის 25 აგვისტოს დილის ხუთ საათზე განახორციელა საბჭოთა ჯარების მსხვილი დანაყოფების შესვლა ირანში და თეირანის დაკავება. გახრწნილი პარტოკრატების მეთაურის — ხრუშჩოვის მიერ გასაიდუმლოებულ ირანის ფრონტზე „საქართველო და მსოფლიოში“ ორი ვრცელი წერილი გამოქვეყნდა და ამაზე ვრცლად აღარ ვისაუბრებ. მკითხველს შევახსენებ, რომ დიდი სამამულო ომის პირველივე დღეებიდან ირანში შეაბოძა ლავრანტი ბერიას ერთადერთი შვილი, 17 წლის ლიტინანტ-რაფისტი სერგო ბერია. იმასაც შევახსენებ, რომ მე არცთუ ისე დიდი ხნის წინ საჩუქრად გადმომცეს უიშვიათესი დოკუმენტი, საბჭოთა სახელმწიფო უშიშროების ზესაიდუმლო სამსახურის გენერლის — ვარლამ კაკუჩაიას დღიური-მოგონებანი. ახლა იშვიათად ვინმე თუ გაიხსენებს დიდი სამამულო ომის ერთ-ერთი გმირის, ირანის ფრონტის და კავკასიისთვის ბრძოლის უშუალო მონაწილეს, საბჭოთა სადაზვერვო სამსახურების ზესაიდუმლო ოპერაციების ორგანიზატორს — გენერალ კაკუჩაიას!

1941 წლის დასაწყისში ვარლამ ივანეს ძე სათავეში ჩაუდგა საქართველოს შინაგან საქმეთა სახალხო კომისარიატს. ომის პირველივე დღიდან იგი დანიშნეს სსრკ-ს შინსახკომის ჩარჩოში არსებულ განსაკუთრებულ ჯგუფში (მომდევნოდ — ცნობილი მეოთხე

მთავარი სამმართველო) ლეგენდარული პავლე სუდოპლატოვის სამიდან ერთ-ერთ მოადგილედ. ვფიქრობ, საინტერესო იქნება, აღვნიშნო, რომ ლავრენტი ბერიას უახლოესი გარემოცვიდან ამ ორმა ადამიანმა — სუდაპლატოვმა და კაკუჩაიამ მიაღწიეს ხანდაზმულ ასაკს და თავის სახლში გარდაიცვალნენ. მათ სასწაულებრივად დააღწიეს თავი 1953-56 წლებში იდუმალებით მოცული ბერიას ჩეკისტების უმაღლესი ეშელონის წარმომადგენელთა მკვლელობებისა და „თვითმკვლელობების“ კასკადს, თუმცა ბოლომდე მოიხადეს 15-წლიანი პატიმრობა სამარტოო საკანში...

ბენერალ ვარლამ კაკუჩაიას დღიურიდან

„1942 წლის 17 აგვისტოს ლ. ბერიას ბრძანებით მე სასწრაფოდ გამომიწვიეს დასავლეთის ფრონტის ხაზიდან. მოსკოვში ჩასვლისთანავე ეგრევე მიმიღო სახალხო კომისარმა (ბერიამ — ლ. დ.), რომელმაც ყურადღებით დამათვალიერა, აკურატულადაა თუ არა ჩემზე ფორმა და მითხრა: „მივდივართ კრემლში, „პატრონთან“. რამდენიმე წუთის შემდეგ, ღამის 12 საათი იქნებოდა, ჩვენ მიგვიღო სტალინმა. მან ჯერ რამდენიმე კითხვა დამისვა — სად ვიყავი დღეს და რა ვნახე, შემდეგ ბრძანა: „მდგომარეობა კავკასიაში ძალზე სერიოზულია, თითქმის კატასტროფული. ჩვენი ცალკეული ნაწილების მეთაურთა დანაშაულებრივი დაუდევრობის შედეგად, გერმანელებმა შეძლეს გარღვევა კავკასიონის მთავარი ქედის ძირითადი უღელტეხილებისკენ და მათი დაკავება. ჰიტლერმა უკვე მსოფლიოს მოსდო, ვითომდა აქამდე ომების ისტორიაში არნახულ გმირობებზე.“

(როგორ ჰგავს ჰიტლერს ტრახაბში მისი სულიერი მემკვიდრე — სააკაშვილი, არა? — ლ. დ.).

სინამდვილეში მდგომარეობა მანდ ძალზე სერიოზულია

შალვა მაღლაკელიძე

ლავრენტი ბერია

და იმის მიხედვით, შევინარჩუნებთ თუ არა ამ ბასტიონს, დღეს დამოკიდებულია ომის საბოლოო შედეგი!

(ყურადღება მიაქციეთ სტალინის ამ სიტყვებს, რომ კავკასიისთვის ბრძოლისგან დამოკიდებულია ომის შედეგი!!! — ლ. დ.)

გერმანიასა და თურქეთს შორის დადებული საიდუმლო ხელშეკრულების თანახმად, საქართველოს დაბლობში ფაშისტური არმიის შემოსვლისთანავე, თურქეთი თავისი თითქმის მილიონიანი ჯარით ჩვენ წინააღმდეგ გამოილაშქრებს, რითაც ბაქოს ოკუპაციით დაემუქრება. ამ ქალაქის დაცემა კი დამარცხების ტოლფასია. ამ ვითარებაში თქვენ შეგიძლიათ აღადგინოთ მდგომარეობა იმ უღელტეხილებზე, კერძოდ სვანეთში, რომელიც გერმანელების მიერ არის დაკავებული? სტალინმა გამომცდეელი მზერა მომაპყრო. მე პათოსით ვუპასუხე, რომ

მზად ვარ, სამშობლოსთვის მოვკვდე. „გერმანელები უნდა მოკვდნენ და არა თქვენ“, — შემანყვეტინა სტალინმა და განაგრძო: „ხვალ, დილის ხუთ საათზე ჩემი თვითმფრინავით, ჩემი მფრინავი ჩაგიყვანთ თბილისში. თქვენი ხელმძღვანელი იქნება ამხანაგი ბერია. წარმატებას გისურვებთ“, — დაასრულა სტალინმა და ხელი ჩამომართვა“.

საკმაოდ მნიშვნელოვანია თავად პავლე სუდოპლატოვის მოგონებანი, რომელსაც აღწერს თავის მემუარებში — „სპეცოპერაციები. ლუბიანკა და კრემლი. 1930-1950 წლები“.

პავლე სუდოპლატოვის მოგონება

„1942 წლის აგვისტოში ბერიამ და მერკულოვმა დამავალეს სულ რაღაც 24 საათში 150 ალპინისტის ეკიპირება, კავკასიაში საბრძოლო მოქმედებების განსახორციელებლად. რო-

გორც კი ალპინისტები მზად იყვნენ საბრძოლო დავალების შესასრულებლად, ბერიამ მიბრძანა, მასთან და მერკულოვთან ერთად რამდენიმე სატრანსპორტო თვითმფრინავით გაეფრენილიყავით მოსკოვიდან კავკასიაში. გადაფრენას ძალზე დიდი დრო მოუნდა. თბილისში ჩვენ მივფრინავდით შუა აზიის გავლით „С-47“ თვითმფრინავებით, რომლებიც მივიღეთ აშშ-დან „ლენდლიზით“. ბაქოში გენერალური შტაბის ოპერატიული მართვის კავკასიური მიმართულების უფროსმა, პოლკოვნიკმა შტემენკომ მოახსენა ბერიას არსებულ ვითარებაზე. გადაწყდა, რომ ჩვენი სპეცდანაყოფები შეეცდებიან, გადაკეტონ მთის გზები და შეაჩერონ მტრის რჩეული ალპური მსროლელების წინსვლა...“

საფრთხე იმისა, რომ თბილისი და მთელი კავკასია იქნება მტრის მიერ დაპყრობილი, სავსებით რე-

ალური იყო. პავლე სუდოკლატოვის ამოცანაში შედიოდა, ასევე, ზესაიდუმლო დავალება — იატაკქვეშა აბანტურული ქსელის შექმნა იმ შემთხვევაში, თუ თბილისი გერმანელების ხელში აღმოჩნდებოდა. ამ მიზნისთვის სუდოკლატოვს გადასცეს ოქროსა და ბრილიანტების ნაკეთობებით სავსე ჩამოღანი, დიდი ოქროების ფულადი თანხა და საიდუმლო შეხვედრების ადგილები. სუდოკლატოვის სიტყვებით აბანტურული ქსელის ხელმძღვანელობა გერმანელებს ანდო დიდ ქართველ მწერალს — კონსტანტინე გამსახურდიას.

სერგო გერიას მოგონებებიდან

„...თვითმფრინავის სალონში მამასთან და ჩემთან ერთად იმყოფებოდა თვრამეტი კაცი, რომელთაგან, გენერალ პავლე ბოდინის გარდა (იგი იყო დანიშნული ამიერკავკასიის ფრონტის შტაბის უფროსად — ლ. დ.), ყველანი იყვნენ საქართველოს მკვიდრნი — გრიგოლ კარანაძე, ლავრენტი ცანავა, ნიკოლოზ რუხაძე, ვარლამ კაკუჩაია, ბოგდან ქობულაძე, სოლომონ მილშტეინი, მიხეილ მიქელაძე და სხვები“.

ვარლამ კაკუჩაიას დღიურიდან

„გვიან ღამით სათავე თვითმფრინავი თბილისში დაჯდა, სადაც ლ. პ. ბერიას და მის გუნდს დახვდნენ ამიერკავკასიის ფრონტის მთავარსარდალი ივანე ტიულენევი, ფრონტის სამხედრო საბჭოს წევრები — კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტების მდივნები: საქართველოს — კანდიდ ჩარკვიანი, აზერბაიჯანის — მირ ჯაფარ ბაგიროვი, სომხეთის — გრიგორი არუთინიანი და სხვები, რომლებიც ძალზე დამწუხრებული გამოიყურებოდნენ, რაც არ გამოჩნდა ბერიას მზერას. მან მკაცრად გა-

ნიკითხა ისინი: „რა არის ეს? მოუშვით წვერები და თქვენი იერსახით შეგიძლიათ შთააგონოთ ხალხს პანიკური განწყობა! ჩვენამდე მოვიდა ხმები, რომ ქალაქი დანაგვიანებულია; არაა წყალი, ტრამვაი არ დადის! რა, ტრამვაებიც ფრონტზეა?! თქვენ ხელს უწყობთ დამარცხების განწყობას!“

ლავრენტი ბერია მშვენივრად იცნობდა ამ პატიოსან და საქმიანადმი ერთგულ ადამიანებს, მათ სუსტ და ძლიერ მხარეებს; იცოდა, რომ უკვე რამდენიმე კვირა ისინი გამოუძინებლნი არიან და დაიქანცნენ... მაგრამ სხვანაირად მას არ შეეძლო. ძალზე დიდი და საპასუხისმგებლო მისიის შესრულება დაავალა მას სტალინმა! **ბერია ჩამოვიდა კავკასიაში განსაკუთრებული, ფაქტიურად, შეუზღუდავი უფლება-მოსილებით და არა მხოლოდ როგორც სთქ-ს წევრი. ლავრენტი პავლეს ქიმ აქ დაჰყო 28 დღეღამე!**

ყველას ნაბრძანები ჰქონდათ ამიერკავკასიის ფრონტის შტაბში გამოცხადება. უკვე შუალამე გადაცილებული იყო, როდესაც შტაბში, ბერიას გამოძახებით, დაიწყო შეკრება ცალკეული სამხედრო ნაწილების მეთაურებმა და სხვადასხვა უწყების ხელმძღვანელებმა. **მიუხედავად დაღლილობისა, ლავრენტი ბერია, როგორც ყოველთვის, გუშაობდა და მოქმედებდა სტაბის ცოდნით, კონკრეტულად, ზედმეტი სიტყვების გარეშე (რასაც ვერ ვიტყვი დღევანდელ პოლიტიკოსებზე — ლ. დ.), ოპერატიულად, ხისტად და, ამავდროულ, თავაზიანად!** იგი ელვისებური სისწრაფით ერკვეოდა ვითარებაში და ასევე სწრაფად პოულობდა სწორ გადაწყვეტილებას. მთავარი კი იყო ის, რომ **ლავრენტი ბერია კარგად იცნობდა ადგილობრივ კადრებს და შექმლონ რაინება ადამიანებში გამარჯვების იმედი!** აი, დამახასიათებელი მაგალითიც.

ვარლამ კაკუჩაიას დღიურიდან

„ჩემი ოჯახი ცხოვრობდა შტაბიდან 80-100 მეტრში, სასახლის ქუჩაზე. მე ვთხოვე ბერიას, დროებით გავეშვი ოჯახის სანახავად, რომელიც უკვე მეორე წელია არ მინახავს. პასუხად ბერიასგან მივიღე: „ახლა ოჯახის დრო არაა. გიკრძალავთ ტელეფონით დაკავშირებასაც. დადგება დრო და მოინახულეთ მას“.

ასეთივე მომთხოვნი იყო ლავრენტი ბერია საკუთარი თავის მიმართაც. არადა, მას იმ დროს თბილისში ჰყავდა დედა და ყრუმუნჯი და. მან არ მოინახულა ისინი მანამ, სანამ ფრონტზე საქმეები მკვეთრად არ გაუმჯობესდა. როგორც ბატონი ლავრენტის ვაჟი — სერგო იხსენებდა, მამამ უბრძანა მას, არსად წასულიყო, არსად დაერეკა და მის მისაღებში ყოფილიყო. ყველას უამრავი გასაკეთებელი საქმე ელოდა!

ყველაფერი წყდება უმოკლეს ვადებში — დილის 5 საათზე ბერიას ერთ-ერთმა მოადგილემ, მიილო რა გაძლიერებული პოლკი, სპეცეშელონით გაგზავნილ იქნა, სოხუმის გავლით, ქლუხორის უღელტეხილისკენ. მას მიჰყვა ვარლამ კაკუჩაია სსრკ-ს შინსახკომის განსაკუთრებული დანიშნულების გაძლიერებული ბატალიონით, დავალებით — ზუგდიდის გავლით შესულიყო ბეროში და ბეროს უღელტეხილებზე (დონღეზ ორუნი-ბაში, საიარალო კომპი, „პრიუტი-11“) გაენადგურებინა იქ დისლოცირებული მტერი. **ბერიასთან ერთად სატრანსპორტო თვითმფრინავებით ჩამოსულმა გამოცდილი ჩაკისტავის ჯგუფმა, მედისანტაეზთან ერთად არ მისცეს ფაშისტებს უფლება, შეჭრილიყვნენ ყაზარდო-ბალყარეთში. ამავდროულ, ალპინისტებმა ადგილობრივი სვანების — მთაში თითოეულ ბილიკს რომ „იცნობდნენ“ — დახმარებით, ააფთქქეს ცისტარნები ნავთით და მთაში ბანადგურეს გერმა-**

ნელთა მოტორიზირებული ძველითი ჯარის ნაწილები. ააფთქებს, აბრძობს, ძალად მოზღოვის ჭაბურღილები. განსაკუთრებით საზბასასმელია, რომ ზუსტად სვანებმა და სხვა ძარტველმა მთიელებმა დაბლოკეს კავკასიონის ყველა (ორმოცამდე!) განსასვლელი!

ლავრენტი ბერიას და მისი ჯგუფის ჩამოსვლისთანავე ვითარება კავკასიაში, პირდაპირი გაგებით, ყოველნუთიერად უმჯობესდებოდა! ხანდახან იღებდნენ არაორდინალურ გადაწყვეტილებებსაც. ასე, მაგალითად, ბერიას ინიციატივით დასავლეთ საქართველოდან იყო მობილიზებული ხუთი ათასი კამეჩი და ამდენივე სახედარი კახეთიდან. ამ ცხოველების ზურგზე, ზოგჯერ გაუვალა ბილიკებით, კავკასიის დამცველთათვის მიჰქონდათ საბრძოლო აღჭურვილობა, საკვები პროდუქტები, მედიკამენტები, ხოლო, უკანა გზაზე მათი დახმარებით გადმოჰყავდათ მძიმედ დაჭრილი მეომრები.

რა თქმა უნდა, უპირველეს ყოვლისა, წყდებოდა საკადრო საკითხები. უკვე 1942 წლის 27 აგვისტოს სტალინმა და ვასილევსკიმ, ბერიას მოხსენების შემდეგ, ხელი მოაწერეს უმაღლესი მთავარსარდლის ბანაკის დირექტივას „46-ე არმიის მეთაურის, გენერალ-მაიორ სერგაცკოვის და მისი მოადგილის ზურგის დარგში, ბრიგადის მეთაურის კორმილიცინის გათავისუფლებაზე, როგორც პირებზე, რომლებმაც ვერ

უზრუნველჰყვეს ჯარების საბრძოლო მოქმედება“. ამავე დირექტივით ამ არმიის მეთაურად ინიშნებოდა არტილერიის გენერალ-მაიორი კონსტანტინე ლესელიძე, რომელმაც სახელი გაითქვა ჯერ კიდევ ქალაქ ტულას დაცვისას, სადაც იგი მეთაურობდა 50-ე არმიის არტილერიას. ზუსტად მაშინ ვასილევსკიმ მოახსენა სტალინს, რომ ლესელიძე ისევე მეთაურობს არტილერიას, როგორც დირიჟორი ორკესტრსო. ლავრენტი ბერიას „ნათლული“ გახდა კიდევ ერთი ბრწყინვალე გენერალი — ანდრია გრეჩკო, რომელმაც 47-ე არმია ჩაიბარა.

შემდგომში, ანაპის 414-ე მსროლელთა დივიზიის, ხოლო კავკასიისთვის ბრძოლის დროს, 242-ე სამთო-მსროლელთა დივიზიის განთქმული მეთაური, ჩემი მეზობელი და უფროსი მეგობარი, გიორგი ყურაშვილი პირად საუბარში მიყვებოდა იმდროინდელ მოვლენებზე, რომლებზეც მაშინ, ლავრენტი ბერიას „საქმესთან“ დაკავშირებით, ყველა დუმდა.

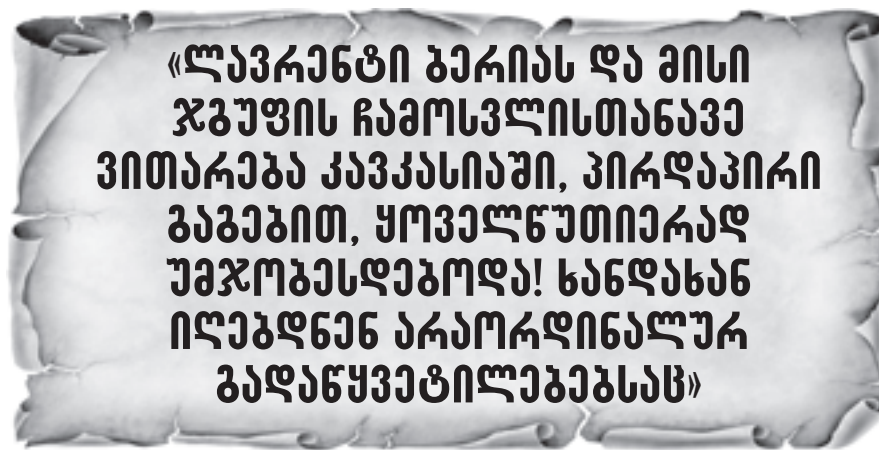
ბენერალ ყურაშვილის ნაამბობი

„ვითარება, მართლაც, საგანგაშო იყო! მაგრამ ბერიას ჩამოსვლისთანავე, ყველაფერი უკეთესობისკენ შეიცვალა! მოკლე დროში მან მოასწრო იმდენის გაკეთება, რასაც ვერ შეძლებდნენ ათობით, ასობით პარტიული მდივნები, სამხედრო ნაწილების მეთაურები და წარმოებათა ხელმძღვანელები! ბერია მოვიდა ჩვენს დივი-

ზიაში, ესაუბრა ლამის თითოეულ ჯარისკაცს, შთაბერა მათში გამარჯვების რწმენა, პირადად იმყოფებოდა თავდაცვის ყველაზე სახიფათო მონაკვეთებზე, იძლეოდა სასარგებლო რჩევებს. ლავრენტი ჰავლეს ძემ თან მოიყვანა სნაიპერთა ჯგუფი, შეიარაღებული უხმაურო შაშხანებით. საბჭოთა კავშირის შინსახკომის სასაზღვრო ჯარებში ამგვარი სნაიპერთა ჯგუფების მომზადება დაიწყო მისი ბრძანებით 1938 წლის ბოლოდან...“

არადა, როგორ გამოადგენ კავკასიისთვის ბრძოლაში ბერიას სნაიპერები! ერთ გამოცდილ სნაიპერს შეეძლო „ჩაკეცა“ კავკასიონის უღელტეხილებზე მონინალმდეგის მთელი ასეული. თავის გამყოლ სვანებთან ერთად, სნაიპერებმა დაიკავეს ყველა სტრატეგიული წერტილი და კავკასიისთვის ბრძოლაში უმნიშვნელოვანესი როლი შეასრულეს. **სამწუხაროდ, სვანეთში და მის გმირ მოსახლეობაში ძალზე ცოტა დაინწრა. არადა, ზუსტად რომ სვანებისგან შეიძლება რამდენიმე გამანადგურებელმა ასაუღმა მუსრი ბაავლო ბერმანულ სამთომსროლელთა რჩეულ ნაწილებს, რომორც უღელტეხილებზე, ისე ბაქსანის ხეობაში!**

ლავრენტი ბერია, მიუხედავად იმისა რომ ხელმძღვანელობდა საბჭოთა კავშირის შინსახკომს, სტრატეგიულ დაზვერვას, კურიერება საბრძოლო ტექნიკის მრავალი სახეობის წარმოებას და საბრძოლო მარაგს, იყო სახელმწიფო თავდაცვის კომიტეტის — ქვეყნის უმაღლესი სამხედრო-პოლიტიკური ორგანოს თავმჯდომარის მოადგილე, ყურადღებით ადევნებდა თვალს კავკასიისთვის ბრძოლის სვლას. **ლავრენტი ჰავლეს ძე მიორად ჩამოვიდა კავკასიაში 1943 წლის გაზაფხულზე და 25 დღე დაჰყო, 7-დან 31 მარტის ჩათვლით. ზუსტად მაშინ, 23 მარტს, ბენერალი კონსტანტინე ლი-**

სელიკა დანიშნა 18-ე არმიის მთავარსარდლად, ამ არმიას 1943 წლის იანვრამდე მეთაურობდა მისივე თანატოლი ანდრია ბრეჟოვ.

ამ ორმა გამოჩენილმა მხედართმთავარმა უზარმაზარი როლი შეასრულა კავკასიის დაცვის საქმეში! ეს ზუსტად 70 წლის წინ მოხდა. 1943 წლის 9 სექტემბერს დაიწყო კავკასიისთვის ბრძოლის ბოლო სტადია — ნოვოროსიისკი-ტამანის ოპერაცია, რომლის შედეგად გარღვეულ იქნა უღარესად მძლავრად გამაგრებული ე.წ. ცისფერი ხაზი და 16 სექტემბერს გაათავისუფლეს ნოვოროსიისკი, სტალინის ხატოვანი გამოთქმით: „ამიერკავკასიის ჭიშკარი“; ხოლო 1943 წლის 9 ოქტომბერს, ტამანის ნახევარკუნძულის განთავისუფლებით, საბოლოოდ დასრულდა მეორე მსოფლიო ომის ყველაზე ხანგრძლივი ბრძოლა — ბრძოლა კავკასიისთვის!

საქონლის ინტელექტის მქონე ხრუშჩოვის გამო, ათწლეულობით მიჩუმბებული იყო ლავრენტი ბერიას ნამყვანი როლი კავკასიისთვის ბრძოლაში, რომელსაც არასამხედროებში ერთადერთს, 1945 წელს მიანიჭეს საბჭოთა კავშირის მარშლის მაღალი წოდება. ამით აღიარებულ იქნა მისი მხედართმთავრული ნიჭიც.

მიაჩუმათეს ქართველ ჩეკისტთა ბრწყინვალე კოჰორტის გმირული საქმენიც. ვის ახსოვს დღეს დიდებული ვაჟკაცი, ჩრდილოეთ ოსეთის შინსახკომის უშიშროების კომისარი, ანდრო ზოდელავა, რომელიც გმირულად დაიღუპა ორ-

ჯონიკიდეს მისადგომებთან 1942 წლის 2 ნოემბერს? ვის შეუძლია დღეს გიამბოთ საქართველოს სასაზღვრო ოლქის ლეგენდარულ მეთაურზე, გენერალ-ლეიტენანტ ნესტორ ლაბაძეზე, პირველ საბჭოთა ქართველ გენერალზე, რომელმაც პავლე აბრამიანთან ერთად სათავეში ჩაუდგა გამანადგურებელ ბატალიონებს, რომლებმაც კავკასიისთვის ბრძოლისას საქართველოში შემოგზავნილი ფაშისტთა ათობით დივერსიული ჯგუფი მოსპეს! რას ეუბნება დღევანდელ მკითხველს უშიშროების გენერალ-მაიორის ილარიონ (პირ) ბაბუას სახელი? მან მხოლოდ 50 წელი იცხოვრა და 1951 წელს სოხუმში გარდაიცვალა. საქართველოს შინსახკომში მსახურების შემდეგ, იგი ორნახევარი წელიწადი მუშაობდა მოსკოვში, კრემლის კომენდანტის პირველ მოადგილედ. ომის დაწყების წინ კი, აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკის შინსახკომს ხელმძღვანელობდა. და რომ არა ილარიონ გაგუა და სხვა ქართველი ჩეკისტები, ფაშისტები აფხაზეთს ჯოჯოხეთად აქცევდნენ.

მიუხედავად „დემოკრატიზის“, „ლიბერალიზის“ და ცრუპატრიოტების მცდელობისა, გააშავონ დიდი სამამულო ომის მთელი ისტორია, დრომინც თავისას იზამს და ყველას და ყველაფერს თავის ადგილს მიუჩინს. დარწმუნებული ვარ, გაბრწყინდება დიდი ქართველის, პატრიოტის და ჭეშმარიტი ინტერნაციონალისტის, ნამეგული და მუხანათურად მოკლული ლავ-

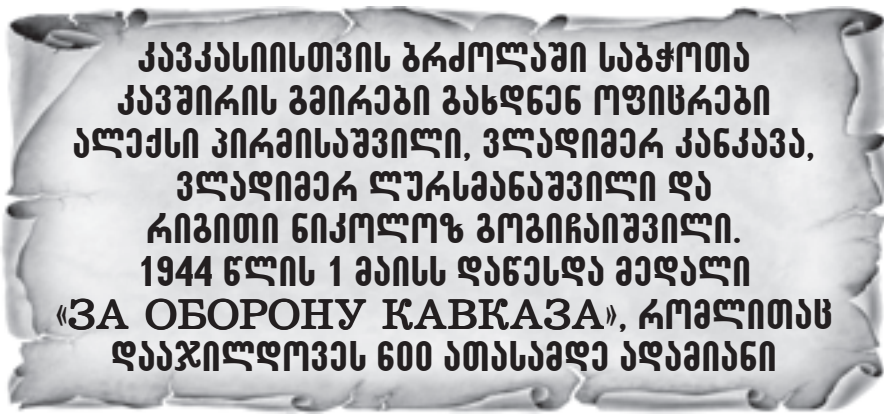
რანტი ბერიას სახელი! დარწმუნებული ვარ, რომ ლავრენტი მთავარსარდლის, ბანერალ-პოლკოვნიკ კონსტანტინე ლესელიძის და სხვების გმირობაზე აღიზრდებიან მომავალი თაობები. ზუსტად რომ მე-18 არმიამ, კონსტანტინე ლესელიძის მეთაურობით, დაასრულა მტრის ტამანის დაჯგუფების განადგურება და ამით შეასრულა კავკასიისთვის ბრძოლაში, რომელშიც ფაშისტებმა დაქარბეს 281 ათასი მეომარი, 1358 ტანკი, 2000 თვითმფრინავი, 7105 ძვირფასი და ნაღმტყორცნი, 22000 ავტომანქანა — გადამწყვეტი როლი! ძალზე სამწუხაროა, რომ მან მხოლოდ 44 წელი იცხოვრა...

კავკასიისთვის ბრძოლაში საბჭოთა კავშირის გმირები გახდნენ ოფიცრები ალექსი პირმისაშვილი, ვლადიმერ კანკავა, ვლადიმერ ლუსმანაშვილი და რიგითი ნიკოლოზ გობიჩაიშვილი. 1944 წლის 1 მაისს დაწესდა მედალი „За оборону Кавказа“, რომლითაც დააჯილდოვეს 600 ათასამდე ადამიანი. დღეს ცოცხალი მხოლოდ რამდენიმე ასეული თუა...

— ბატონო ლევან, როგორ შეაფასებთ ორი ქართველის — იოსებ სტალინისა და ლავრენტი ბერიას ფენომენებს?

— იცით, ერთი გორელი ბიჭი გახლდათ, მეორე — მერხეულელი. არც ერთი და არც მეორე არ იყო თავადაზნაურული წარმოშობის. უბრალო, მშრომელი ოჯახებიდან გამოვიდნენ. ჩემი აზრით, ამ ორმა ადამიანმა, გადაჭარბების გარეშე, მსოფლიო საფუძვლიანად შეცვალა! მათი ცხოვრების მაგალითი, ზეადამიანური ენერჯია და პოტენციალი მეტყველებს, რომ ქართული გენი უსაზღვრო შესაძლებლობისაა, უძლეველია და მას ვერავინ დათრგუნავს ან შეცვლის ნუთისოფლის დასასრულამდე!

ესაუბრა გიორგი კორკაძე

იოსებ სტალინი ჯუმბერ პატიაშვილის თვალით

ახლახან გამოვიდა ჯუმბერ პატიაშვილის წიგნი „23 წლის შემდეგ“. ეს წიგნი არის მოვლენათა უშუალო მონაწილის, საზოგადოებრივი ძვრების ეპიცენტრში მყოფი ადამიანის თვალით დანახული ისტორიის ერთი მონაკვეთის შექმნის დაგვირგად სრულად გადმოცემის მცდელობა.

გადაათვალიერებ და მიხვდები, რომ, რაზეც ჯუმბერ პატიაშვილი წერს, რა პრობლემებსაც ეხება, დღესაც აქტუალურია. და მეორეც: როდის იყო, რომ ბერდებოდა ისტორია?! წიგნი, დიდძალ ინფორმაციასთან ერთად, მკითხველს ანალიზისა და შედარების საშუალებასაც აძლევს. ასე რომ, ამ გამოცემაზე თამამად შეიძლება ითქვას – ნაკითხვა მარგებელია! ქვემოთ გთავაზობთ ერთ თავს ზემოხსენებული წიგნიდან.

სტალინი ჩემთვის ბოლომდე აპოუსსნალ ფენომენად ღარჩა...

მიუხედავად იმისა, რომ ყმანგილკაცობიდან მოყოლებული, დღემდე დიდი ინტერესით ვეცნობი და ვკითხულობ მის შესახებ გამოცემულ ყველა დოკუმენტურ თუ მხატვრულ ნაწარმოებს, მისი ცხოვრება და პიროვნული შესაძლებლობები დღესაც შეუფასებლად და მიუწვდომლად მიმაჩნია.

ჩემთვის სტალინის ბიოგრაფია საქართველოს გასაბჭოებიდან არ იწყება.

ჯერ კიდევ ილია ჭავჭავაძემ დაბეჭდა „ივერიაში“ სტალინის „დილა“, გოგებაშვილმა კი ის „დედაენაში“ შეიტანა. სტალინის სახელს უკავშირდება საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის აღდგენა გასაბჭოებამდე, 1917 წელს.

სკოლაშიც და უმაღლეს სასწავლებელშიც, რასაკვირველია, პარტიისა და საბჭოთა კავშირის ისტორიას გვასწავლიდნენ; გვასწავლიდნენ და ხაზგასმით გვიხსნიდნენ სტალინის როლსაც, მაგრამ ჩემს ცნობიერებაში ის ყოველთვის იყო გმირი, რომელმაც ფაშიზმი დაამარცხა და მის გმირობას ხიბლს ისიც მატებდა, რომ იგი ჩვენი, ქართველების, თანამედროვე იყო.

სტუდენტობისას სტალინური სტიპენდიანტი გახლდით. ეს იმ დროისთვის უმაღლესი შეფასება იყო და, ბუნებრივია, მეამაყებოდა, მით უფრო, რომ სტიპენდია სტალინის სახელს ატარებდა. ბოლო კურსზე, „პიროვნების კულტის მხილების“ შემდეგ, სტალინური სტიპენდია ლენინურით შემცვალეს და მანაც დაკარგა ის ფასი, რომელიც ფულად ერთეულებში არ გამოიხატება.

ნახევარ საუკუნეზე მეტი გავიდა, მაგრამ დღესაც ცხადად მახსოვს 1953 წლის 6 მარტი. ვაჟთა მეექვსე სკოლაში ვსწავლობდი. თანაკლასელი მოვიდა და გვითხრა:

— სტალინი მოკვდა!..

არ დაუფჯერეთ. მეშვიდეკლასელი ვიყავი მაშინ და ჯერ კიდევ გვჯეროდა ადამიანების უკვდავებისა. გვჯეროდა, რომ სტალინი არასდროს მოკვდებოდა!

შესვენებაზე უკვე რადიოთი გამოაცხადეს ეს ამბავი.

მახსოვს, ყველა ტიროდა, მათ შორის ჩვეიც. მალევე მოვიდნენ სკოლაში ჩვენი ატირებული მშობლებიც. სასწავლო პროცესის გაგრძელებაზე და გაკვეთილების ჩატარებაზე არავის უფიქრია. მთელი ქვეყანა საყოველთაო გლოვამ მოიცვა: შენობებიდან ძირს დაუშვეს დროშები, ქუჩები შავებში ჩაცმული ხალხით

გაივსო, ყველას სტალინის სურათი ეკავა... ასე დაიმსხვრა ჩემს ცნობიერებაში მთი უკვდავების შესახებ. რაკილა სტალინი მოკვდა, ესე იგი, უკვდავება არ არსებობს!

იმავე წლის ზაფხულში თურმე კიდევ ერთი მითის დამსხვრევა მელოდა.

ბაკურიანში, პიონერთა ბანაკში ვისვენებდით. მახსოვს, კობტაგორის დალაშქვრას ვაპირებდით და ყველანი პიონერთა ბანაკის ეზოში შევიკრიბეთ. უცებ ცხენზე ამხედრებული კაცი გამოჩნდა. პიონერთა ბანაკის შესასვლელთან, კედელზე ლავრენტი ბერიას სურათი ეკიდა მისივე დევიზით: „მონაფეთა გმირობა და სიმამაცე არის სწავლა ფრიადზე“.

იმ ცხენზე ამხედრებულმა კაცმა, რომელიც, სავარაუდოდ, საბჭოდან გამოგზავნეს, ბერიას სურათიცა და დევიზიც კედლიდან ჩამოგლიჯა და ეზოში მოისროლა.

გაკვირვებული შევცქეროდით, ის კი მთელი ხმით გაჰყვიროდა:

— ხალხის მტერია, მოლაღატე, დაიჭირეს!..

1956 წელს, როცა ხრუშჩოვის ბრძანებით „პიროვნების კულტის“ მსხვრევის სახელმწიფო მანქანა ამუშავდა, მე სკოლის დამამთავრებელ კლასში ვსწავლობდი. საქართველოში ძნელად მოიძებნებოდა ადამიანი, რომელსაც ამ ყველაფერზე მძაფრი პროტესტის გრძნობა არ გასჩენია, განსაკუთრებით აქტიურობდნენ ახალგაზრდები. ჩვენც, მთელი კლასი, სრული შემადგენლობით შევეურთდით პროცესს. ხალხის უწყვეტი ნაკადი სანაპიროსკენ მიედინებოდა, სტალინის ძეგლს გვირგვინებითა და თაიგულებით ამკობდა, ინტელიგენციის წარმომადგენლები სიტყვით გამოდიოდნენ.

მახსოვს, ყველაზე დიდი შთაბეჭდილება იოსებ ნონეშვილის

გამოსვლამ და მის მიერვე წაკითხულმა ლექსმა მოახდინა, რომელიც სტალინს ეძღვნებოდა. ქართველმა ხალხმა პიროვნების კულტის მსხვერველა არა მხოლოდ სტალინის, არამედ ზოგადად ქართველი ერის წინააღმდეგ მიმართულ სახელმწიფო პოლიტიკად აღიქვა და, შესაბამისად, პროტესტიც გაცვილებით დიდი და მძლავრი იყო, ვიდრე კულტის მსხვერველას შეიძლებოდა მოჰყოლოდა.

იმ დროს თბილისში ჩინეთის სახელმწიფო პარტიული დელეგაცია იმყოფებოდა ჯუ დეს ხელმძღვანელობით. საპროტესტო აქციის მონაწილეები ჯუ დესა და ჩინეთის დელეგაციისგან მოითხოვდნენ, რომ ქუჩაში გამოსულიყვნენ და ქართველი ხალხისთვის მხარი დაეჭირათ, მით უფრო, რომ სტალინისა და მათ ძედუნის მეგობრობა როგორც ჩვენთვის, ისე ჩინელებისთვისაც კარგად იყო ცნობილი.

სახალხო პროტესტი რამდენიმე დღეს გაგრძელდა. მღელვარებამ თბილისის გარდა სხვა ქალაქებშიც მოიცვა. 9 მარტს კი, როცა აქციის მონაწილეებს ცენტრალურ ტელეგრაფში მოლოტოვისთვის გასაგზავნი დეპეშა მიჰქონდათ, ჯარი გამოიყვანეს და ყველაფერი ტრაგიკული შედეგით დასრულდა.

მარტო ჩვენი უბნიდან სამი ბიჭი დაიღუპა...

9 მარტის შემდეგ პიროვნების კულტის მსხვერველისა და სტალინის დისკრედიტაციის პროცესი შედარებით ჩაცხრა, თუმცა საზოგადოების ცნობიერებაზე მან უკვე უარყოფითი ზეგავლენა მოახდინა.

სამწუხაროდ, ანტისტალინური პროპაგანდა დღესაც გრძელდება და, რაც ყველაზე გაუგებარი და მიუღებელია, ეს ყველაზე მეტად სტალინის სამშობლოში, საქართველოში, შეიმჩნევა.

რასაკვირველია, არის მთელი რიგი საკითხებისა, რომლებზეც მეც მაქვს კითხვის ნიშნები, შეიძლება ითქვას, პრეტენზიებიც. მაგალითად, სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური რესპუბლიკის გამოცხადებასთან ანდა ტაო-კლარ-

ჯეთის დაბრუნების შესაძლებლობის არგამოყენებასთან დაკავშირებით, მაგრამ ეს ყველაფერი, ერთის მხრივ, სტალინის ღვანლს არანაირად აფერმკრთალებს და არც აკნინებს; და, მეორე მხრივ — მოითხოვს იმის გააზრებას, რომ სტალინი საბჭოთა კავშირის ხელმძღვანელი იყო და არა საქართველოსი, შესაბამისად, სამშობლოსთან მიმართებაში ლოიალური ვერ იქნებოდა და ვერც გამონაკლისს დაუშვებდა.

სტალინი ის კაცი იყო, რომელმაც „გენერალი რიგით ჯარისკაცში არ გაცვალა“ და არჩევანში — სამშობლო თუ შვილი — საკუთარი ვაჟი განირა. ასეთი მსხვერპლის გაღება კი მხოლოდ რჩეულებს შეუძლიათ.

არავინ იცის, რას განიცდიდა იგი ყველა იმ გადაწყვეტილების მიღების დროს, რომელიც, შესაძლოა, ადამიანურად და მორალურად მისთვისაც მიუღებელი და მტკივნეული იყო, მაგრამ პოლიტიკურად იყო გამართლებული და აუცილებლობით განპირობებული.

სტალინს, ალბათ, ისიც კარგად ჰქონდა გააზრებული, რომ მომავალ თაობებში მისი განქიქების მსურველი არ დაიღუოდა. ამას

წმინდა შოვინისტური თუ ნაციონალისტური ბრალდებებიც დაემატებოდა. რუსები გამუდმებით გაუსვამდნენ ხაზს იმას, რომ იგი ეროვნებით ქართველი იყო, ხოლო ქართველები ასევე გამუდმებით დააყვედრებდნენ, რომ იგი საბჭოთა იმპერიის ხელმძღვანელი იყო და არა დამოუკიდებელი საქართველოსი.

კაგანოვიჩი, სტალინის ერთ-ერთი ერთგული თანამებრძოლი, თავის მოგონებებში ასეთ ფაქტს იხსენებს: არქიტექტორთა და მშენებელთა ჯგუფი წლების განმავლობაში ცდილობდა, დაერწმუნებინა ცენტრალური კომიტეტი, რომ კრემლის მიმდებარე ტერიტორიაზე მე-20 საუკუნის დასაწყისში აშენებულ ეკლესიას არც ისტორიული, არც არქიტექტურული ღირებულება არ ჰქონდა და ამავე დროს ხელს უშლიდა დემონსტრაციებისა და სხვადასხვა ღონისძიების ჩატარებას.

რვა წლის განმავლობაში გზავნიდნენ ამ შინაარსის წერილს კრემლში საბჭოთა არქიტექტორები არქიტექტორ შუსევის ხელმძღვანელობით.

რვა წელი ყოყმანობდა სტალინი და ბოლოს დანგრევის განკარგულება გასცა. ხოლო როცა იგი

სისრულეში მოიყვანეს, ეკლესიის ნანგრევებს გახედა და კაგანოვიჩის სინანულით უთხრა:

— ლაზარე, გავა დრო და რუსები ამ ეკლესიის დანგრევას ჩვენ დაგვაბრალევენ: შენ, როგორც ებრაელს, და მე, როგორც ქართველს...

არადა, ეკლესიების ნგრევა არ იყო სტალინის ხელნაწი. ეკლესია-მონასტრების მასობრივი ნგრევა ძირითადად ლენინის მმართველობის წლებში მიმდინარეობდა. სტალინი კი გულის სიღრმეში, ჩემი აზრით, ბოლომდე ქრისტიანად დარჩა.

ჯერ კიდევ ბავშვი ვიყავი, კიკეთში ვისვენებდით... ერთ დღეს კიკეთის გზაზე საოცარი ავტომანქანა გამოჩნდა.

ავტომობილი მაშინ დიდ იშვიათობას წარმოადგენდა, მაგრამ ჩვენს გაკვირვებას საზღვარი არ ჰქონდა, რადგან ეს ავტომობილი იმდენად დიდი და მასიური იყო, რომ ტანკს ჰგავდა. ბავშვებსაც მეტი რა გვინდოდა, ავედევნეთ ყიჟინით...

ავტომობილი გვერდით კოტეჯთან გაჩერდა, სადაც საქართველოს პატრიარქის, კალისტრატე ცინცაძის, ქალიშვილები და შვილიშვილები ისვენებდნენ.

ავტომანქანაზე არანაკლებ გაკვირვებით ვუმხერდით ავტომობილში მჯდომ პატრიარქსაც, პირველად ვნახეთ მაშინ ისეთი დიდი ჯვარი, როგორიც კათალიკოსს ეკიდა გულზე.

იგი ავტომობილიდან გადმოვიდა, მოგვესალმა, სათითაოდ დაგვლოცა და კოტეჯში შევიდა. დიდ-

ხანს არ დაყოვნებულა, რადგან, როდესაც კოტეჯიდან გამოვიდა, ჩვენ ისევ ავტომანქანას ვუვლიდით გარს გაკვირვებულები.

ეს იყო სტალინის სახელობის ავტოქარხანაში დამზადებული „ზის-101“, რომელიც პირადად სტალინმა აჩუქა საქართველოს პატრიარქს მაშინ, როდესაც მსგავსი ავტომობილი ცენტრალური კომიტეტის მდივანს არ ჰყავდა.

ის ერთადერთი იყო მთელ რესპუბლიკაში და სტალინის ბრძანებით, მხოლოდ საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქს ემსახურებოდა.

მეორე დღეს, როცა კიკეთის ავტოსადგურში თვალუნვდენელ რიგში ვიდექით თბილისში წამოსვლის მსურველები, ჩვენთან ერთად რიგში კათოლიკოსის შვილები და შვილიშვილები იდგნენ. კალისტრატე ცინცაძე კი წინა დღეს ისევე მარტო გაემგზავრა „ზის-101“-ით თბილისში, როგორც კიკეთში ამოვიდა მარტო.

1973-1974 წლებში გორის რაიკომის პირველ მდივანად ვმუშაობდი. უამრავი სტუმარი ჩამოდიოდა სტალინის მუზეუმის დასათვალიერებლად.

ერთ დღეს უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის თავმჯდომარე, ძონენიძე, მირეკავს და მეუბნება, რომ საბჭოთა კავშირის უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის საერთაშორისო ურთიერთობათა განყოფილების გამგე, პროტგორინი, გორში სტალინის მუზეუმის დასათვალიერებლად ჩამოდის და მასპინძლობა უნდა გაუწიო.

პროტგორინს მუზეუმის შესას-

ვლელში დავხვდი.

ასაკოვანი კაცი იყო, საკმაოდ მოკრძალებული და სიტყვაძუნწი.

გიდობას მუზეუმის დირექტორი გვინევდა. პროტგორინს მზერაზე ეტყობოდა, რომ რაღაც კონკრეტულს მიზანდასახულად ეძებდა. ბოლოს ერთ ნახატთან გაჩერდა, რომელიც მხატვრული ღირებულებით დიდად არ გამოირჩეოდა.

ის კი კარგა ხანს იდგა მდუმარედ თავდახრილი და, როდესაც თვალებიდან ცრემლი მოიწმინდა, გავბედე და ვკითხე:

— რით შემძლია დაგეხმაროთ? მან სევდიანად გამიღიმა და მითხრა:

— არაფრით. ეს ჩემი სახლია...

ამჯერად უკვე ტილოს დავაკვირდი გაოცებული — ზამთრის პეიზაჟი იყო, თოვლიან თეთრ ფონზე პატარა ქოხი მოჩანდა ბუნდოვნად და ქოხისკენ მიმავალი, კიდევ უფრო ბუნდოვანი, ლამის წერტილისოდენა ადამიანის სილუეტი... ნახატს „ტურუხანსკიდან გაქცევა“ ერქვა.

— შვიდი წლის ვიქნებოდი, როდესაც ჩვენთან უცნობი წვერიანი კაცი მოვიდა. ჩემმა მშობლებმა ვახშამი გაუწყვეს და დასაძინებლად სანოლი გაუმზადეს. დილით რომ გავიღვიძე, ის კაცი აღარ დამხვდა, წასული იყო უკვე.

ამ ამბიდან ათი წელი იქნებოდა გასული, როცა მამამ მკითხა:

— იცი, ვინ არის ჩვენი ახალი ხელმწიფე?

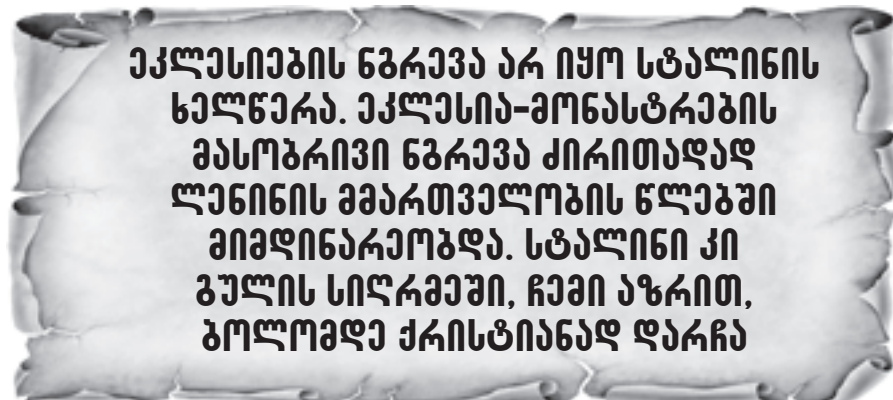
გაკვირვებისა და უარის ნიშნად მხრები ავიჩიჩე.

— ის კაცი, ჩვენთან რომ ღამე გაათია, — მითხრა კმაყოფილი ღიმილით მამამ.

სტალინმა ციმბირიდან მალევე გადმომიყვანა მოსკოვში, მიპატრონა და მის სიკვდილამდე ცენტრალურ კომიტეტში განყოფილების გამგის მოადგილედ ვმუშაობდი...

ამ სევდიანი და ამავე დროს საინტერესო ამბის მოსმენის შემდეგ პროტგორინს შევთავაზე, — კიდევ რის დათვალიერებას ისურვებდა საქართველოში.

— არაფრის, — მიპასუხა მან, —

საქართველოში კონკრეტულად სტალინის მუზეუმის და ამ სურათის სანახავად ჩამოვედი და დღესვე ბოლო რეისით ვბრუნდები მოსკოვში.

— ჩვენ კიდევ ბევრი გვაქვს სასაუბრო სტალინზე, — ვუთხარი ღიმილით და ქართული მასპინძლობით დავიყოლიე, გამგზავრება მეორე დღემდე გადაედო.

კიდევ ერთი საინტერესო სტუმარი, რომელიც სტალინის მუზეუმის დასათვალიერებლად ჩამოვიდა გორში, ცნობილი მხატვარი სიკეიროსი გახლდათ, რომელიც ასევე ეჭვმიტანილი იყო ტროცკიზე განხორციელებულ თავდასხმაში.

ჩემი რაიკომის მდივნობის პერიოდში გორში სტალინის მუზეუმის დასათვალიერებლად ლენინის დისშვილიც ჩამოვიდა ოჯახთან ერთად. სტუმრებს ნინა ყვანია ახლდა. თავად ლენინის დისშვილი ჯერ კიდევ ბავშვი იყო, როდესაც ლენინთან ერთად გადაღებული ფოტოთი მთელი საბჭოეთისთვის ცნობილი გახდა.

ერთ დღეს საქართველოში სტუმრად „საბჭოთა მუსიკის“ რედაქტორი ჩამოვიდა, რომელიც ატენის სიონის მონასტერში გამართულ ქართული პოლიფონიური მუსიკის ფესტივალს უნდა დასწრებოდა. ფესტივალის ორგანიზატორი საქართველოს კომპოზიტორთა კავშირი იყო და, ბუნებრივია, ღონისძიებას უკლებლივ ყველა ქართველი კომპოზიტორი დაესწრო (ანდრია ბალანჩივაძე, რეზო ლალიძე, გოგი ცაბაძე, ბიძინა კვერნაძე, ვაჟა აზარაშვილი, ანზორ ერქომაიშვილი, გომარ სიხარულიძე...) გარდა ოთარ თაქთაქიშვილისა, რომელიც საქართველოში არ იმყოფებოდა.

ფესტივალმა ანშლავით ჩაიარა. ბანკეტის სამზადისში ვიყავით, როდესაც გორის აღმასკომის თავმჯდომარემ ვაჟა კვალაშვილმა შენუხებული სახით მითხრა:

— სამარაღე გადატრიალდა და იმდენი მარილი დაიბნა... ხომ იცით, ეს რისი ნიშანია?..

— კაი, თუ კაცი ხარ, აქ მხოლოდ

კომპოზიტორები და მუსიკოსები არიან და ვინ უნდა იჩხუბოს, — დავამპვიდე მე.

თამადად რეზო ლალიძე დავაყენეთ.

სუფრის მსვლელობისას ბატონმა რეზომ სუფრის წევრებს სტალინის სადღეგრძელო შესთავაზა.

— ვინ იცის, იქნებ როცა პატარა ბიჭი იყო, სწორედ ამ ადგილებში დარბოდა თანატოლებთან ერთად, სადაც ახლა ჩვენ ვსხედვართ, — თქვა თამადამ და ჭიქა ბოლომდე დაცალა.

ცოტა ხნის შემდეგ ბატონი რეზო სუფრიდან ადგა და გარეთ გავიდა, მეც გავყევი, როგორც მასპინძელი.

სანამ ჩვენ გარეთ ვიყავით, სუფრაზე ჩოჩქოლი და განეგ-გამონევა ამტყდარა. აღმოჩნდა, რომ „საბჭოთა მუსიკის“ რედაქტორს უარი უთქვამს სტალინის სადღეგრძელოს შესმაზე, რამაც ქართველი კომპოზიტორები და მუსიკოსები გააღიზიანა და ხმაურიც ამას მოჰყვა.

ბუნებრივია, სიტუაციის დაშლამინებას შევეცადე.

— ჩავალ თუ არა მოსკოვში, სუსლოვს მოვახსენებ, რაც ხდება საქართველოში, — დაგვექადნა „საბჭოთა მუსიკის“ რედაქტორი.

— სანამ თქვენ ჩახვალთ, მანამდე მე დავუკავშირდები სუსლოვს და მოვახსენებ, თუ როგორ იქცევით! — ვუპასუხე მე.

მოკლედ, იმ დღეს მარილზე გავრცელებული ცრურწმენა გამართლდა. ქართველმა კომპოზიტორებმა სტალინი ბოლომდე დაიცვეს.

დარგის მდივნობის პერიოდში მოსკოვში კვების მრეწველობის საკავშირო მინისტრ ლეინთან შესახვედრად ჩავედი. ლეინს პირადად ვიცნობდი, ერთმანეთს თერჯოლაში შევხვდით, შამპანურის ქარხნის მშენებლობასთან დაკავშირებით. მაშინ ლეინმა საქართველოს „ზეიცის ხაზი“ გამოუყო, რომელიც სულ ორი იყო საბჭოთა კავშირში.

ამჯერად კი მასთან იმის სათხოვნელად ჩავედი, რომ ქსნის ქარხნისთვის იტალიური დანადგა-

რები გადმოეცათ, რომლებიც თავდაპირველად ხარკოვის მშენებარე ქარხნისთვის იყო გათვალისწინებული, მაგრამ ხარკოვის ქარხანა ჯერ კიდევ არ იყო მზად წარმოების დასაწყებად, ჩვენ კი აბსოლუტური მზადყოფნა გვქონდა.

შეხვედრაზე დათქმულ დროს მივედი, თუმცა საკავშირო მინისტრი ადგილზე არ დამხვდა.

დაგვიანებით მოსული აფორიკებული ჩანდა. ბოდიში მომიხადა, კაბინეტში შემოიღვა და ჩემი თანდასწრებით სასწრაფოდ გამოიძახა მოადგილე, რომელსაც ოთახში ფეხის შემოდგმისთანავე გაღიზიანებული ტონით ჰკითხა:

— თუ იცით, პირის გაპარსვის შემდეგ რომელ ოდეკოლონს მოიხმარდა სტალინი?

— არ ვიცი, მთავარ პარფიუმერს ვკითხავ, — უპასუხა მოულოდნელი კითხვით დაბნეულმა მოადგილემ, ხოლო რამდენიმე წუთში ლეინს მოახსენა:

— სტალინს თავისი ტექნოლოგია ჰქონდა, შემოეყვინას მიერ შემუშავებული, რომელიც ციტრუსოვან ზეთებზე მზადდებოდა.

— დღეს შენიშვნა მივიღე მინისტრთა საბჭოს თავმჯდომარისგან. ტიხონოვმა ბრძანა, რომ ოდეკოლონი, რომელსაც ამჟამად ჩვენ ვუშვებთ, უვარგისია და მას ბევრად სჯობია სტალინის დროინდელი ოდეკოლონი, — არ ცხრებოდა ლეინი.

ამ დიალოგის უნებლიე მოწმე გავხდი. როდესაც კაბინეტიდან ყველა გავიდა და მე და ლეინი პირისპირ დავრჩით, საკავშირო მინისტრს ვუთხარი:

— ვოლდემარ პეტროვიჩ, მე ვიცი თქვენი კეთილგანწყობილი დამოკიდებულება საქართველოს რესპუბლიკისადმი. ნედლეული, ანუ ცისტრუსი, რომლითაც სტალინის ოდეკოლონი უნდა დამზადდეს, ყველაზე დიდი რაოდენობით ჩვენთან მოიპოვება; ხოლო რაც შეეხება წარმოებას, ჩვენ ასევე გვაქვს პარფიუმერიული ქარხანა — თბილისის „ივერია“.

ლეინმა მოიწონა ჩემი წინადადება და თავის მოადგილეს დაა-

ვალა, რომ საკითხის დადებითად გადანყვეტა უზრუნველყო. მართლაც, საქართველოში მალევე დავიწყეთ აღნიშნული პროდუქციის წარმოება და თბილისის პარფიუმერიულმა კომბინატმა 1986 წლის დასაწყისში სტალინისა და ჟემჩუჟინას ერთობლივი ტექნოლოგიით გამოუშვა ოდეკოლონი „დილა“.

იმავე წელს, მოსკოვში ყრილობაზე ყოფნის დროს, გორბაჩოვმა სვეტლანა ალილუევას ჯანმრთელობისა და ზოგადი მდგომარეობის შესახებ მკითხა.

ვუპასუხე, რომ უკვე დანყებულ იყო თბილისში, ფალიაშვილის ქუჩაზე იმ სახლის მშენებლობა, რომელშიც სვეტლანა ალილუევაც მიიღებდა საცხოვრებელ ფართობს. დავძინე ისიც, რომ ბინის პროექტი და ადგილმდებარეობა სტალინის ქალიშვილს უკვე ნანახი და მოწონებული ჰქონდა.

ამის შემდეგ გორბაჩოვი მეუბნება, რომ მას აქვს ინფორმაცია, თითქოს სვეტლანა ალილუევაც უცხოეთში აპირებს სამუდამოდ წასვლას.

გორბაჩოვმა მთხოვა, თბილისში დაბრუნებისთანავე პირადად შევხვედროდი სტალინის ქალიშვილს და გამერკვია, რატომ მიიღო მან ეს გადანყვეტილება, რაიმე პრობლემა ხომ არ ჰქონდა.

ეს დიალოგი თებერვლის ბოლო დღეებში შედგა.

მარტის დასაწყისში დავბრუნდი

თბილისში და ქალთა საერთაშორისო დღისადმი მიძღვნილი საზეიმო ღონისძიებებისთვის სამზადისს შევუდექით. სვეტლანა ალილუევას პერსონალურად გავუგზავნეთ მოსაწვევი, მაგრამ იგი რუსთაველის თეატრში გამართულ ღონისძიებას არ დასწრებია. მიზეზად ის დაასახელა, რომ ამერიკელი მეგობრები ჰყავდა სტუმრად და მათ მასპინძლობდა. მეორე დღეს ცენტრალური კომიტეტის საქმეთა მმართველმა გია რამიშვილმა სტალინის ქალიშვილს ჩემი თხოვნით ყვავილები მიართვა, რვა მარტი მიულოცა და უთხრა, რომ მასთან შეხვედრა მსურდა.

იმ დღეს გია რამიშვილი ცენტრალურ კომიტეტში სვეტლანა ალილუევასთან ერთად დაბრუნდა.

აღმოჩნდა, რომ სტალინის ქალიშვილს აქეთ ჰქონდა სათხოვარი. მითხრა, რომ გორბაჩოვთან პირადად სურდა შეხვედრა და სწორედ ამიტომ მიემგზავრებოდა მოსკოვში. დასძინა ისიც, რომ სახლის გასაღებსა და შემნახველი სალაროს წიგნაკებს მეზობელს უტოვებდა, რითაც მაგრძნობინა, რომ არსად აპირებდა სამუდამოდ წასვლას, მით უფრო — უცხოეთში.

ვისარგებლე შემთხვევით და ამ შეხვედრის დროს სვეტლანა ალილუევას ისიც ვუთხარი, რომ თბილისში სტალინისა და ჟემჩუჟინას

ერთობლივი ტექნოლოგიით შემუშავებული ოდეკოლონის წარმოება დავიწყეთ.

კაბინეტში მქონდა „დილას“ რამდენიმე ნიმუში. ალილუევამ ისინი გამომართვა, ჩანთაში ჩაიწყო, მაღლობა გადამიხადა და დამემშვიდობა.

მას შემდეგ სტალინის ქალიშვილი აღარ მინახავს.

ცენტრალური კომიტეტის პირველი მდივნობის პერიოდში რკინიგზის მიმოსვლის გზების საკავშირო მინისტრმა კონარევმა ერთი შეხვედრის დროს პირად საუბარში მითხრა:

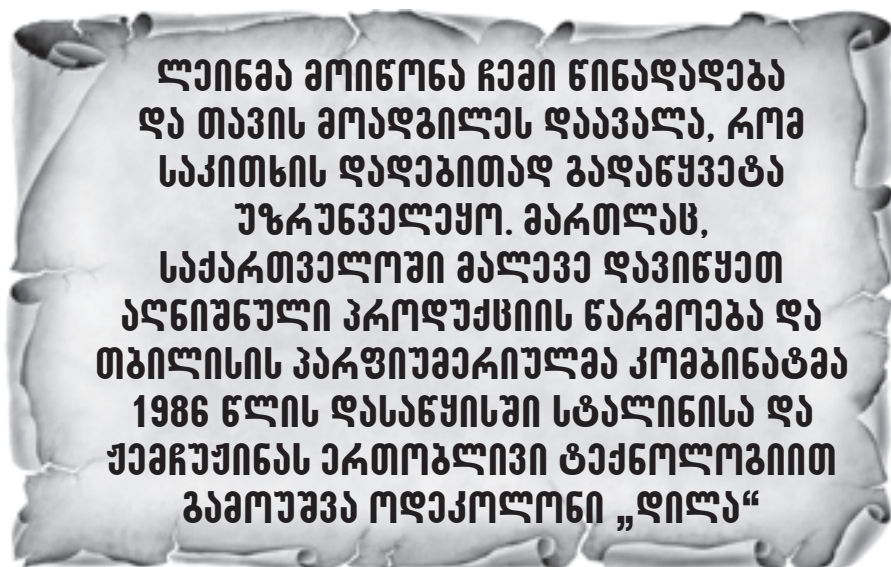
— იცით, ჯუმბერ ილიჩ, ჩვენთან, მოსკოვში, რკინიგზის დეპოში დღესაც დგას მატარებლის ვაგონი, რომლითაც სტალინი მგზავრობდა.

ბუნებრივია, დავინტერესდი, იყო თუ არა შესაძლებელი, რომ ეს ისტორიული ვაგონი სტალინის მუზეუმისთვის გადმოეცათ.

როგორც კი დადებითი პასუხი მივიღე, ვაგონს რესტავრაცია გავუკეთეთ, საქართველოში ჩამოვიტანეთ და გორში, სტალინის მუზეუმის ეზოში დავდგით.

მოგვიანებით, როცა გორის მაჟორიტარი დეპუტატი გავხდი (2004-2009 წლებში), შეძლებისდაგვარად ასევე ვცდილობდი, სტალინის მუზეუმისთვის რამე ღირსშესანიშნავი და ფასეული შემემატებინა. სწორედ ამ პერიოდში ჩემი მეგობრის, მოქანდაკე ზურაბ წერეთლის სახელოსნოში ვიყავი და ვნახე მისი არაჩვეულებრივი ნამუშევარი — შესანიშნავი სამეულის: სტალინის, რუხველტისა და ჩერჩილის ქანდაკება, რომელიც იალტაში, ისტორიული შეხვედრის ადგილზე, საკონფერენციო დარბაზის წინ უნდა დაედგათ.

წერეთლის „შესანიშნავმა სამეუღლმა“ ერთი ისტორიული ამბავი გამახსენა. თეირანის კონფერენციის შემდეგ, რომელმაც კიდევ უფრო გაზარდა სტალინის მსოფლიოში აღიარებული ავტორიტეტი, საზეიმო ვახშამზე სტუმრებს საქართველოდან ჩამოტანილი ვაშლიც მიართვეს.

ჩერჩილმა საოცარი შეფერილობისა და ფორმის ვაშლი ხელში აიღო, შეათვალიერა და თქვა:

— ეს უთუოდ ფრანგული ვაშლია.

— არა, იტალიურ ვაშლს ჰგავს, — შეენინააღმდეგა რუზველტი.

სტალინმა ყველაზე უკეთ იცოდა, რომ ვაშლი არც იტალიური იყო და არც ფრანგული, გორის ვაშლი იყო, საქართველოდან...

— ტყუილად კამათობთ, ამხანაგებო, ეს საბჭოთა ვაშლია, — უთხრა ჩერჩილსა და რუზველტს ღიმილით და დასტურად ვაშლი ორად არა სიგრძეზე, როგორც ეს მიღებულია, არამედ სიგანეზე გაჭრა. ორივე მხარეს შუაგულში, ნიბოების ნაწილში, საბჭოთა კავშირის სახელმწიფო სიმბოლო, ხუთქიმიანი ვარსკვლავი გამოისახა...

იმ დღეს კი, ზურაბ წერეთლის სახელოსნოში, დიდხანს ვუვლიდი გარს „შესანიშნავი სამეულის“ არაჩვეულებრივ მონუმენტს და ბევრი აღარ მიფიქრია, ზურაბს პირდაპირ ვუთხარი:

— ეს ნამუშევარი გორს, სტალინის მუზეუმს უფრო დაამშვენებდა.

წერეთელმა კარგად იცის ჩემი დამოკიდებულება სტალინისადმი. უარი არ უთქვამს, დამთანხმდა.

საქართველოში დაბრუნებულმა თვალსაჩინოებისთვის თან ნამუშევრის ფოტო წამოვიღე და ამ საკითხის მოსაგვარებლად საქართველოს პრეზიდენტს, მიხეილ სააკაშვილს, პირადად შევხვდი.

მან მოიწონა ეს ინიციატივა და იდეა, დამთანხმდა, თუმცა შემდეგ მოვლენები იმგვარად განვითარდა, რომ სტალინის არათუ ახალი, არსებული ისტორიული ძეგლიც კი აიღეს გორის ცენტრიდან და სანაგვეზე მოისროლეს, სტალინის მუზეუმს კი სახელი გადაარქვეს და სტალინიზმის მუზეუმად აქციეს. პირადად მე ამას სხვას ვერაფერს დავარქმევ, გარდა ვანდალიზმისა.

რად ღონის უმაღლური უნდა იყოს ერი, რად ღონეზე უნდა აჰყაროს მას საკუთარმა ხელისუფლებამ პატივი და

ღირსება, რომ იგი ისტორიის გაყალბებას შეეგუოს და ყოველგვარი პროტესტის გარეშე, მონური სიმშვიდით, გულგულდაკრეფილი შეხვდეს იმ ფაქტს, რომ საქართველოში სტალინის ძეგლი სანაგვეზე მოისროლეს, მაშინ როცა დედაქალაქში რეიგანის ძეგლს დიდი ზარ-ზეიმიტ დგამენ(!).

ნაპოლეონი, დამარცხების მიუხედავად, დღემდე რჩება ფრანგებისთვის სათაყვანებელ ფიგურად, მსოფლიო ისტორიაში ერთადერთი დაუმარცხებელი მთავარსარდალი კი მისივე თანამემამულეებმა, ლამისაა, სამშობლოს ყველაზე დიდ მტრად გამოვაცხადოთ.

ალბათ, გამიჭირდება ზუსტად იმის თქმა, მთელი ცხოვრების განმავლობაში რამდენჯერ ვარ სტალინის მუზეუმში ნამყოფი. ჩემს ბიოგრაფიაში ათეულობით იქნება ასეთი დღე, მაგრამ ერთი რამ დანამდვილებით შემიძლია ვთქვა — ყოველთვის მდუმარედ, მოკრძალებით ვჩერდები იმ აბრასთან, რომელზეც სტალინის უკანასკნელი სიტყვებია დანერილი:

„ადამიანი მარადიული არ არის: მიც მოვკვდები. როგორი იქნება ხალხისა და ისტორიის მსჯავრი?“

შეცდომები გვირი იყო, მაგრამ წარმატებებიც ხომ გვქონდა?!

შეცდომებს, გუნებრივია, მე მომანერა. ჩემს სამარქს ნაბავს მიაყრიან, მაგრამ მოვადრო და ამ ნაბავს ისტორიის ქარი გაჟანტავს.

ი. სტალინი“.

მე მოვესწარი სტალინის სამარისთვის ნაგვის მიყრას...

იმედია, ისტორიულ ქარსა და სტალინის სამარიდან ნაგვის გაფანტვასაც მოვესწრები.

ლავრენტი ბერია არ იყო ისეთი მსოფლიო მნიშვნელობის ფიგურა, როგორც სტალინი, მაგრამ ქართველმა ხალხმა არანაკლები უმადურობით უპასუხა მის მიერ

გაკეთებულ ყველა კეთილ საქმეს.

რასაკვირველია, მე არც სტალინის და არც ბერიას ადვოკატად გამოვდგები, ისიც კარგად მაქვს გააზრებული, რომ რეპრესირებულითა ოჯახებისა და მათი შთამომავლობისთვის ბერიას სახელი სისხლისღვრასა და ჯალადობასთან ასოცირდება, მაგრამ ნებისმიერი პიროვნების განვლილი გზა არ შეიძლება ყოველივე დადებითის უგულვებელყოფით, მხოლოდ უარყოფითი ფაქტორების კრებითობად განვიხილოთ.

დღევანდელი გადასახედიდან კრიტიკა ადვილია, მაგრამ, თუ ადამიანს, მით უფრო — ისტორიკოსსა და ანალიტიკოსს, არ შესწევს უნარი, ეპოქალური გარდასახვით, ზოგადი მოცემულობის გათვალისწინებით შეაფასოს ადამიანი, მაშინ მას არც იმის პრეტენზია უნდა ჰქონდეს, რომ მისი მიდგომა ობიექტურია ან სიმართლესთან ახლოს დგას.

ჩემთვის გაუგებარი და, ამავე დროს, მიუღებელია ის სუბიექტური, მიკერძოებული შეფასებები, რომელთა მიხედვით ლავრენტი ბერია პირსისხლიან ქართველთ მოძულედაა მიჩნეული.

ლავრენტი ბერიას სახელს უკავშირდება საქართველოსთვის სტრატეგიული მნიშვნელობის მქონე არაერთი პროცესის განვითარება: კოლხეთის ჭაობის დაშრობა და ათვისება; დასავლეთ საქართველოში ჩაისა და სუბტროპიკული კულტურების განაშენიანება; დედაქალაქში არაერთი არქიტექტურული ღირებულების მქონე შენობის აგება, რომელთა კოსმეტიკური რემონტებითა თუ ფასადური რეკონსტრუქციებით შემდეგი ხელისუფლებები დღემდე ინონებენ თავს.

ფაქტია: ადამიანი, რომელსაც საკუთარი სამშობლო და ხალხი არ უყვარს, ამდენის გაკეთებას ვერ შეძლებდა... სამწუხაროდ, ფაქტია ისიც, რომ ქართველებს გენეტიკურად მოგვდგამს მოშურნეობა და უმადურობა, და ამას ჩვენი მხოლოდ უძველესი კი არა, უახლესი ისტორია და თანა-

მედროვეობაც ადასტურებს.

ბერიას ბევრი შეცდომა ჰქონდა, მაგრამ როდესაც კომპეტენტური შემფასებლები მას „მეოცე საუკუნის საუკეთესო მენეჯერად“ მიიჩნევენ, იქნებ ქართველები იმაზე მაინც დავფიქრდეთ, რა ფაქტორებისა და პიროვნული თვისებების გათვალისწინებით მიანიჭეს ეს უმაღლესი შეფასება.

პირადად მე ასევე სიმართლესთან ახლოს არ მგონია საყოველთაოდ გავრცელებული მოსაზრება იმის თაობაზე, თითქოს სტალინი ბერიას არ ენდობოდა ან მათ შორის იმდენად დაძაბული ურთიერთობა იყო, რომ ერთმანეთი სასიკვდილოდ გაემეტებინათ.

განუზომლად დიდია ბერიას როლი ატომური იარაღის შექმნაში. სტალინს ბერიას ნდობა რომ არ ჰქონოდა, გამორიცხულია, ქვეყნისთვის ესოდენ მნიშვნელოვანი საქმის ორგანიზატორობას არ ანდობდა.

ამ თემასთან დაკავშირებით ერთი საინტერესო ამბავი მახსენდება:

ოთხმოციანი წლების დასაწყისში მოსკოვში ვიმყოფებოდი. გივი ზაუტაშვილმა ირაკლი აბაშიძე, როინ მეტრეველი და მე რესტორან „რაგვში“ დაგვპატიჟა. ჩვენს სუფრას მალევე შემოუერთდა ქართველი გენერალი, აკადემიკოსი ირაკლი ჯორჯაძე, რომელსაც ორი რუსი მეგობარიც ახლდა.

რესტორნიდან სასტუმროსკენ გზას ფეხით გამოფუყევით. როდესაც გორკის ქუჩაზე ცენტრალურ ტელეგრაფს მივუახლოვდით, ჯორჯაძის რუსი მეგობრები შეჩერდნენ:

— გახსოვს, სად ვმუშაობდით?
— ჰკითხა ერთმა მეორეს და ხელი მოპირდაპირე მხარეს გაიშვირა.

იქ მრავალსართულიანი საცხოვრებელი სახლი იდგა, რომლის პირველ სართულზე ქსოვილების მაღაზია იყო. ჩვენ გაკვირვებით გადავხედეთ ერთმანეთს. ირაკლი ჯორჯაძე მიგვიხვდა გაკვირვების მიზეზს და გვითხრა:

— ჩემი მეგობრები რიგითი კონსტრუქტორები არ არიან. ისინი

ომის დროს პირადად სტალინის დავალებას ასრულებდნენ.

ბუნებრივია, ამ ამბის დეტალებით დავინტერესდით და ამჯერად უკვე თავად კონსტრუქტორებმა გვიამბეს ერთი საოცარი ისტორია:

— იყო დრო, როცა თვითონაც არ ვიცოდით ჩვენი სამუშაო ტერიტორიის ადგილსამყოფელი და მისამართი. ადგილამდე დახურული ავტომობილით მოვყავდით... შენობაც დახურული იყო... და ლიფტით ასევე დახურულ სამუშაო ოთახამდე ავყავდით.

ერთ დღეს სრულიად მოულოდნელად ჩვენთან ლავრენტი ბერია მოვიდა, რომელსაც თავდაცვის მრეწველობის მინისტრი უსტინოვიც ახლდა.

— ერთი თვე გაქვთ იმისთვის, რომ რაკეტასწინააღმდეგო იარაღის კონსტრუქცია შექმნათ, — გვითხრა ბერიამ.

ერთმანეთს გაკვირვებულებმა გადავხედეთ, დროის ამ მონაკვეთში ასეთი დიდი სამუშაოს შესრულება წარმოუდგენელი იყო. როგორც ჩანს, მრეწველობის მინისტრიც იმავეს ფიქრობდა და, რადგან კონსტრუქტორთაგან ბერიას ამის თქმა ვერავინ შეჰბედა, თავად უსტინოვმა უთხრა:

— ლავრენტი პავლოვიჩ, ერთ თვეში ამის გაკეთება შეუძლებელია.

ბერიამ განურჩევლად ყველას გვარიანად შეგვიკურთხა და კატეგორიული ტონით თქვა:

— ეტყოდა, ვერ აცნობიერებთ,

რას გეუბნებით, ეს ამხანაგი სტალინის ბრძანებაა!

ამის შემდეგ რომელი ჭკუათმყოფელი გაბედავდა ხმის ამოღებას, თუნდაც თვით თავდაცვის მრეწველობის მინისტრი ყოფილიყო.

იმავე დღეს მოგვიტანეს საძილე ტომრები, სურსათ-სანოვაგე და ოცდაოთხსაათიანი მუშაობის გრაფიკზე გადაგვიყვანეს. ერთი თვე არც დაგვჭირვებია, ოცდამეექვსე დღეს დავასრულეთ სამუშაო.

ვიდრე დახურული სივრციდან მზის სინათლეზე გამოგვიყვანდნენ, ჩვენთან ისევ მოვიდა ბერია, სათითაოდ ჩამოგვართვა ხელი, სტალინის სახელით მაღლობა გადაგვიხადა და პრემიებიც გამოგვცა.

ამ ისტორიის მოსმენის შემდეგ კიდევ ერთხელ დავრწმუნდი, რომ **არ შეიძლება პიროვნების ღვან-ლის შეფასება მხოლოდ თანამედროვე კრიტერიუმებითა და შავ-თეთრი ფერებით. ეს იყო ეპოქა, რომელშიც სტალინმა და ბერიამ თავადაც შეუძლებელი შეძლეს და სხვებისგანაც იმავეს მოითხოვდნენ. ასეთ დროს კი ძლიერი ლიდერები ადამიანურ სისტუსტეებს ძნელად პატიობენ.**

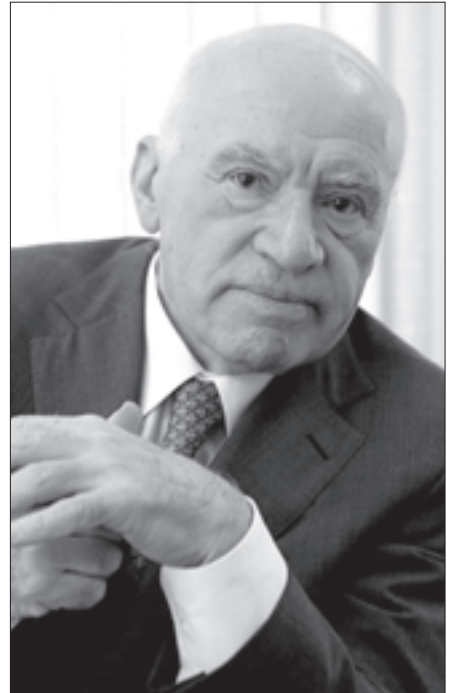
ორივემ თუ რამ შექმნა — საკუთარი ქვეყნისთვის. პირად კეთილდღეობაზე არც ერთს უზრუნია, არც საფლავში წაულიათ ქვეყნის ქონება და არც შთამომავლებისთვის დაუტოვებიათ მემკვიდრეობად, შემდგომი ხელისუფლებებისგან განსხვავებით.

ლეო ბოკერია – თანამედროვეობის გამორჩენილი კარდიოქირურგი

ცნობილი მეცნიერი, რუსეთის ჯანდაცვის სამინისტროს მთავარი კარდიოქირურგი, აკადემიკოსი ლეო ანტონის ძე ბოკერია 1939 წლის 22 დეკემბერს ოჩამჩირეში დაიბადა. მისი მშობლები ფოთში ცხოვრობდნენ, მაგრამ ლეოს უფროს დას მალარია სჭირდა და, ექიმების რჩევით, აფხაზეთში, ოჩამჩირეში გადასახლდნენ. სამი წლისას მამა გარდაეცვალა. მარტოდ დარჩენილ დედას გულმა მშობლიური კუთხისკენ გაუწია და სამ შვილთან ერთად ფოთში დაბრუნდა.

მეცნიერი ბავშვობის წლებს სიამოვნებით იგონებს: „ფოთში, ჩვენს ქუჩაზე, 31 სახლი იდგა. ბევრ ოჯახში მამები ომიდან არ დაბრუნებულან, მაგრამ თითქმის ყველა ოჯახში ბიჭი იზრდებოდა. ძირითადად, ქუჩაში ვიყავით. კარგი მეგობრები მყავდა. ვინც ცოცხალი დავრჩით, ახლაც ძმებივით ვართ. ფეხბურთსა და ჭადრაკს ვთამაშობდით. კალათბურთიც მიყვარდა. მიუხედავად იმისა, რომ სიმალლე არ მყოფნიდა და არც სხვა მონაცემები მინყობდა ხელს, მაინც ვთამაშობდი. ყოველდღე ზღვაზე დავდიოდით... ჩემთვის და ჩემი მეგობრებისთვის საბანაო სეზონი ადრე გაზაფხულზე იწყებოდა... დღესაც ყველაზე მეტად ძმაკაცებთან ყოფნა მენატრება“.

და ასპირანტურაში ჩააბარა. 1968 წელს ბაკულევის სახელობის გულ-სისხლძარღვთა ქირურგიის ინსტიტუტში უფროს მეცნიერ-მუშაკად დაინიშნა მუშაობა და საკანდიდატო დისერტაცია დაიცვა. 1973 წელს დაიცვა სადოქტორო დისერტაცია და პროფესორის წოდება მიიღო. 1977-93 წლებში გულ-სისხლძარღვთა ქირურგიის ინსტიტუტის დირექტორის მოადგილე იყო სამეცნიერო დარგში, 1993 წელს რუსეთის სამედიცინო მეცნიერების აკადემიის კარდიოქირურგიის ინსტიტუტის დირექტორად დაინიშნა. 1994 წლიდან ხელმძღვანელობს ა. ნ. ბაკულევის სახელობის გულ-სისხლძარღვთა ქირურგიის სამეცნიერო ცენტრს.

ფოთის რუსული სკოლის დამთავრების შემდეგ სწავლა მოსკოვის სამედიცინო ინსტიტუტში განაგრძო. საერთო საცხოვრებელში ცხოვრობდა. სამედიცინო ინსტიტუტის მეორე კურსზე იყო, როდესაც ინგლისური ენის შემსწავლელ კურსებზე შევიდა. ორ წელიწადში დაამთავრა და ისეთი წარმატებით, რომ შესთავაზეს, სამედიცინო ინსტიტუტის ნაცვლად ინგლისური ენის სწავლა გაეგრძელებინა. არ დათანხმდა. მედიცინის სიყვარული უკვე ძვალრბილში ჰქონდა გამჯდარი. ინსტიტუტი 1965 წელს დაამთავრა

ლეო ბოკერია ხშირად და საკმაოდ წარმატებულად იყენებდა ექსპერიმენტულ მეთოდებს მედიცინაში. ინგლისური ენის ცოდნა ძალიან გამოადგა. სამეცნიერო მუშაობის დასაწყისში ძალიან დაინტერესა თემამ, რომელზეც მსოფლიოში სულ ორი ნაშრომი იყო გამოქვეყნებული, ბიბლიოთეკაში წაიკითხა ინგლისურად. ჯერ საკანდიდატო გააკეთა, მერე — სადოქტორო, მოგვიანებით კი ლენინური პრემია მიიღო. ეს არის ე. წ. ჰიპერბარიული ოსიგენაციის (ძალიან მაღალი წნევის ჟანგბადით მოქმედება ბავშვებზე, რომელთაც აქვთ ე. წ. ლურჯი,

თანდაყოლილი მანკი) მეთოდით ოპერაციის ჩატარება. ოპერაციის დროს ბაროკამერაში ჟანგბადის დონე მატულობდა, ბავშვებს სილურჯე გასდიოდათ და ოპერაციას წარმატებით ატარებდნენ. ქირურგმა სპეციალურ ბაროკამერაში ასეულობით ოპერაცია გააკეთა. ამ მოწყობილობაში იმ ადამიანებს უმკურნალა, რომლებიც ჩვეულებრივ წნევას ვერ გაუძლებდნენ. ბაროკამერაში შექმნილი პირობები კი წყალში 25 მეტრის სიღრმის მონაცემებს უახლოვდება. მერე არითმია ამ დაინტერესა. ჯგუფმა, რომელშიც ლეო ბოკერიას გარდა მისი ასპირანტი ამირან რევიშვილი და ორი კაუნასელი ექიმი იყვნენ, სახელმწიფო პრემია მიიღო. გულზე 6 ათასზე მეტი ოპერაცია ჩაატარა, მათგან ბევრი უნიკალურია და მსოფლიოში ანალოგი არ აქვს. ის იყო პირველი, ვინც მანამდე უი-

მელოპაციანთაპისთვის ახალი ტექნოლოგიების დანერგვა დაიწყო. მის სახელს უკავშირდება რუსეთში 10 წლის წინ დაწყებული აქცია „Прикоснись к сердцу ребенка“, რომლის ფარგლებში 14 ათას ბავშვს გულზე ოპერაცია გაუკეთდა.

ლეო ბოკერია არითმიის ქირურგიის ერთ-ერთი ფუძემდებელია. მისმა ნაშრომებმა მსოფლიო აღიარება მოიპოვა და იგი სხვადასხვა საერთაშორისო ორგანიზაციის წევრი გახდა, ესენია: ამერიკის ქირურგთა ასოციაცია, ევროპის გულის და გულ-სისხლძარღვთა ქირურგების საზოგადოება, მონაკოს საერთაშორისო კარდიოლოგიური ცენტრი, სერბეთის მეცნიერებათა აკადემია. ამის გარდა არის საფრანგეთის, იტალიის, შვეიცარიის, დიდი ბრიტანეთის რეგულარული საერთაშორისო კონფერენციების ფაკულტეტის წევრი. 1998 წელს მან მიიღო ქირურგიულ იერარქიაში ყველაზე მაღალი ტიტული – ამერიკის ქირურგთა კოლეჯის საპატიო წევრობა. საჩვენებელი ოპერაციების ჩასატარებლად არაერთხელ გამგზავრებულა უცხოეთში და გაუკეთებია პირველი ნარმატებული ოპერაცია. თვლის, რომ, თუ ადამიანს რამის მიღწევა უნდა, მთავარია შრომა, შრომა და შრომა.

ლეო ბოკერიას ეკუთვნის 150 პატენტი გამოგონებაში. გამოაქვეყნა 1000-ზე მეტი ნაშრომი, მათ შორის 100-ზე მეტი – უცხოეთში.

მიუხედავად ასეთი წარმატებული კარიერისა, ლეო ბოკერიასთვის პირველ ადგილზე ოჯახი დგას, ჰყავს ორი ქალიშვილი და ოთხი შვილიშვილი – ორი ბიჭი და ორი გოგო. მეუღლე ოღლა ალექსანდრეს ასული ბოკერია ეროვნებით რუსია, ერთად სწავლობდნენ ინსტიტუტში და სწავლის დასრულების შემდეგ დაქორწინდნენ. ქალიშვილები – ოღლა და ეკატერინე ექიმები არიან. სწუხს, რომ შვილებმა ქართული არ იციან: „შინ რუსულად ვლაპარაკობთ

ლეო ბოკერია — ადამიანი ლეონდა, თანამედროვეობის გამომჩინილი კარდიოქირურგი, „წლის ადამიანი-2005“, „წლის ადამიანი-2010“

და იმიტომ. ჩემი უმცროსი ქალიშვილი 29 წლისა მედიცინის მეცნიერებათა დოქტორი გახდა და ეს მემამყება. მე 33 წლის ვიყავი, ეს ხარისხი რომ მივიღე. უკვე შვილთაშვილებიც მყავს, ერთი უნდა ნახოთ, რა ხდება, ჩვენთან რომ მოდიან „წინილები“ (შვილები და შვილიშვილები)“.

საქართველო არასოდეს ავინყდება. ქართულ ტრადიციებსაც პატივს სცემს. „დედაჩემი რომ გარდაიცვალა, ფოთიდან ოჩამჩირეში გადავასვენე და მამის გვერდით დავასაფლავე. იქვე, ზღვის პირას პატარა სახლი ავაშენე, მოსკოვში ლენინის პროსპექტზე ვცხოვრობ. ოთხი საათი მჭირდებოდა ბაბუშერაში ჩასასვლელად, პარასკევს ოჩამჩირეში ჩავდიოდი და კვირა საღამოს მოსკოვში ვბრუნდებოდი. 1992 წლის შემდეგ აღარ ჩავსულვარ, მშობლების საფლავზე მისვლა მენატრებოდა, ამიტომ ორი წელია, რაც მშობლები მოსკოვში

გადმოვასვენე და, რადგანაც ოჩამჩირეში ველარ ჩავდიოდი, ფოთში ავიშენე სახლი“.

საქართველოზე განსაკუთრებული სიბოთი საუბრობს, ცდილობს, სამშობლოში შეძლებისამებრ ხშირად ჩამოვიდეს. არა აქვს მნიშვნელობა, ეს სამუშაო ვიზიტია თუ ახლობლებთან სტუმრობა: „ფოთში რომ ჩავდივარ, უსათუოდ უნდა მოვიარო ის ქუჩები, სადაც გავიზარდე. ზღვაშიც სწორედ იმ ადგილას უნდა ვიბანაო, სადაც ბავშვობისას, პალიასტომზეც დავდივარ ხოლმე სათევზაოდ“.

მშობლიური მხარეც სიყვარულით პასუხობს, არის თბილისისა და ფოთის საპატიო მოქალაქე. საქართველოს ეკლესიამ მიანიჭა „მოციქულთასწორის, წმინდა ნინოს მეოთხე ხარისხის ორდენი“ (2007), სახელმწიფოსგან კი ჯილდოდ „ღირსების ორდენი“ მიიღო.

ლეო ბოკერია 1986 წლიდან სახელმწიფო პრემიის ლაურეატია, 1994 წლიდან – რუსეთის ფედერაციის მეცნიერების დამსახურებული მუშაკი; რუსეთის მეცნიერებათა აკადემიის, ნამდვილი წევრი (2011 წლიდან). ფლობს უამრავ ჯილდოს, პრიზს, მიღებული აქვს პრემიები: 1986 წელს გახდა სახელმწიფო პრემიის ლაურეატი, 1976 წელს მიიღო ლენინური პრემია; სამშობლოს წინაშე დამსახურებისთვის 1999 წელს მე-3 ხარისხის ორდენით დაჯილდოვდა, 2002 წელს მისი მიღწევები კვლავ სახელმწიფო პრემიით აღინიშნა მეცნიერებისა და ტექნიკის დარგში; 2000 წელს კი აღიარეს ათნლეულის ადამიანად (მედიცინა), რასაც მოჰყვა პრემია „ტრიუმფი“, საერთაშორისო პრემია „ოქროს ჰიპოკრატე“ და მსოფლიოს საუკეთესო კარდიოქირურგის წოდება; ის ასევე მფლობელია ნ. ი. პიროგოვის ორდენის, ევროპის მედლის „ვიცენა“; ორდენების: „ათნლეულის მეცნიერი“ და „მსოფლიოს კეთილი ანგელოზი“. უზომოდ დიდია მისი წვლილი მსოფლიოს ჯანმრთელობის დაცვის განვითარებაში.

ვერიკო ანჯაფარიძე — მომხიბლავი და განუმეორებელი

დიდი ყოველთვის შორიდან უკეთ მოჩანსო, — ნათქვამია. ვერიკო ანჯაფარიძის სიდიადეს მის სიცოცხლეშიც ვგრძნობდით. „იგი იყო ქართული სცენის ყველაზე ახალგაზრდა ქალიშვილიც და მისი თმაჭალარა მშვენიერი დედაც“, — ასე შეაფასა მსახიობის მრავალწლიანი სასცენო მოღვაწეობა რეჟისორმა გიგა ლორთქიფანიძემ. და მას ასეთს, თმაჭალარასა და განუმეორებელს, სამარადისოდ შეინახავს თეატრის უკვდავი ხელოვნების მესხიერება.

ქართული სცენის უთვალსაჩინოესი წარმომადგენელი, თანამედროვე ქართული თეატრის ერთ-ერთი ფუძემდებელი — ვერიკო ივლიანეს ასული ანჯაფარიძე დაიბადა 1900 წლის 6 ოქტომბერს ქალაქ ქუთაისში, ნოტარიუსის ოჯახში. ჯერ კიდევ პატარა ვერიკოს სამუდამოდ დაამახსოვრდა დიდი აკაკის სიტყვები: **„შენ უნდა ასახელო ჩვენი საყვარელი სამოგზლო გზები საუკუნეში. კარგად დაიმახსოვრა“**.

ქუთაისის წმინდა ნინოს სასწავლებლის დამთავრების შემდეგ სწავლობდა მოსკოვის ს. აიდაროვის (1916-1917 წწ) და თბილისის გ. ჯაბადარის დრამატულ სტუდიებში (1918-1920 წწ). 1920-1926 წლებში თბილისის რუსთაველის თეატრში მოღვაწეობდა. 1926-1928 წლებში — ბათუმის თეატრისა და თბილისის „მუშათა თეატრის“, ხოლო 1928-1932 წლებში — ქუთაისი-ბათუმის აკადემიური დრამის (ხელმძღვანელი კოტე მარჯანიშვილი) მსახიობი იყო. ქუთაისის თეატრში შექმნა დაუვინყარი სახე ივდითი (გუცკოვის „ურიელ აკოსტა“). ერთი წელი მუშაობდა მოსკოვის „რეალისტურ თეატრში“ (1932-1933 წწ), სადაც მ. გორკის „დედაში“ სოფიას როლი შეასრულა. 1933 წელს დაბრუნდა თბილისში, მარჯანიშვილის თეატრში და სიცოცხლის ბოლომდე ნაყოფიერ შემოქმედებით მოღვაწეობას ეწეოდა. 1957-1959 წლებში იყო ამ თეატრის დირექტორი და სამხატვრო ხელმძღვანელი.

ვერიკო ანჯაფარიძე ძირითადად იყო ტრაგიკულ-დრამატული ჟანრის მსახიობი, გამოირჩეოდა საოცარი სცენური მომხიბვლელით, მეტყველი საშუალებების სიუხვით. მის მიერ შექმნილ ტრაგიკულ და დრამატულ სახეებს ახასიათებდა მაღალი პათეტიკურობა, უდიდესი ლირიზმი, უშუალობა, სცენური ნახაზის მკაფიობა, დიდი კულტურა, მგზნებარება, გულწრფელობა, მეტყველების მელოდიურობა, მაღალი პროფესიონალიზმი, გემოვნება, ღრმა ინტელექტი, ვირტუოზული ტექნიკა.

ანჯაფარიძის სახელთან არის დაკავშირებული კ. მარჯანიშვილის სახელობის სახელმწიფო აკადემიური თეატრის მრავალი დადგმა. ამ თეატრში მუშაობის 60 წლის მანძილზე ვერიკო ანჯაფარიძემ განსაკუთრებული სცენური სახეების მთელი გალერეა შექმნა. მათ შორის: ოფელია (უ. შექსპირის „ჰამლეტი“ (პიესა)), ივდითი (კ. გუცკოვის „ურიელ აკოსტა“), დეზდემონა (უ. შექსპირის „ოტელო“), ლიზი (ნ. შიუკაშვილის „სულელი“), გინატრე (შ. დადიანის „ნინოშვილის გურია“), მარგარიტა (ა. დიუმას „მარგარიტა გოტიე“), ცაბუ (შ. დადიანის „ნაპერწყლიდან“), აიშე (ი. ვაკელის „მური“), ლარისა (ა. ოსტროვსკის „უმზითვო“), ჯავარა (ვაჟა-ფშაველას „მოკვთილი“), მაყვალა (ა. ყაზბეგის „მოძღვარი“), კლეოპატრა (უ. შექსპირის „ანტონიოს და კლეოპატრა“), დარეჯანი (ი.

მოსაშვილის „მისი ვარსკვლავი“, სსრკ სახელმწიფო პრემია, 1952), გრაფინია (პ. ბომარშეს „ფიგაროს ქორწინება“), შეჰმენე ბანუ (ნ. ჰიქმეთის „ლეგენდა სიყვარულზე“), მარიამ სტიუარტი (ფ. შილერის „მარიამ სტიუარტი“), მედეა (ევრიპიდეს „მედეა“), ბებია (ა. კასონას „ხეები ზეზუურად კვდებიან“), ზეინაბი (ა. სუმბათაშვილის „ლალატი“), ფრუ ალვინგი (პ. იბსენის „მოჩვენებანი“), ფატი გურიელი (ა. ჩხაიძის „შთამომავლობა“), ნენი (პ. ზინდელის „გვირილა“), ლედი მაკბეთი (უ. შექსპირის „მაკბეთი“), დედოფალი (მ. მრევლიშვილის „ნამება დედოფლისა“), მისის ჰიგინზი (ბ. შოუს „პიგმალიონი“) და სხვ.

განსაკუთრებული ქალური სინატიფე და ვაჟკაცური შემართება ერწყმოდა მასში ერთმანეთს. 1925 წლიდან ანჯაფარიძემ მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანა ქართული კინოს განვითარებაში. ამის დასტურია მის მიერ შექმნილი განუმეორებელი ეკრანული სახეები: მარო („საბა“, 1929), ლუიზა („კომუნარის ჩიბუხი“, 1929), კნეინა ბარათაშვილისა („არსენა“, 1937), რუსუდანი („გიორგი სააკაძე“, სსრკ სახელმწიფო პრემია

1943, 1946), ჰანსის დედა („ბერლინის დაცემა“, 1949), დაფინა („სკანდერბეგი“, 1956), ოთარანთ ქვრივი („ოთარანთ ქვრივი“, 1958), ნინო („ბედნიერი შეხვედრა“, 1949), კნენა („რაც გინახავს, ველარ ნახავ“, 1965), პელაგია („შეხვედრა წარსულთან“, 1966), მგზავრი („მონანიება“, 1984) და სხვ.

ვერიკო მხატვრული კითხვის ოსტატი იყო. ენეოდა რეჟისორულ მოღვაწეობას. კ. მარჯანიშვილის სახელობის თეატრში დადგა სპექტაკლები: ვ. როკის „ინჟინერი სერგეევი“, ა. კასონას „ხეები ზეზეურად კვდებიან“, ა. ალლადის „მღელვარე დღეები“.

ვერიკო ანჯაფარიძე საქართველოს თეატრალურ ინსტიტუტსა და დრამატულ სტუდიებში პედაგოგიურ საქმიანობასაც ეწეოდა. იყო აქტიური საზოგადო მოღვაწე. 1980 წელს აირჩიეს თბილისის საპატიო მოქალაქედ. მიენიჭა სოციალისტური შრომის გმირის წოდება (1977). მიღებული ჰქონდა სახელმწიფო ჯილდოები.

ვერიკო ანჯაფარიძე გარდაიცვალა 1987 წელს, 30 იანვარს. დაკრძალულია მწერალთა და საზოგადო მოღვაწეთა მთაწმინდის პანთეონში.

ვერიკო ანჯაფარიძის შემოქმედებას დიდ შეფასებას აძლევდნენ

ვერიკო ანჯაფარიძე და გიორგი შენგულაია ფილმში „ოთარანთ ქვრივი“

(ცნობილი საზოგადო და ხელოვნების მოღვაწენი. **კოტი მარჯანიშვილი** მას ადარებდა მუსიკის იმ მელოდიას, რომელსაც, რაც უფრო ხშირად ისმენ, მით უფრო გეძალბება მოსმენის სურვილი.

ვერიკო ანჯაფარიძის ხელოვნება დიდებულია და სადა, „როგორც გაცოცხლებული ქართული ფრესკა“, — **გიორგი ტოვსტონოშვილი**.

„მისი თამაშის სილამაზე განსაცვიფრებელია, ეს თამაში არაჩვეულებრივად რეალისტურია და ამავე დროს — ამაღლებული“, — **ელეჟიარ ანდრონიკაშვილი**.

„ვერიკოს თვალები მისი სულის სარკეა. ეს თვალები მის უდიდეს ნიჭს ასხივებს“, — **ელინა ახვლედიანი**.

მსახიობი მეგობრობდა უამრავ ადამიანთან — მწერლებთან, კრიტიკოსებთან, მხატვრებთან, მუსიკოსებთან, კოლეგებთან, რომლებიც სხვადასხვა ერის შვილები იყვნენ. მათ უდიდესი გულისტკივილი გამოხატეს ამ დიდი ხელოვანის გარდაცვალებასთან დაკავშირებით.

„მცირე თეატრი თქვენთან ერთად ღრმად დაამწუხრა ქართველი ერის სახელოვანი შვილის, მრავალეროვანი საბჭოთა კულტურის გამოჩენილი მოღვაწის, სსრ კავშირის სახალხო არტისტის, სოციალისტური შრომის გმირის — ვერიკო ანჯაფარიძის გარდაცვალებამ. შესანიშნავი შემოქმედის, მშვენიერი სულის ადამიანის ნათელი ხსოვნა მარად დარჩება ჩვენს გულში“, — ამ სამგლოვიარო დეპეშას ხელს

ვახტანგ კიკაბიძე და ვერიკო ანჯაფარიძე ფილმში „არ დაიღარღო“

ანერდენ საბჭოთა კინოსა და თეატრის მსახიობები, მოსკოვის მცირე თეატრის რეჟისორები,

სსრ კავშირის სახალხო არტისტები **მისეილ ცარიოვი, ვიქტორ კირუხოვი და ვლადიმერ ანდრეევი**. სსრ კავშირის სახალხო არტისტი რაჩია კაპლანიანი კი ინგლისიდან გამოეხმაურა დიდი მსახიობის გარდაცვალების ამბავს: „ეს დიდად სამწუხარო ამბავი სამშობლოდან შორს — ლონდონში შევიტყვე. ვნაღვლობ, რომ უკანასკნელ გზაზე ვერ ვაცილებ ჩვენი დროის უდიდეს მსახიობს“. დიდი სინანულია გამოხატული ცნობილი საბჭოთა კარდიოქირურგის, სსრკ მედიცინის მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსის, თბილისში დაბადებული და გაზრდილი ადამიანის — **ვლადიმერ ბურაკოვსკის**

სიტყვებში: „შესანიშნავი ვერიკო ანჯაფარიძის ხსოვნა მარად იცოცხლებს ჩემს გულში. ქვეყანამ დაკარგა გენიალური მსახიობი და დიდი მოქალაქე“.

ბედი არაპის ანეპივრებს — იგი მხოლოდ ღირსეულთა აჯილდოებს. გარდაცვალებამდე ცოტა ხნით ადრე საქინფორმის რეაქციამ მას შესთავაზა გაეკეთებინა მონოლოგი, მიმართვა ახალგაზრდებისადმი, როგორც დედის დარიგება ცხოვრების გზის დასაწყისში, რომელიც მან,

კადრი ფილმიდან „მონანიკა“

ახალგაზრდობამ, უნდა ააშენოს და სრულყოს.

ეს დარიგება, ვფიქრობ, დღევანდელ ახალგაზრდებსაც წაადგებათ ცხოვრების გზის გაკვალვამი.

ვერიკო ანჯაფარიძის უკანასკნელი მიმართვა ახალგაზრდებს

„რაც უფრო დიდხანს ვცოცხლობ, მით უფრო ნაკლებად ვეგუ-

ები სიბერეს. სიჭაბუკე თუ სიბერე — ამას განსაზღვრავენ არა განვლილი წლები, არამედ სულის ასაკი. როგორ ვწუხვარ, როცა შეეხვდები ხოლმე ახალგაზრდას, რომელსაც გულში სიზარმაცის, აპათიის ჭია შეჰპარვია. ძალა, ძალისხმევა — მათ შორის ღრმა კავშირია. **თუ ცხოვრების ყოველ ნაბიჯზე თავს ქალას არ ატანს, არ იჩენს ნებისყოფას, აღამიანი ვერ შექმნის თავის შესაფერ ბედს. ამაში კვლავ და კვლავ მარწმუნებს საკუთარი ცხოვრება.**

ათწლეულების მანძილზე ათობით როლი განმისახიერებია სცენაზე: ნათელი იდეალებისთვის საბრძოლველად შემართული ქალები და თავისი წვრილმანი მისწრაფებების ვინრო ნაჭუჭში მოქცეული ქალები, მეამბოხენი, მზად რომ არიან, დაიწვან თავი დიდ ვნებათაღელვათა კოცონზე, და საკუთარი უძლურებით დათრგუნვილი მსხვერპლნი.

ჩემთვის ყველას მათ აერთიანებს ერთი რამ — გატაცებული, ხშირად კი თავდაუზოგავი შრომაც. ამ ქალების ცხოვრებით რომ ცხოვრობ, უფრო ღონიერი ხდები. **ნარუმატებლობა ვერაპის ასცდება, ჩემო კვირფასო ქალიშვილებო და ჭაბუკაბო!**

ვერიკო ანჯაფარიძე და ნოდარ მგალობლიშვილი სპექტაკლში „შთამომავლობა“

კაცზე რომ გაიგონებთ, „ბადის ნებირააო“, — ნუ დიჯერებთ. ბადი არავის ანებივრებს, მაგრამ იგი გაჟილდობს და უცხო მომლოცის, უდრეკობის, პატიოსნებისა და უანგარობისთვის, მით უფრო გულუხვად გაჟილდობს, როცა ნაკლებად ფიქრობ დიდებაზე, რაც უფრო მეტად პოულობ ამ ჟილდოს თვით შრომაში. თავდადება მუშაობაში, უდიდესი პასუხისმგებლობა — ყოველივე ეს ერთად თუკი გაქვს, აქცევს სწორედ მსახიობს ასეთ ადამიანად.

მახსენდება, როგორ ვმუშაობდი ოთარაანთ ქვრივის სახეზე ამავე სახელწოდების ფილმში. ხის წინ ვიდექი და ვცდილობდი, „დამეჭირა“ შესაფერი სულიერი განწყობილება. ჟღერდა სამგლოვიარო მუსიკა. შვილის დასაფლავების ეპიზოდის ყველა დანარჩენმა მონაწილემ ისეთი მნუხარებითა და სიმძაფრით აღიქვა ყოველივე ეს, რომ მე, როგორც იქნა, მივაგენი გულდათუთქული დედის მდგომარეობას, მაგრამ ამ დროს მზეს ღრუბელი გადაეფარა და გადალება შეწყდა. სცენის მონაწილენი დაიშალნენ, მე კი გაქვავებული ვიდექი, მეშინოდა, მიგნებული განწყობილება არ დავკარგო-მეთქი.

ფილმის დამდგმელი რეჟისორი მიხეილ ჭიაურელი და სხვანი მირჩევდნენ, დაისვენეო. მე კი ვიდექი და ხმას არ ვიღებდი.

მზემ მხოლოდ საღამოს 5 საათზე გამოიხედა. თურმე შუადღიდან 5 საათამდე ხის ქვეშ ვმდგარვარ. გადალება გაგრძელდა და მე მივხვდი — ეპიზოდი გამოვიდა. ეს დღე სამუდამოდ ჩამრჩა გულსა და გონებაში.

და კიდევ ერთი ამბავი: კლემპატრას როლს ვასრულებდი თეატრში. ეს როლი დიდ ფიზიკურ ძალისხმევას მოითხოვდა. სპექტაკლის შემდეგ კულისებში შემოვიდა ერთი სამხედრო პირი

და მკითხა: „ოდესმე თუ გიცდიათ, დაგედგინათ, რამდენს იკლებთ წონაში ერთი სპექტაკლის დროს?“

წონა იქით იყოს და არის კიდევ სულიც, გულიც, ნერვები — მსახიობი, ხელოვანი და, საერთოდ, ადამიანი არ შეიძლება მოზომილად მოქმედებდეს...

რამდენი მაგალითიც უნდა მოვიყვანო, ყველა მაინც ერთ რამეზე მეტყველებს: მიგნებებს, წარმატებებს მიღმა თავდაუზოგავი შრომაა.

ერთბულება... ერთბულების ნიჭი დაბადებიდან არ დაჰყვება ადამიანს, იგი უნდა გამოიშუშაო. ადამიანის, საქმის, სამშობლოს ერთბულება იმ დიდი გარჯის ჯაჭვია, საკუთარი იდეალებისა და მიზნების სრულყოფას რომ ხმარდება. ამაზე მააფიოდ უნდა ველაპარაკოთ ახალგაზრდას...

ხელოვნებაში საკუთარ თავს კი არ ვამკვიდრებ, არამედ იმას, რაც ჩემს როლს მოაქვს. მან უნდა მოიცვას მთელი ჩემი არსება, დამიპყროს მთლიანად. და რაკი მე როლის, თეატრის და, მაშასადამე, ჩემი საქმის ტყვე ვარ, სწორედ ეს არის ჩემი ნამდვილი თავისუფლება — შემოქმედებითი, მოქალაქეობრივი, უბრალოდ, ადამიანური.

მახსოვს, ბებიას როლს რომ ვთამაშობდი სპექტაკლში „ხეები ზეზეულად კვდებიან“, სახის მთელი კუნთები მტკიოდა. მაშინ მეკითხებოდნენ: რამ დაგაბერაო? სამაგიეროდ ვთამაშობლი ივდითს — და ოცი წლით ვახალგაზრდავდებოდი...

...მე ცხოვრების დიდი და გრძელი გზა გამოვიარე. უამრავი რამ განმიცდია და გადამხდენია თავს. დღეს მოგმართავთ თქვენ — ახალგაზრდებს: **ბანცდილს ნუ გამოადევნებთ. ნუ ითხოვთ: „შეჩრდი, წამო!“; დაა, გადიოდეს დრო; დაა, მიჰქონდეს მას ახალი შრომა, ახალი კიებანი, ახალი საქმიებანი, ცხოვრებას უფრო სანტიმეტრსოს, შინაარსიანს, უფრო ნათელს რომ ხდის!“**

ვერიკო ანჯაფარიძე, მიხეილ ჭიაურელი, სოფიკო ჭიაურელი

მოამზადა დეა სვანიძე

იული სტრაუპე — საქართველოში მოღვაწე შემოქმედი

2013 წელი საქართველოში ლატვიელთა დიასპორის მიერ შექმნილი საზოგადოებრივი ორგანიზაციისთვის „AVE SOL!“ უსიამოვნოდ დაიწყო. დავით აღმაშენებლის №171-ე შენობის ფასადიდან გაქრა მემორიალური დაფა, რომელიც ცნობილი ლატვიელი მხატვრის, თბილისის საპატიო მოქალაქის იული სტრაუმეს ხსოვნის უკვდავსაყოფად იყო გაკეთებული. მისი მოძიების მცდელობამ უშედეგოდ ჩაიარა.

ლატვიის ელჩი საქართველოში — ელიტა გაველე დაინტერესდა ამ ფაქტით და იმ შენობითაც, რომლის ფასადზეც ეს დაფა იყო მიმაგრებული. ამის მიზეზი კი ის იყო, რომ საქართველოში ლატვიის პირველი დიპლომატიური სამსახური 1920-1921 წლებში სწორედ ამ შენობაში იყო განთავსებული, ხოლო იული სტრაუმე ამ დიპლომატიურ მისიაში კონსულის მოვალეობას ასრულებდა. შენობა, რომელიც ქართულ-ლატვიური ურთიერთობის ძეგლია, 2013 წლის მარტში, ლატვია-საქართველოს შორის დიპლომატიური ურთიერთობის აღდგენიდან 20 წლის თავზე, განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენდა. ამიტომ საკუთარი ძალებით გადაწყვიტეთ მემორიალური დაფის მოძიება, რაც საკმაოდ რთული აღმოჩნდა და მხოლოდ ხანგრძლივი ძიების შემდეგ ნაგვის ერთ-ერთ გროვაში აღმოვაჩინეთ. ნავიღეთ სარესტავრაციოდ და 2013 წლის 11 მარტის საიუბილეო დღისთვის მემორიალური დაფა ისევ ძველ ადგილს დაუბრუნეთ.

იული სტრაუმე (1874-1970) საქართველოში 1907 წელს ჩამოვიდა, 1924 წელს ლატვიაში დაბრუნდა. 17 წლის განმავლობაში ცხოვრობდა თბილისში და ეწეოდა აქტიურ შემოქმედებით საქმიანობას, რომლის კვალი დღესაც კარგად არის შემორჩენილი. ის, ვინც ეწვევა თბილისის საჯარო ბიბლიოთეკას ან მოინახულებს ეთნოგრაფიულ მუზეუმს, შეუძლებელია, გულგრილი დარჩეს ამ დიდებული ხელოვანის ნამუშევ-

რების ხილვით. იუბილის დღეებში სასიამოვნო ცნობა მივიღეთ ლატვიიდან: იული სტრაუმეს მიერ შექმნილი ერთ-ერთი ხალიჩა ლატვიის მუზეუმთა საგანძურთა ნუსხაში იქნა შეტანილი. ეს ნამუშევარი დაცულია ლატვიის დეკორატიული და გამოყენებითი ხელოვნების მუზეუმში.

საქართველოში ლატვიელთა დიასპორა „AVE SOL“, დიდი ხანია, თავისი შესაძლებლობის ფარგლებში იკვლევს იული სტრაუმეს შემოქმედებას. ჯერ კიდევ 1999 წელს, როდესაც ლატვიაში აღინიშნებოდა მისი დაბადებიდან 125-ე წლისთავი, ქართულმა დიასპორამ ამ მოვლენასთან დაკავშირებულ ღონისძიებებში აქტიური მონაწილეობა მიიღო სტრაუმეს შემოქმედების მკვლევარ **ლაიმა კლიავინასთან** ერთად, რომელიც მონოგრაფიის **„იული სტრაუმე — გამოყენებითი ხელოვნების ოსტატი“** ავტორია. მოვიძიეთ და დანვრილებით შევისწავლეთ იული სტრაუმეს მოღვაწეობის ქართული პერიოდი, შემდგომ კი უკვე საკუთარი ძალებითა და საქართველოს ხალხური და გამოყენებითი ხელოვნების სახელმწიფო მუზეუმის დახმარებით ჩავატარეთ კონფერენცია იული სტრაუმეს შემოქმედების შესახებ.

ამ დიდი ხელოვანის, მხატვრისა და ეთნოგრაფის შემოქმედება იმდენად საინტერესო და მნიშვნელოვანია ორი ხალხის კულტურული ურთიერთობისთვის, რომ ლატვიის ქართული დიასპორაც დიდი ინტერესით შემოგვიერთდა მისი კულტურული

მემკვიდრეობის ამ პერიოდის შესწავლაში.

ჩვენი თანამემამულე იული სტრაუმე სიცოცხლეში არ იყო აღიარებული. როცა მის დღიურებსა და წერილებს კითხულობ, რწმუნდები, რომ იგი გამუდმებით იბრძოდა გადარჩენისთვის, ეძებდა სამუშაოს და, შესაბამისად, შემოსავლის წყაროს. ეს განსაკუთრებით რიგაში მისი ცხოვრების პერიოდს ეხება. სად აღარ უმუშავია — სკოლაში ხატვას ასწავლიდა, პატიმრებს ციხეში — ხელობას, რიგის ქალთა კლუბის წევრებს აცნობდა სპარსული ხალიჩების ქსოვის ტექნიკას, რომელიც კარგად შეისწავლა თბილისში, კავკასიური კუსტარული კომიტეტის სახელოსნოების მხატვრულ ხელმძღვანელად მუშაობის პერიოდში. ლატვიის „საგანძურად“ წოდებული ხალიჩა სწორედ რიგის ქალთა კლუბის სახელოსნოშია მოქსოვილი.

იული სტრაუმე გასაოცრად შრომისუნარიანი და შრომისმოყვარე ადამიანი იყო, თვეობით შეედლო რთული, მონოტონური და რუტინული საქმის კეთება. მილიმეტრების სიზუსტით იღებდა კავკასიური ხალიჩების მოხატულობების ასლებს. დღესდღეობით საქართველოს ხალხური და გამოყენებითი ხელოვნების მუზეუმში დაცულია 500-მდე ასეთი ნიმუში.

აქვე მინდა აღვნიშნო, რომ ეს ექსპონატები საფრთხეშია, რადგან ქალაქში უკეთეს შემთხვევაში, ვატმანზეა დახატული, რაც, ბუნებრივია, ვერ უზრუნველყოფს მათი არსებობის ხანგრძლივობას. კარგი იქნება, თუ კულტურის სამინისტრო ან ნებისმიერი სხვა ორგანიზაცია ამ ექსპონატების ციფრულ ფორმატში გადატანას უზრუნველყოფს. ლატვიის საელჩოსაც შეუძლია ამ საქმეში მონაწილეობის მიღება. ამ შემთხვევაში მთავარი მხოლოდ ის კი არაა, რომ იული სტრაუმეს ნამუშევრები შემოვუნახოთ შთამომავლობას (რაც, არც თუ უმნიშვნელოა), არამედ ის, რომ მრავალი ნახატის დედანი აღარ არსებობს და საჭიროა ასეთი ფორმით მაინც გადავარჩინოთ ჩვენი წინაპრების შემოქმედება.

მივუახლოვდი ჩემს მთავარ სათქმელს, რომელმაც იული სტრაუმეს შესახებ 2013 წლის მოვლენების ერთ ისტორიად მოთხრობის სურვილი გამოიჩინა.

2013 წლის მაისში ჩემმა კოლეგამ ივანე ჯავახიშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტიდან, სანდრო ნონეშვილმა სამ ენაზე — ქართულად, რუსულად და ინგლისურად — გამოსცა ალბომი „საქართველოს 100 მუზეუმი“. თრთოლვით გადავშალე ალბომი და ყურადღებით ვეძებდი მასში საქართველოს ხალხური და გამოყენებითი ხელოვნების მუზეუმს. იგი მუზეუმთა ჩამონათვალში მე-11 ნომრად არის აღრიცხული. მის აღწერაში სამჯერ არის ნახსენები იული სტრაუმეს სახელი. განა ეს არ არის სიამაყის საბაბი?! **აღაზიანება თავის სიცოცხლეში საქართველოს შრომით**

ისეთი საგანძური შექმნა, რომ მისი სიკვდილის შემდეგაც შემოგვრჩა ხელოვნების ნიმუშები, რომლებიც დღემდე მნახველთა აღფრთოვანებას იწვევს.

1925 წელს პარიზის ხალხური ხელოვნების მსოფლიო ბაზრობის ფარგლებში ხალიჩა „მშვიდობა“, რომელიც თბილისის გამოყენებითი ხელოვნების სახელოსნოებში იული სტრაუმეს პირადი ხელმძღვანელობითა და მონაწილეობით შეიქმნა, დაჯილდოვდა ბაზრობის გრანდ პრით. დაჯილდოვდა მეორე ხალიჩაც „ნადირობა“, რომლის ავტორებიც არიან **იული სტრაუმე და დავით ციციშვილი.**

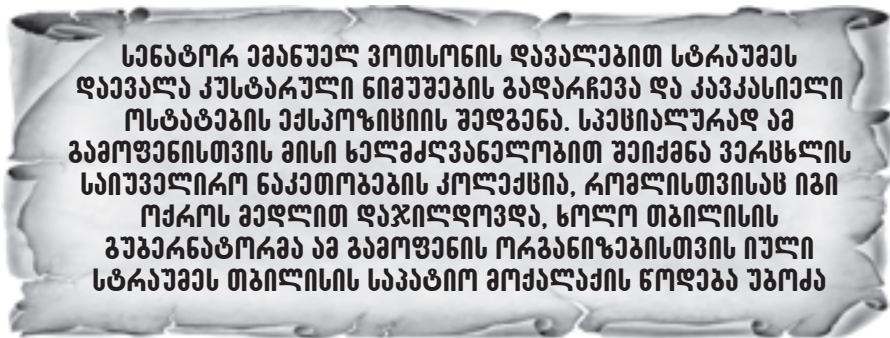
2013 წელს კიდევ ერთი მიზეზი არსებობს იული სტრაუმეს მოსაგონებლად: საქართველოს ხალხური და გამოყენებითი ხელოვნების სახელმწიფო მუზეუმის გახსნის ოფიციალურ თარიღად 1899 წელი ითვლება, თუმცა პირველი ექსპოზიცია 1913 წლის 29 სექტემბერს მუშტაიდის პარკში, სპეციალურად მუზეუმისთვის აგებულ შენობაში გაიხსნა. მუზეუმის მიზანი და დანიშნულება კავკასიური ხალხური და გამოყენებითი ხელოვნების საუკეთესო ნიმუშების მოგროვება და დაცვა იყო. მათი დამზადების ტექნოლოგიების შესწავლის მიზნით, შემდგომში ამ უნიკალური ცოდნის პოპულარიზაციის მიზნით, იქმნებოდა ჩანახატები, გროვდებოდა ეთნოგრაფიული ხასიათის მასალები. განსაკუთრებული ყურადღება ტრადიციულ დარგებს — ხალიჩების ქსოვას, საიუველირო ხელოვნებას, სხვადასხვა მასალის დამუშავების ტექნოლოგიებსა და ეროვნული კოსტიუმების შეკერვას ექ-

ცეოდა. მუზეუმში დაარსდა სამღებრო შალის, ტილოს, აბრეშუმის ძაფების შესაღებად. აქვე მოქმედებდა საღებავი მასალების ხარისხის შესწავლის ლაბორატორია. მუზეუმში მეთოდურ-პრაქტიკული ცენტრიც, და გამოყენებითი ხელოვნების განვითარებისა და ამ სფეროში არსებული გამოცდილების შესწავლისა და თანამედროვე პირობებისთვის ადაპტაციის ინსტიტუციური დაწესებულებაც იყო. იგი კავკასიის ხალხთა გამოყენებითი ხელოვნების პოპულარიზატორის მისიასაც ითავსებდა.

დაარსების დღიდანვე მუზეუმი აქტიურად მონაწილეობდა საერთაშორისო გამოფენებში, სადაც წარადგენდა არაპროფესიონალთა სახვითი ხელოვნების ნიმუშებს და ავტორთა დიდ წარმატებას განაპირობებდა. მაგალითად, პირადად იული სტრაუმესთვის რუსეთის სოფლის მეურნეობის მეორე გამოფენა, რომელიც მოენყო 1913 წელს სანკტ პეტერბურგში, ტრიუმფალური აღმოჩნდა. **სენატორ ემანუელ ვოთსონის დავალებით სტრაუმეს დაევალება კუსტარული ნიმუშების გადარჩევა და კავკასიელი ოსტატების ექსპოზიციის შედგენა. სპეციალურად ამ გამოფენისთვის მისი ხელმძღვანელობით შეიქმნა ვერცხლის საიუველირო ნაკეთობების კოლექცია, რომლისთვისაც იგი ოქროს მედლით დაჯილდოვდა, ხოლო თბილისის გუბერნატორმა ამ გამოფენის ორგანიზაციისთვის იული სტრაუმეს თბილისის საპატიო მოქალაქის წოდება უბოძა.** ამის დამადასტურებელი დოკუმენტის ასლი ლატვიელთა საზოგადოების არქივში ინახება.

ლატვიელთა დიასპორა საქართველოში მშობლიურად მიიჩნევს საქართველოს ხალხური და გამოყენებითი ხელოვნების სახელმწიფო მუზეუმს, რომელსაც წლეულს 100 წელი უსრულდება.

რეზინა იაკობიძე,
ეკონომისტი

ბელა პალვაშვილი და «შაჰნამე»

ქართველებს უკვე „შაჰნამეს“ უნიკალური თარგმანი გაგვაცნია. ქვეყნის კულტურის განვითარებისთვის მეტად მნიშვნელოვანი ეს მოვლენა ისეთი შეუმჩნეველი დარჩა, რომ შემთხვევით სადმე ირანელებთან დაახლოებული ადამიანისგან თუ მოჰკრავ ყურს, თორემ კულტურის მესვეურთაგან ვერაფერს გაიგებ. „შაჰნამეს“ უნიკალური თარგმანის ავტორია პოეტი ქალი — ბელა პალვაშვილი.

— ქართველებმა არ დამიფასეს. სამაგიეროდ, „ანტიცყაოსანისა“ და ასეთი ნაწარმოებების შემქმნელებს „საბას“ პრემიით აჯილდოებენ, — **სამართლიანია ქალბატონ ბელას გულისწყევტა, რომ მის გაკეთებულ საქმეს არათუ აფასებენ, ვერც კი ამჩნევენ, მაშინ, როცა ათასგვარ სისულელესა და უხამსობას უწევენ პროზაგანდას და რეკლამას. აი, რა გვითხრა მან:** — სამაგიეროდ, ირანელებმა დამიფასეს შრომა. აჰმედი ნეჯადმა სიგელი გამომიგზავნა. საქართველოში თარგმანთან დაკავშირებით სულ ახლახან ირანულ ჩაიხანა „გულანშაროში“ საღამო გაიმართა. ყველა აღნიშნავდა, რომ ეს იყო ერთადერთი და უნიკალური თარგმანი. იმდენი ამაღელვებელი სიტყვა ითქვა, რომ, ცოტა არ იყოს, შევწუხდი კიდევ.

21 წელია, ამ თარგმანზე ვმუშაობ. 70-იან წლებში ამ საქმეს ვახუმტი კოტეტიშვილის დავალებითა და ძალისხმევით მოვკიდე ხელი. მანამდე ჩემი ლექტორები მთხოვდნენ ამის გაკეთებას, მაგრამ ვერ ვბედავდი. „შაჰნამეს“ კლასიკური თარგმანი არ არსებობდა, თუმცა არსებობს XVII-XVIII საუკუნეების თარგმანები, რომლებიც არ არის ფირდოუსის ხელიდან გამოსული, ისინი თავისუფალი თარგმანები, ანუ ვერსიები.

თარგმნა 70-იან წლებში კი დავინწყე, მაგრამ მუშაობა ვერ შევძელი. რადგან ძალიან მძიმე ცხოვრება დამიდგა და არსებობისთვის ბრძოლა მიწევდა, „შაჰნამესთვის“

ის“ ვეღარ მოვიცალე. ჟურნალისტობა დავინწყე და წლების განმავლობაში ამ საქმით ვიყავი დაკავებული. გახსენებაც არ მინდა, რამდენი რამ გადავიტანე, იმ წლებს საკონცენტრაციო ბანაკში ყოფნას შევადარებდი. გაუსაძლისი ცხოვრება მქონდა, შვილი მშვიერი რომ არ მყოლოდა, ნებისმიერ სამუშაოს ვასრულებდი. ერთი სიტყვით, ამ საქმისთვის აღარ მეცალა, ისე, როგორც არც ერთ ჟურნალისტს არ სცალია-ხოლომე. გულისგულში ძალიან ვწუხდი, რომ საქმეს, რომელიც ასე მიყვარდა, ვერ ვაკეთებდი... ამ დარდსა და ფიქრში წლები გავიდა... მერე ყველას მოვბეზრდი და ჟურნალის-

ბელა პალვაშვილი

ტობასაც თავი დავანებე, სახლში დავჯექი.

2006 წელს ირანისტიკის კათედრის თანამშრომელი ლილი ჟორჯოლიანი შემხვდა, მითხრა, „შაჰნამეს“ რატომ არ თარგმნიო, არ შეიძლება, შენ ასე იჯდე, იმდენი უნიკალური თარგმანი გაქვს და „შაჰნამესაც“ იქნებ ხელი მოჰკიდო. ვუპასუხე, რომ არც განწყობა მქონდა და, სამწუხაროდ, „შაჰნამეს“ ტომებიც აღარ მომეპოვებოდა. ძალიან მალე ლილი „შაჰნამეს“ ტომებით მომადგა და მითხრა, რომ ახლა ხელს აღაფერი შეგიშლისო. მაშინ დავინწყე და ვთარგმნე „ხოსრო ფარვიზი“ და „შირმანი“, რომელიც საკმაოდ დიდი ნიგნებია, ვთარგმნე. „ხოსრო ფარვიზი“ 2009 წელს გამოიცა, სწორედ ამ დროს კონკურსი „საბა“ იგეგმებოდა და ეს თარგმანი წარვადგინე, უფრო ზუსტად, ასეთ საქმეებს ჩემი შვილი აკეთებს, მე მოკრძალებული ვარ. „საბას“ პრემია თარგმანს არ ერგო.

მალე გამოვიდა თითქმის სრულყოფილი თარგმანი, წიგნი იმხელაა, რომ მარტო მისი დანახვა უკვე პატივისცემას იმსახურებს. ეს წიგნიც წარვადგინეთ „საბაზე“, მაგრამ არც ამან დაიმსახურა პრემია. ისე, მე ასეთი ბედი მაქვს...

„შაჰნამე“. ილუსტრაცია XVI საუკუნის გამომცემიდან

სულეიმან შახი (მეფე სოლომონი). ილუსტრაცია „შაჰნამეს“ XVI საუკუნის გამომცემიდან. (გრიტანეთის ბიბლიოთეკა, ლონდონი)

ირანის საელჩოს კულტურის განყოფილების წარმომადგენელი ექსპან ხაზაი დამიკავშირდა და მითხრა, რომ წიგნი ირანში გააგზავნეს „წლის წიგნის“ პრიზის მოსაპოვებლად, მაგრამ ამ ცნობისთვის დიდი მნიშვნელობა არ მიმინიჭებია. ვიფიქრე, საქართველოში არ დააფასეს და ირანში ვის რაში აინტერესებს-მეთქი, თანაც ჩემი ბედის ამბავიც ხომ ვიცი... დიდი ხანი არც იყო გასული, რომ თეირანიდან დამირეკეს და მითხრეს, რომ „წლის წიგნის“ პრიზით დამაჯილდოვეს და ირანში მეპატიუებოდნენ. თვითონ მიფინანსებდნენ მგზავრობას. ვერ წავედი, ძალიან ცუდად ვიყავი. ყველაფერი სახლში გამომიგზავნეს. სიგელმა ცოტა დააგვიანა. თურმე, „ხანუმის“ ნაცვლად, „აღა“ დაუნერიათ, რადგან ვერაფრით წარმოიდგინეს, რომ ეს უზარმაზარი 9 ტომიანი წიგნი, რომელიც ირან-თურქეთის ომის დეტალებს მოიცავს, ერთი პატარა ქალის ნათარგმნია.

ირანში სულ ახლახან მოვახერხე ჩასვლა. სამადლოდ წამიყვანეს, მწერალთა ჯგუფს ვახლდი.

დღეს უკვე თარგმნილი მაქვს „ნოვზარი“, „ზავი“, „მეფე გერმასაფი“, „ქეიყოზადი“, „ზურაბი“, „ქეიხოსრო“, სულ არის 18 700 სტრიქონი ამ ნაწილს „12 ორთაბრძოლა“ ჰქვია.

მთელს ამ ნაწარმოებში ირანი ხშირ შემთხვევაში იმარჯვებს, თურქები ისედაც არ მიყვარდა და „შაჰნამემ“ საერთოდ შემაძულა. სულ თარგმნილი მაქვს 53 900 სტრიქონი. ახალი თარგმანი დასაბეჭდია. ვფიქრობ, რომ 5 ტომად გამოიცეს, თითო 400-გვერდიანი იქნება. გამომცემელმა დაიანგარიშა, რომ ყველანაირი ხარჯის გათვალისწინებით თარგმანის გამოცემა 110 ათასი ლარი დაჯდება. კულტურის სამინისტრომ უკან დაიხია. მინისტრის მოადგილემ მანანა ბერიკაშვილმა მითხრა, რომ შევეცდები, ეს თანხა მოვიძიო, მაგრამ ჯერ არაფერი ვიცი.

კაკ ნასყიდაშვილი

ბელა პალვაშვილის თარგმანზე ირანში «წლის წიგნის» პრიზი დაიმსახურა

თბილისი და მისი უამრავი

ქალაქისპირა სოფლები

ქ. თბილისის ჩრდილო-დასავლეთიდან სოფელი ვერე, ანუ ვერა ესაზღვრებოდა. ქალაქის შემოგარენში პირველად სიტყვა „ვერე“ ხევის სახელად „ვერისახევი“ XIII საუკუნიდან გვხვდება. აღნიშნულ ხევში მოედინებოდა მდ. ვერე, რომელიც მტკვარს მარჯვენა მხრიდან ერთვოდა. XVI საუკუნეში მეფე სიმონ I-ის მიერ გაცემულ სიგელში მოხსენიებულია „ვერის ხევის“ ტარულა. ცალკე სოფლის სახელად „ვერე“-ს ვხვდებით XVIII საუკუნეში. იგი **საგაბაშვილო** სოფელია.

გაბაშვილთა გვარს თბილისის პირას პირველად XVI საუკუნეში ვხვდებით, კერძოდ, მთაწმინდაზე, წმ. დავითის სახელზე აგებულ ეკლესიასთან დაკავშირებით. 1542 წელს შედგენილი საბუთის მიხედვით, აქ ეკლესია აუგიათ ძმებს — **ნიკოლოზ და დავით გაბაშვილებს**.

ვერეს ადრეული სახელია **სკვირეთი, სკორეთი**.

ვახუშტი ამბობს: „ხოლო კოჭრის ჩრდილოთ კერძ არს სკვირეთის მდინარე, ან წოდებული ვერე; გამოსდის დიდგორის მთას, მოდის აღმოსავლით, ერთვის მტკუარს დასავლიდამ, ტფილისის ჩრდილოთ კერძ, შესართავსა ზე და არს ლურჯი მონასტერი“.

სოფელ ვერეს საზღვრებზე XVIII საუკუნის სიგელ-გუჯრებში დაცული ცნობები კონკრეტულად არას გვამცნობენ. დადგენილი მიჯნები უფრო ქალაქთან ახლოს მდებარე საგაბაშვილო მამულს ეხება, ვიდრე კონკრეტულად სოფელ ვერეს. ამ დროს (XVIII საუკუნეში, შეიძლება XVII საუკუნეში), ვერეც უფრო ადგილის ზოგადი სახელი იყო და მოიცავდა ამჟამინდელ **საბურთალოს, დელისს, ვაკეს**.

XVIII საუკუნეში ვერე შემოიფარგლებოდა სამხრეთიდან — გა-

ლურჯი მონასტერი

ბაანთხევით (ამჟამინდელი გაბაშვილის ქუჩის ნაწილი, ვერის დაღმართი), დასავლეთიდან — ვარდისუბნის მთით (სემიონოვკის დასახლება), ჩრდილოეთიდან — საბურთალოთი, აღმოსავლეთიდან — მტკვრით.

ვერე თბილისის მახლობლად ერთ-ერთი მთავარი სასოფლო-სამეურნეო უბანი იყო, რომლის ბალ-ვენახებსა და ყანებში მონეული ჭირნახულით მარაგდებოდა ქალაქის ბაზარი.

ბალ-ვენახებისა და ყანების გარდა, მდ. ვერეზე ბევრი წისქვილი იდგა. მათი მფლობელები იყვნენ — ქალაქის მელიქი დარჩია, თბილელი, ორბელიანები, მელიქიშვილი, ყორღანაშვილი და სხვ. ვერაზე და საზოგადოდ **ქალაქის სიახლოვეს წისქვილთა სიმრავლე მაჩვენებელია თბილისის შემოგარენის სოფლის მეურნეობის ინტენსიურობისა და დაწინაურების. წისქვილი დიდ შემოსავალს იძლეოდა, ამიტომაც მისი მეპატრონე იყო არამარტო უბრალო მოქალაქე ან ვაჭარი, არამედ მეფენი და თავადაზნაურებიც, რომლებსაც იჯარით ჰქონდათ გაცემული თავიანთი წისქვილები.**

„ქალაქის მოურავის სარგოს“ მიხედვით, მოურავს წილი ვერის ბალებიდანაც ერგებოდა. ვერის ხუროთმოძღვრული ძეგლებიდან დღესაც დგას „ლურჯი მონასტე-

რი“. ვერაზე მდგარა კიდევ ერთი ეკლესია „წმ. ესტატეს“ სახელობის, XII-XIII საუკუნეებისა.

ვერაზე გადიოდა ქალაქიდან წამოსული „დიღმის გზა“ — ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი საქალაქთაშორისო და საქარავნო გზა (ამჟამინდელი მერაბ კოსტავას ქუჩა) ვერის ხევზე, ქვითა და ქართული აგურით ნაგებ ოთხმალიან „ვერის ხიდზე“. რომელიც XVII საუკუნის 40-50-იან წლებში აუგია თბილისელ ვაჭარს — **ხოჯა ბექბუდას** (თავად ბებუთაშვილების წინაპარს) დღევანდელი ზოოპარკის ახლოს.

მეორე გზა, რომელიც ვერაზე გადიოდა, წყნეთის გზა (ანინდელი მელიქიშვილის ქუჩა და ილია ჭავჭავაძის გამზირი) იყო.

XIX ს. ძველი ვერის — საგაბაშვილოს ტერიტორიაზე ჩნდება რამდენიმე სოფლური დასახლება — **საბურთალო, ვარდისუბანი, ვაკე**.

ვარდისუბნისა და ვაკისგან განსხვავებით, საბურთალო XVIII საუკუნეებში შედგენილ წყაროებში გვხვდება. საბურთალო „დასტურლამალში“ დიღმითან დაკავშირებითაა მოხსენიებული: „კარი 28, დიღმისა და მისის მოხელეები-სა“. ქვეთავში „დიღმის გამოსაღები“ წერია: „საბურთალოს ზვრებს პური კოდი 36. სხვა ჯერ არ დადებულა“.

საბურთალო

აღნიშნულ დროს წერილობით წყაროებში სახელ საბურთალოს მსაზღვრელად თან ახლავს სიტყვა ველი, მინდორი. ესე იგი, ამ დროს (XVIII ს.) საბურთალო, როგორც დასახლებული პუნქტი, არ არსებობდა. „მის (ვერის) სამხრით არს ველი საბურთალისა. ამას შინა ყოფილა რუ. ვერიდამ მოტანილი, და ან უმისოდ უნაყოფო არს“, — მოგვითხრობს ვახუშტი.

მაშასადამე, საბურთალოს ველი ირწყვებოდა მდინარე ვერედან გამოტანილი რუს საშუალებით, რომელიც, ეტყობა, ქვეყნის ავბედობის ჟამს მოიშალა, რადგანაც იგი ვახუშტის დროს უკვე აღარ მოქმედებდა.

აღსანიშნავია, რომ საბურთალოს ველი განვითარებულ შუა საუკუნეებში (XI-XIII სს.) მჭიდროდ ყოფილა დასახლებული, რაზეც მეტყველებს აქ აღმოჩენილი ნუმიზმატიკური მასალა — მონეტები, თიხისა თუ ლითონის ნივთები.

ქალაქის შემოგარენში, მის უკიდურეს ჩრდილო-დასავლეთით, XVIII საუკუნეში მდებარეობდა სოფელი ვეძისი. ამ ხანაში ვეძისს სამხრეთიდან და აღმოსავლეთით უშუალოდ „საგაბაშვილო“ ემიჯნებოდა, ხოლო დასავლეთით და ჩრდილოეთით — ნახშირ-გორისა და დიღმის მამულები (ამჟამად სოფელ ვეძისის მამულის ადგილი

კანდელაკის სახელობის ქუჩას და მის მიმდებარე ტერიტორიას უკავია).

ვეძისი XVIII საუკუნის 20-იან წლებამდე სახასო სამეფო მამულია. 1723 წელს გაცემული წყალობის სიგელით, ქართლ-კახეთის ტახტის მპყრობელ მეფე კონსტანტინეს ციციშვილებისთვის უბოძებია ვეძისი.

ვეძისში, ციციშვილების გარდა, ყმა-მამული ჰქონდათ თარხნიშვილებს, სოლოლაშვილებს, თუმანიშვილებს და სხვ.

სოფელი კრწანისი თბილისის სამხრეთით, მდ. მტკვრის მარჯვენა ნაპირზე მდებარე ერთ-ერთი გარეუბანთაგანია. პირველად ქალაქის მახლობლად კრწანისი გვხვდება 1392 წელს შედგენილ მცხეთის საკათალიკოსო სითარხნის გუჯარში — „ქალაქს ვაჭრებითა კრწანისი“, იგი ვითარცა საკათალიკოსო მამული თბილისის მეტეხის ღვთისმშობლის ეკლესიას შეწირული მამულია.

XVIII საუკუნეში კრწანისის საზღვრები: სამხრეთითა და სამხრეთ-დასავლეთიდან — ხატის თელეთი და შინდისი, ჩრდილოეთით — სეიდაბადი და აღმოსავლეთით — მდ. მტკვარი. მის ფარგლებშია ორთაჭალა.

კრწანისის ისტორიის შემცველი გვიანი დოკუმენტური მასალა ძირითადად აქ არსებული ბაღ-ვენა-

ხების ყიდვა-გაყიდვასა და წყალობით გაცემას ეხება.

ამ სოფლის მოურავისა და მამასახლისის სახელობის ბოძება და ჩამორთმევა საქართველოს კათალიკოსის უშუალო კომპეტენციაში შედიოდა, თუმცა ზოგჯერ აღნიშნულ სახელოებს მეფეც ამტკიცებდა.

კრწანისის მოურავის სახელო მემკვიდრეობითი იყო. მას ფლობდა თაზიშვილის გვარის ერთ-ერთი წარმომადგენელი.

კრწანისში ადგილობრივ მოხელეებთან ერთად (მოურავი, ხასადარი, მამასახლისი, მებეგრე, მეკულუხე, ზედამხედველი) სხვადასხვა დარგის ხელოსნებიც ყოფილან: ხარაზი, მკერვალი, მესანთლე, ფეიქარი და სხვ. ხელოსნობის განვითარებას აქ ხელს უწყობდა ქალაქის სიახლოვე. კრწანისელი ხელოსანი სოფელში დამზადებულ ნაწარმის ნაწილს თბილისის ბაზარზე ჰყიდდა.

კრწანისში ბაღები ჰქონდათ ქალაქელებს და მეფის ოჯახის წევრებს ბატონიშვილებს. „დასტურლამალში“ საგანგებო პარაგრაფი აქვს დათმობილი, „ქალაქის მწვანის ბაჟის“ საკითხს. აქლაპარაკია იმ ვალდებულებებზე, რაც ეთხოვებოდათ გაღმა ქალის მეპატრონე-მებაღეებს: რა რაოდენობის ბოსტნეული და ხილი (კიტრი, ლობიო, ბადრიჯანი, ნიორი, თავი ხახ-

ვი, კომბოსტო, ჭარხალი, ნესვი, საზამთრო) უნდა ჩაებარებინათ ყოველდღიურად მეფის ქარხანაში (სანყოფინი); მათ ეკრძალებოდათ გასაყიდი მწვანის დათესვა, ე.ი. ჭარბი მოსავლის მიღება.

დამონმებულ საბუთში საუბარია ქალაქის ვაღმა ჭალის ბაჟზე. იგივე მითითება ეძლეოდათ აქეთა ჭალის მეპატრონეებსაც — „კრწანისის ბოლოს რომ ბაღები არის, იმისას ასრე იქმოდენ“-ო. საბუთში მოხსენიებული კრწანისის ბოლოში არსებული ბაღი ორთაჭალაა. თბილისის სანახებში გეოგრაფიულ სახელად „ორთაჭალა“ XVIII საუკუნის მეორე ნახევარში გაჩნდა. მანამდე მას „ჭალის ბაღი“ ეწოდებოდა. „ორთაჭალა“ შუა ჭალას ნიშნავს. ორთაჭალა დოკუმენტურ წყაროებში, როგორც ცალკე ერთეული, იშვიათად გვხვდება. ის უფრო ხშირად სოფელ კრწანისთანაა მოხსენიებული — „ჩვენს სოფელს კრწანისის ორთაჭალას“, ანდა „გიბოძეთ კრწანისის ორთაჭალას“ და ა. შ. მათ ჰყავდათ ზედამხედველი, მელაღე და მეკულუხე, მოურავიც და მამასახლისიც.

ქართლის უკანასკნელი მეფის გიორგი XII-ის სიკვდილისა და მისი მემკვიდრის დავით ბაგრატიონის რუსეთში გადასახლების შემდეგ მათი კუთვნილი ორთაჭალის ბაღები გადაეცა ფიცხელაურ დოსითეოსს — არქიეპისკოპოსს.

კრწანისისა და ორთაჭალის ზვრები, ბაღა-ბაღები ირწყვებოდა რუებით, ჩარხის წყლით, საგანგებოდ მოწყობილ საგუბრებში ჩამდგარი თუ დაგროვილი წყლით, მტკვარზე წყლის საქაჩი დიდი დოლაბებიც — ბორბლებიც იყო მოწყობილი.

ორთაჭალის ბაღებში მისვლა მდინარე მტკვრის მარჯვენა ტოტზე გადებული, კოფოებზე შემდგარი ხის ხიდის საშუალებით შეიძლებოდა. ხანდახან ნავითაც გადადიოდნენ, რომელსაც ემსახურებოდა საგანგებოდ მიჩენილი მენავე.

მტკვრის მარჯვენა ნაპირზე, სამხრეთის მხრიდან კრწანისის შემდეგ თბილისს ესაზღვრებოდა

ყურყუთა, შემდგომში სოფ. სოლანლული.

სოფ. სოლანლულის სახელი XVII-XVIII საუკუნეების სიგელ-გუჯრებსა და საისტორიო ლიტერატურაში სხვადასხვაფორმით გვხვდება — ყურყუთა, სონლალუხი, სოლალუხი, სონლალული, სოლანლული. ბოლო დროს მას საკუთარ სახელად სოლანლული დაემკვიდრა. სახელი სოლანლული უცხოა — თურქულია და ქართულად **სახახვეს** თუ **სახახვეთს** ნიშნავს.

სოფ. სოლანლული თბილისის სამხრეთით მტკვრის მარჯვენა ნაპირზე მდებარეობდა. სოლანლულს თბილისისაგან თელეთის მთა ჰყოფდა. თელეთის მთის აღმოსავლეთი კალთა მტკვრისაკენ ეშვებოდა და მდინარესთან ქმნიდა პატარა გამავალ ყელს. და, აი, სწორედ ამ ვიწრო ყელით უკავშირდებოდა სოლანლული ქალაქს. ამ ვიწრო ყელზე გადიოდა ერთ-ერთი მთავარი, სამხრეთისაკენ მიმავალი „განჯის გზა“. სოლანლული თბილისის სამხრეთის მისადგომებთან სწორედ ამ გზის ჩამკეტი პუნქტი იყო. აღსანიშნავია, რომ სოლანლულს „გზის კარს“ უწოდებდნენ.

იყო ორი სოლანლული — პატარა და დიდი, რომლებსაც ერთმანეთისგან შულავრის გზა ჰყოფდა. სოლანლულს გარს ერტყა ლელვის ხევი, ტაშხარყანა, მტკვარი, შულავრის და ყაზახის გზები, ყოჩის ქვა, სანგრის გორა, ხანლუხდარეს მეორე ხევი, ამილახვრების თელეთი, ტალის (თალის) ქვა და ისევ ლელვის ხევი.

ამგვარად, სოლანლულს ეკავა წყლისპირეთი, მტკვრის მარჯვენა ნაპირის ჭალები და თელეთის (ამილახვრების) მახლობელი ველ-მინდვრები.

პირველად სოლანლულის ადრეული სახელი „ყურყუთა“ სპარსეთში გიორგი სააკაძის ნასვლასთან დაკავშირებით გვხვდება. 1612 წელს გიორგი სააკაძე ღამით ლილოებზე გავლით თბილისს ჩრდილო-აღმოსავლეთიდან ჩაუვლის, მტკვრის ფონით ყურყუთას გავა და აღჯაყალას მიდის. აქედან კი დევნილი თბილისის მო-

ურავი ირანის მბრძანებლის შაჰ აბას I-ის კარს ეახლება.

როსტომ მეფის გარდაცვალების (1658 წ.) შემდეგ ირანის შაჰი აბას II ქართლის ტახტს ვახტანგ V-ს, შაჰნავაზად წოდებულს, აძლევს. ამ ამბავთან დაკავშირებით სარდალ პაპუნა ციციშვილის ხელით გამოგზავნილი შაჰის რაყაში და ხალათი ვახტანგ V-მ სოლანლულში მიიღო. 1723 წელს კონსტანტინე კახეთის მეფე ოსმალებს სოლანლულში მიეგება და იქ გადასცა ქალაქის კლიტე.

სოლანლულში სახლობდნენ ქართველები, სომხები და მაჰმადიანები — თურქები.

სოლანლული სამეფო მამული იყო. XVIII საუკუნის მიწურულს ის ქართველი ბატონიშვილების ხელში გადავიდა. სოლანლული ხან იულონ, ხან კიდევ ფარნაოზ ბატონიშვილების კუთვნილი გახდა. ყმა-მამული იქ ამილახვრებსაც ჰქონდათ.

ქართლ-კახეთის მეფემ, ერეკლე მეორემ, სოლანლულში 1765-1772 წლებში ააგო ციხე, რომლის ადგილმდებარეობის შესახებ მიგვანიშნებს ქვემო ქართლში 1772 წელს მიმავალი გიულდენშტედტი: „24 მაისი. მე გავათენე მტკვრის ნაპირზე სოლანლულის ციხის ქვემო“. ამგვარად, ვიგებთ, რომ სოლანლულის ციხე მდგარა მტკვრის სიხლოვეს. ასევე, გიულდენშტედტის მიერვე შედგენილ „საქართველოს 1772 წლის რუკაზე“ დატანილია სოფ. სოლანლული, როგორც დასახლებული ციხესიმაგრე.

აღსანიშნავია, რომ სოლანლულში ეკლესიაც მდგარა, რომელმაც, სამწუხაროდ, ჩვენამდე ვერ მოაღწია, იგი XIX საუკუნეში უკვე დანგრეული იყო.

XVIII საუკუნეში სოლანლული ქალაქის სანახებში იმ გარეუბანთა რიცხვს მიეკუთვნება, რომლებიც თბილისის ბაზარს ამარაგებდნენ სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტებით. სოლანლულში სოფლის მეურნეობის დანიშნულებაზე მეტყველებს სოფლის ზვრების, ხოდაბუნებისა და ბაღა-ბაღების მოსარწყავად მტკვრიდან გამოყ-

ორთაჭალა

ვანილი ორი — დიდი და პატარა სარწყავი არხი.

1797-1799 წწ. ერეკლე II-ისა და გიორგი XII-ის ნებართვითა და სურვილით იოანე ბატონიშვილმა ქართლის სოფლები აღწერა. დავთარში სოფლების გარდა შეტანილია — ქ. საძოვარნი ადგილნი და სათიბნი მინდორნი და მთებნი და სანადირო ადგილნი სამეფო“. ამ ადგილთა სიაში შეტანილია — „სოღალულის ჭალა“.

გვიან შუა საუკუნეებში, თბილისის შემოგარენში მტკვრის მარცხენა ნაპირზე ქალაქის უახლოესი გარეუბნები იყო **ლომელაური, ნავთლული, ჩუღურეთი, ახალსოფელი (კუჯია), დიდუბე**. XVIII ს. ავლაბარსა და ნავთლულს ერთმანეთისაგან ჰყოფდა სოფელი ლომელაური და დირსიჭალის ბალები.

ლომელაური, როგორც სოფელი, XVII ს. უკვე არსებობს, შემდეგ ის გახარაბებულია, მისი განახლება XVIII ს. მოხდა და, როგორც დასახლებული პუნქტი, აღნიშნული საუკუნის ბოლომდე გვხვდება.

დირსიჭალაში მხოლოდ ბალები იყო გაშენებული. დირსიჭალის ბალების მესაკუთრენი იყვნენ როგორც ქალაქელები, ასევე ახლო-

მახლო სოფლები — ავლაბრელები, ლომელაურელები, ნავთლულები და სხვა.

დირსიჭალის ბალები გაშენებული იყო ლომელაურის დასავლეთით, მტკვრის მარცხენა ნაპირზე, ხევის დაბოლოებაზე, მის ქვემო ნელზე.

სოფელი ნავთლული თბილისის აღმოსავლეთით, მდ. მტკვრის მარცხენა ნაპირზე მდებარეობდა.

ნავთლულსაც, ისევე როგორც ზოგიერთ ქალაქისპირა სოფელს, ორი სახელი ჰქონდა — ნავთლული და ერეკლეს ციხე. სახელი ნავთლული ადრეულია, ხოლო „ერეკლეს ციხე“ — გვიანი, თუმცა ეს უკანასკნელი არ დამკვიდრდა, ციხე-გალავნის დანგრევასთან ერთად ისიც დავიწყებას მივცა და-სოფელს ისევ თავისი ძველი სახელი დაუბრუნდა.

ადგილის სახელი ნავთლული ორი სიტყვის ნაზავს წარმოადგენს — ნავთი-ლული. ნავთი აღმოსავლური სიტყვაა, ლუჯი — თურქული და ადგილს ნიშნავს, ე.ი. ნავთლული — ნავთის ადგილს, ნავთისას, სანავთეს აღნიშნავს. თბილისის სანახებში ამ სა-

ხელის მქონე პუნქტი როდის გაჩნდა, ზუსტად არ ვიცით.

თუ ადგილის ადრეული სახელის — „ნავთლულის“ წარმოშობის ზუსტი დრო არ ვიცით, ბედნიერ გამოჩანის წარმოადგენს მისი მეორე სახელი — „ერეკლეს ციხე“. აი, მის შესახებ რას წერს გიულდენშტედტი: „სოფელი ნავთლული მდებარეობს მტკვრის მარცხენა ნაპირას, შესდგება დაახლოებით 50 სახლისაგან და, გარდა ამისა, აქაური ჩვეულების მიხედვით, ბევრი მიწურისაგან (რუსულად „ზემილიანკა“). მოსახლეობა ქართველებია. ახლანდელმა მეფემ შემოარტყა ოთხკუთხა კედელი ადგილს, დიამეტრით 80 ნაბიჯი, და დაატანა მრგვალი კოშკი. ამიტომ მას დაარქვეს ერეკლეს ციხე“.

„ერეკლეს ციხეს“ ადგილის სახელად პირველად 1770 წელს ვხვდებით. ისე, როგორც ბევრი ქართული სოფელი, მტერთა არაერთგზის შემმუსვრელი შემოსევის შედეგად, ნავთლულიც გაუკაცრიელებულა. გახარაბებული ნავთლული XVIII საუკუნის მეორე ნახევარში სხვადასხვა სოფლებიდან მორეკილი ყმა გლეხებით მეფე ერეკლე მეორემ დაასახლა და

შემდეგ, XVIII ს. დასასრულს, თავად სუმბათაშვილებს უწყალობა. სოფლის მოურავის სახელოც სუმბათაშვილებს ეკავათ.

1776-1780 წწ. მონყობილ სოფელთა აღწერის ნუსხის მიხედვით, „ერეკლეს ციხეში“ 62 კომლი ყმა გლეხი ცხოვრობდა.

თბილისის მტკვრის მარცხენა ნაპირზე, ჩრდილოეთით ესაზღვრებოდა სოფელი ჩულურეთი.

ვახუშტი ბაგრატიონის „თბილისის 1735 წლის გეგმაზე“ დატანილი დასახლების აღმნიშვნელი უჯრედების მიხედვით, ჩულურეთი საკმაოდ მჭიდროდ დასახლებული სოფელია.

პირველად სოფლის სახელად თბილისის მახლობლად ჩულურეთს ვხვდებით 1716 წ., უფრო ადრე, 1707 წელს, გაცემული წყალობის სიგელში ის იხსენიება როგორც ჩუხური.

ჩულურეთი ნაწარმოებია თურქული სიტყვიდან „ჩუკორ“, „ჩკურ“, „ჩუხურ“ — ორმო, ფოსო, ღრმა, ხრამი, ფლატე, დაბლობი, დაცემული ადგილი.

ვახუშტის შემდეგ ჩულურეთს თითქმის XVIII ს. დასასრულამდე აღარა ვხვდებით, თუ არ ჩავთვლით 1765 წ. შედგენილ კათალიკოსის ყმათა ნუსხაში მოხსენიებულ ჩულურეთელ მეჭურჭლე თომას.

აღსანიშნავია, რომ ჩულურეთი საქართველოს რუკაზე არც გიულდენშტედტს და არც პიშჩევიჩს თბილისის 1785 წლის გეგმაზე დატანილი არა აქვთ.

XVIII ს. ჩულურეთი ასე შემოიხსაზღვრებოდა: ჩრდილოეთით — დიდხევი, სამხრეთიდან — ჩულურეთის ხევი (ამჟამინდელი კიბალჩიჩის ხევი), აღმოსავლეთით — ხევი და დასავლეთიდან — მტკვარი.

ჩულურეთს ორად, აღმოსავლეთ და დასავლეთ ნაწილებად ჰყოფდა მასზე გამავალი „ავჭალის გზა“, რომელიც იწყებოდა ავლაბრის გალავანში დატანებულ „პატარა კარიდან“ და მიემართებოდა მდინარე არაგვის მარცხენა ნაპირისაკენ.

1795 წ. დეკემბერში მეფე ერეკ-

ლე მეორემ თავისი კუთვნილი სამეფო სოფელი ჩულურეთი თავად ამატუნს უწყალობა.

ძველი თბილისის ჩრდილო-აღმოსავლეთით, ჩულურეთის უბნის აღმოსავლეთით, ჩულურეთის (კიბალჩიჩის, სურბ-კარაპეტას) ხევისა და რკინიგზის გადამკვეთ ტერიტორიას — რკინიგზის გადაღმა მხარეს ელია ეწოდება. ელია-ქართულ აპოკრიფულ მოთხრობებსა და სასულიერო ლექსებში „ღრუბელთა წინამძღვარი“, ე.ი. ის განაგებს სეტყვას, ელვა-ქუხილს, წვიმას, გვალვას.

უბანი ელია ემიჯნება მახათის მთას, რომელზეც იდგა წმინდა ილიას სახელობის ეკლესია.

გვიან შუა საუკუნეების ხანის თბილისის მტკვრის მარცხენა მხარეზე, ჩრდილოეთის მხრიდან, სოფ. ჩულურეთის შემდეგ, ესაზღვრებოდა ახალსოფელი (შემდეგ-დროინდელი სოფ. კუკია).

თბილისისპირა ახალსოფელი წერილობით წყაროებში პირველად ვახუშტის „აღწერა სამეფოსა საქართველოსაში“ მოთავსებულ სოფელთა სიაში გვხვდება.

ვახუშტი ბაგრატიონს „თბილისის 1735 წლის გეგმაზე“ ახალსოფელი დატანილი აქვს №64-ით. აღმნიშვნელი უჯრედების მიხედვით იქ დასახლება მიჩნეა ჩუფილა.

გეგმით ახალსოფელი მტკვრის ნაპირის სიახლოვესაა გაშენებული. გზა (№74), რომელიც გატანილია ქალაქიდან და მიემართება ჩრდილოეთისაკენ, ახალსოფელს ჩაუდისმოშორებით, აღმოსავლეთიდან. ეს ის გზაა, რომელიც მოგვიანო ხანის საბუთებში, საქართველოს რუკებსა და თბილისის გეგმებზე გვხვდება „დიდი ავჭალის გზის“ სახელით (დღევანდელი საბჭოს ქუჩა).

ახალსოფელს 1772 წ. ჩვენში ჩამოსული გიულდენშტადტი კუკიას უწოდებს. მას ის დანგრეული და გაპარტახებული დასახლება. ხელმოკლად კუკია უფრო მოგვიანებით დასახლდა.

სოფ. კუკია სადღოფლო მამუ-

ლი იყო. ბუნებრივია, დედოფალი დაინტერესებული იყო თავის მამულში სოფლის მეურნეობა, ხელოსნობა და ვაჭრობა ფეხზეწამოყენებინა და განვითარებისთვის საჭირო მწარმოებელი ძალა, მინის მუშა გლეხი ჰყოლოდა. ამიტომ ის ყოველწლიურად ცდილობდა და ხელს უწყობდა სოფლის მოსახლეობის ხელოვნურ ზრდას. ამ მიმართებით და მიზნით მეფე ერეკლე II-ის მეუღლემ დარეჯან დედოფალმა თავისკუთვნილ სომხით-საბარათიანოში მდებარე სადღოფლო სოფელ წინწყაროდანქალაქისპირა სოფ. კუკიაში გადმოასახლა 30 კომლი გლეხი და 16 კომლი განჯელი სომხის ოჯახი. ეს მოხდა თბილისში გიულდენშტედტის ჩამოსვლის (1772 წ.) ცოტა მოგვიანებით, რადგანაც 1781 წ. მომხდარი აღწერის მიხედვით, კუკიას მოლაშრის გამოყვანა აქვს შეწერილი. ამ დროს სოფელ კუკიაში 48 კომლი ყმა გლეხი სახლობდა.

კუკია მოქცეული იყო ბუნებრივ საზღვრებს შორის: სამხრეთიდან — კვირაცხოველი (დიდხევი, რომელიც კუკიას ჩულურეთისაგან ჰყოფდა, ჩრდილოეთიდან — უსახელო ხევი (დაახლოებით ამჟამინდელი მარჯანიშვილის სახელობის ქუჩა), დასავლეთიდან — მდ. მტკვარი და აღმოსავლეთიდან — ხელოვნური, მინაყრილიანი თხრილი.

ადგილის სახელი — ახალსოფელი თვითონ ლაპარაკობს თავის თავზე. ის ახლად გაჩენილი დასახლებული პუნქტია. ახალსოფელი XVII და XVIII სს. მიჯნაზე წარმოშობილი სოფელია.

ახალსოფელმა თავის მეორე სახელი კუკია გვიან მიიღო. სოფლის სახელი თბილისის შემოგარენში პირველად გიულდენშტედტთან გვხვდება (1772 წ.).

კუკია, როგორც ადგილის საკუთარი სახელი, უფრო ადრე გვხვდება „დასტურლამალში“, თრიალეთთან დაკავშირებით.

საფიქრებელია, რომ თბილისისპირა ადგილს სახელი „კუკია“ მიღებული უნდა ჰქონდეს თრიალეთის სოფელ კუკიიდან აყრილი და

ჩუღურეთი

ქალაქისპირას გადმოსახლებული ყმა გლეხების გამო XVIII ს. 40-50-იან წლებში, როცა სომხით საბარათიანოს სოფლები მასობრივად აიყარა და გაიხიზნა.

1791 წ. შედგენილი საბუთით ირკვევა, რომ სოფ. კუკიას ქერის მოსავლიდან უნდა გამოეღო 5 საპალნე და ბზის საფასური მანეთი.

იოანე ბატონიშვილის მიერ 1797-1799 წწ. შედგენილი ქართლ-კახეთის სოფლების აღწერა სოფ. კუკიას მოიხსენიებს როგორც ნაშენს „ქ. კუკია, შენი, მოსახლენი“.

თბილისს, მტკვრის მარცხენა ნაპირზე, ჩრდილოეთის მხრიდან, ჩუღურეთისა და ახალსოფლის (კუკიის) შემდეგ ემიჯნებოდა სოფელი დიდუბე. დიდუბის ადრეული (V ს.) სახელი ცხენისტერფია.

დიდუბე თბილისისპირას მდებარე ადგილის სახელწოდებად რამდენჯერმე გვხვდება XII ს-ში, კერძოდ, თამარ მეფის და დავით სოსლანის დაქორწინების ამბებთან დაკავშირებით. „... და მოვიდეს სრასა დიდუბისასა, სანახებსა ტფილისისასა. და მუნ ქმნეს ქორწილი“.

XII საუკუნეში დიდუბეში მდგარა მეფის სასახლე და კარის ეკლესიაც.

XIII ს. სახელი „დიდუბე“ ქართულ საისტორიო წყაროებში კარგა ხნით, თითქმის მთელი ოთხი საუკუნით, ქრება.

სოფელი დიდუბე ხელახლა დასახლებულა ვახტანგ V-ის დროს (1658-1676 წწ.). ამის შემდეგ დიდუბე აღარ მოშლილა. იგი ხალხმრავალი და ეკონომიურად ღონიერი სოფელი გამხდარა. მას ვახუშტი ბაგრატიონი „ქრისტიანთ დაბას“ უწოდებს.

დიდუბის მოურავის სახელო 1740 წელს მეფე თეიმურაზ მეორემ თავად გურგენიძეს უბოძა.

XVIII ს. სოფ. დიდუბეს სამხრეთ-აღმოსავლეთიდან ესაზღვრებოდა ჩუღურეთის და კუკიის მიწები, თელისხევიდან გაუყვებოდა ჩრდილოეთის მიმართულებით მელის გორა, სწორხაზოვნად გახიდილი გორა (უღელტეხილი), ყენის გორა (ყენისი), სათათრო გზა, ხევძმარი და აქედან ჩაუყვებოდა მდინარე მტკვარს. დასავლეთიდან მას ესაზღვრებოდა მდ. მტკვარი.

სოფ. დიდუბე ქართლის უკიდურესი ჩრდილოეთი საზღვარია. ქართლისა და კახეთის „სამძღვარი, ხევძმარის ყვითელი ფლატე...“ გვამცნობს „დასტურლამალი“. როგორც აღვნიშნეთ, ხევძ-

მარი დიდუბეს ჩრდილოეთიდან ესაზღვრებოდა და მას ჰყოფდა სოფ. ავჭალისაგან.

1721 წელს ჩატარებული აღმოსავლეთ საქართველოს მოსახლეობისა და სოფელთა აღწერის ნუსხის მიხედვით სოფ. დიდუბეს შეეძლო გამოეყვანა 30 მოლაშქრე.

ოსმალობა-ყიზილბაშობის დროს (1723-1747 წწ.) ქვეყანა ისევ ნაობრად და ვერანად იქცა. თავადაზნაურთა მიერ ძმათა სისხლის ღვრას, ყმა გლეხთა მოტაცებას და უცხოეთში გაყიდვას დაერთო ლეკთა გამუდმებული თარეში — აბრაგობა, რომელიც ყველაზე მეტად ანუხებდა და ილაჯს უწყვეტდა ქართველ ხალხს. მოსახლეობის რიცხვი საბედისწეროდ შემცირდა.

XVIII ს. 60-იანი წლების შემდეგ, თითქმის საუკუნის დასასრულამდე (1796 წ.) დიდუბე ქართულ საისტორიო წერილობით წყაროებში აღარ გვხვდება. გიულდენშტედტი თავის ნაშრომში დიდუბის დანგრეულ ციხეს ახსენებს. მისივე საქართველოს 1772 წლის რუკაზე დატანილია დიდუბის გაპარტახებული ციხე. მოგზაურის მიერ დიდუბის ციხე-გალავნის ასეთ მდგომარეობაში ნახვა ლეკთა რბევა-ნამუსრევზე უნდა მიგვანიშნებდეს.

ლადო გუდიაშვილი: მოსარული ვარ, როგორ კიბერნეტიკის ინსტიტუტის მეცნიერს აქვს სიყვარული საბჭოს

როდესაც ტარიელ ზანგურაშვილის გამოფენაზე წასვლა გადავწყვიტე, განწყობილი ვიყავი საიმისოდ, რომ დამხვდებოდა ერთი სრულიად ჩვეულებრივი თვითნასწავლი მხატვარი და მისი ტილოები, თანაც კომუნისტური პერიოდის ხატვის მანერით (მხატვარი დაბადებულია 1935 წელს ქ. თბილისში, ხელოვნებას 36 წლის ასაკში ეზიარა). ვფიქრობდი, რომ საქართველოს კულტურულ ცხოვრებაში არ ვართ განებივრებულნი გამოფენებით და მხატვართა ნამუშევრებით (ხატვა ნიჭსა და პრაქტიკასთან ერთად სერიოზულ დაფინანსებასაც მოითხოვს და, ალბათ, ამიტომ), თუმცა, როდესაც გამოფენაზე მოვხვდი, ნანახმა ყოველგვარ მოლოდინს გადააჭარბა.

„ქალი ბავშვებით“ სულაც არ არის შესრულებული საბჭოური მონუმენტური სტილით, მშვენიერი პორტრეტია და ფერწერის ქართული სკოლის ღირსეულ ნამუშევრად უნდა ჩაითვალოს; უფრო პროფესიონალის ტილოს ჰგავს, ვიდრე თვითნასწავლი მხატვრის ნამუშევარს, მით უფრო, რომ ბატონი ტარიელი, თურმე, ტექნიკური და სამეცნიერო ინტელიგენციის წარმომადგენე-

ლია (საქართველოს პოლიტექნიკური ინსტიტუტის ელექტროტექნიკის ფაკულტეტის დამთავრების შემდეგ, 1972 წელს დაიცვა საკანდიდატო დისერტაცია გამოთვლითი ტექნიკის სპეციალობით. მრავალი წლის მანძილზე მუშაობდა უფროს მეცნიერ თანამშრომლად საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის კიბერნეტიკის ინსტიტუტში. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ მან 20 წლის წინ მზის

ენერგიაზე მომუშავე ელექტროგენერატორი გააკეთა).

„უყურებდა რა, თუ როგორი გაცაცებით ხატავენ მისი ბავშვები, მანაც აიღო ხელში ფანქარი, ეს დამატებით შტრიხს ავლებს მხატვრის შემოქმედებაში. მისი შემოქმედება დაიწყო კარიკატურულ ჟანრში და ნელ-ნელა გადავიდა ფერწერაზე,“ — აღნიშნა ჩვენთან საუბარში მხატვრის ქალიშვილმა, ქალბატონმა მანანა ზანგურაშვილმა.

თავდაპირველად საბჭოთა საქართველოს პრესამ მიაქცია ყურადღება ნიჭიერ თვითნასწავლ მხატვარს, შემდეგ კი გამოფენებშიც მონაწილეობდა.

„მამა განსაკუთრებით დიდ პატივს სცემს ფერწერას და დიდი სიამოვნებით მუშაობს ხელოვნების ორივე ჟანრში“, — აღნიშნავს ქალბატონი მანანა ზანგურაშვილი.

ბატონი ტარიელი მონაწილეო-

„მეუღლე და შვილები“

ბდა თვითნასწავლ მხატვართა 1974 წლის რესპუბლიკურ მოძრავ გამოფენაში. ამავე წელს საქართველოს ხელოვნების მუშაკთა სახლში მოეწყო მისი ნამუშევრების პირველი პერსონალური გამოფენა, ხოლო მეორე პერსონალური გამოფენა — 1978 წელს. ტარიელ ზანგურაშვილის ნამუშევრების გამოფენები შეუმჩნეველი არ დარჩენილა როგორც საქართველოში, ასევე მის ფარგლებს გარეთ (ბაქო, ერევანი, მოსკოვი), რასაც მოწმობს გამოფენებზე მიღებული მრავალი პრიზი, მხატვრული თვითშემოქმედების პირველი საკავშირო ლაურეატის დიპლომი და სხვა დიპლომები.

ეს რიგით მე-5 პერსონალური გამოფენაა, რომელზეც წარმოდგენილია ნახატები ციკლიდან „მოგონება“ და რელიგიურ თემაზე შექმნილი ნახატები. ცხადია, ბატონი ტარიელის მთელი შემოქმედება გაცილებით ვრცელ გამოფენას მოითხოვდა, მაგრამ სიმბოლურად მხატვარმა ექსპოზიციას ასე იმიტომ გაიაზრა, რომ მის

„მუსიკის გაკვეთილი“

ცხოვრებასა და შემოქმედებაში რწმენას ძალიან დიდი ადგილი უკავია. ალბათ, ამავე მოსაზრებით შეირჩა გამოფენისთვის სამეზობის საკათედრო ტაძარი — საქართველოს საპატრიარქოსთან არ-

სებული ახალგაზრდობის სულიერი და ინტელექტუალური განვითარების ცენტრი. კერძოდ, არც ისე დიდი ხნის წინ ბატონმა ტარიელმა თავისი ხელით შექმნილი 5-მეტრიანი ჯვარი წააბრძანა

„სამამისთვის სვლა“

„გამომწყვდეული მუზა“

„მანდალიზმი“

თავის დედულეთში და მის მიერვე აშენებულ ნიშაში დააბრძანა. საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქს, უწმიდესსა და უნეტარესს — ილია მეორეს საჩუქრად გადასცა თავისი ნახატი (იხ. ჟურნალის გარეკანზე), რომელიც ამჟამად საპატრიარქოში ინახება.

მართალია, ბატონ ტარიელს ასაკთან ერთად ჯანმრთელობაც აღარ უწყობს ხელს, მაგრამ სამი შვილიშვილის ბაბუა უკვე ემზა-

იოსებ სამსონაძე:
მისი თავისებური ხელნაწი საბულისხმო შემოქმედავით უაღრესად იქლავა. განსაკუთრებით მომხიზლავია მისი გრაფიკა კარიკატურისა და იუმორისტული ნახატის აზროვნებისა და შესრულების თვალსაზრისით. როგორც წესი, ის ამ ნახატების თემის ავტორიცაა. მომხიზველი გულუბრყვილობითა და ჩვენი ქვეყნის სიყვარულით წერს ტარიელი თავის ფარეარულ ტილოებს.

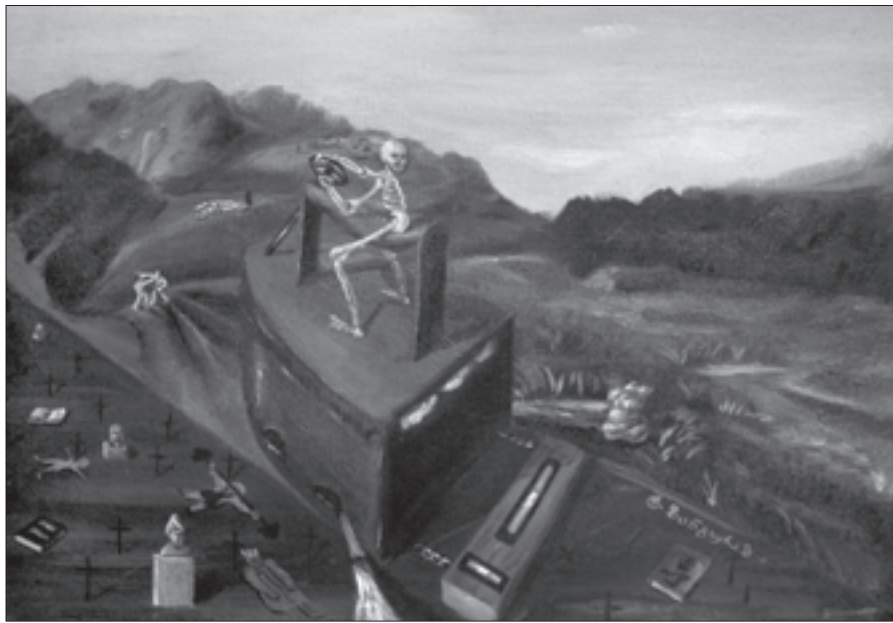
დება შემდგომი გამოფენებისთვის და ახალი შემოქმედებითი გეგმებიც მრავლად აქვს. პრაქტი-

კულად გადაწყვეტილია შემდეგი გამოფენის ჩატარების ადგილი — ერთ-ერთი კულტურის სახლი.

სამებაში გამოფენა დაათვალიერეს და ტარიელ ზანგურაშვილის შემოქმედებას მაღალი შეფასება მისცეს ქართული კულტურის თვალსაჩინო წარმომადგენლებმა. გარდა ამისა, დარბაზში, სადაც ნამუშევრებია გამოფენილი, დამთვალიერებელთა სიმრავლეა.

ისლა დაგვრჩენია, მხნეობა და ჯანმრთელობა ვუსურვოთ სასიქადულო მამულიშვილს, მხატვარ ტარიელ ზანგურაშვილს. აქვე დავძენთ, რომ გადასახედია სახელმწიფო პოლიტიკა კულტურის სფეროში, იქნებ მოხერხდეს და ამ ტიპის გამოფენების ორგანიზებაში სახელმწიფომაც მიიღოს მონაწილეობა.

ქეთი სოფერიკი

„როცა სიკვდილი აზიჟავს ბარბემო, თქვენ რა ბარბუბავთ...“

სოფ. სოღანლუღი თბილისის სამხრეთით მტკვრის მარჯვენა ნაპირზე მდებარეობდა. სოღანლუღს თბილისისგან თელეთის მთა ჰყოფდა. თელეთის მთის აღმოსავლეთი კალთა მტკვრისაკენ ეშვებოდა და მდინარესთან ემნიდა პატარა გამავალ ყელს. და, აი, სწორედ ამ ვიწრო ყელით უკავშირდებოდა სოღანლუღი ქალაქს.

ბიჭ